

मेहता मराठी ग्रंथजगत

डिसेंबर, २०१७ | पृष्ठे १०० | ₹ १५ रुपये

• वर्ष सतरावे • अंक बारावा

नाताळच्या
व नववर्षाच्या
हार्दिक शुभेच्छा!

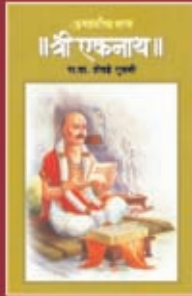
आवर्जून वाचावे

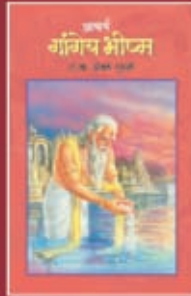
बाल-कुमारांसाठी आनंदतेवा

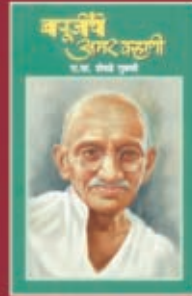
कुलकर्णी
डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर

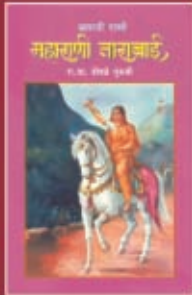
कुलकर्णीचा बाप
॥ श्री एकनाथ ॥

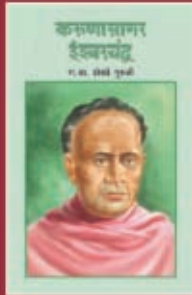
आणर्थ
गंगीय भीष्म

बापूजींचे
आमटे कल्लणी

जाणती राणी
महाराणी नाराबाई,

करुणासागर
ईश्वरचंद्र

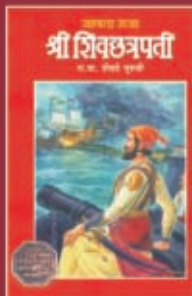
कुलकर्णी
राजराणी मीराबाई

मदर
मद्यनंद मुरमुखती

दयार्दीपिका
पॅलेटिब्ले नाइटिंगेल

जाणता राजा
श्री शिवछत्रपती

मदरची मुर्ती
मदर तेरेसा

मद्यनंदीचा महापुत्र मद्यनंद
अब्राहम लिंकन

मेहता मराठी ग्रंथजगात

। डिसेंबर २०१७ । वर्ष सतरावे । अंक बारावा ।

मांडणी-अक्षरजुळणी

मेहता पब्लिशिंग हाऊस

संपादक-मुद्रक-प्रकाशक

सुनील मेहता,

१९४१ सदाशिव पेठ, माडीवाले कॉलनी,

बाजीराव रोड, टेलिफोनभवनसमोर,

पुणे - ४११ ०३०

फोन : ०२०-२४४७६९२४

२४४७५४६२

E-mail : mmgj@mehtapublishinghouse.com

संपादक

सुनील मेहता

कार्यकारी संपादक

शंकर सारडा

संपादन सहाय्य

अंजली पटवर्धन

अंकाची किंमत १५ रु.

वर्गणी

मनीऑर्डरने अथवा

ऑनलाईन पाठवावी.

प्रसिद्धी

दरमहा ११ तारखेस

अनुक्रमणिका

संपादकीय	४	मनाची चाकं	५४
स्मृतिगंध	१०	नवी पहाट	६८
उपक्रम	१६	शब्द शब्द जपून ठेव...	७४
मागोवा २०१७	२६	संध्याछाया	७८
लेखक परिचय	३४	स्मरण	८२
गौरवगाथा	३८	अभिप्राय	८८
मनाच्या आत	४८	बालनगरी	९४

संपादकीय

क्षणांचं मील

युग, सहस्रक, शतक, वर्ष, महिना, दिवस, तास ही सगळी काळाची परिमाणे; पण तरीही 'क्षण' या काळाच्या सगळ्यात सूक्ष्म परिमाणाशी मानवी मन उत्कटतेने जोडलेलं असतं. काही अभंगांतून, कवितांमधून क्षणाची महती जाणवते. जीवनातील काही महत्त्वाच्या क्षणांवर तुमचं जीवन आधारलेलं असतं.

हरिपाठातील ही सर्वज्ञात ओवी 'देवाचिये द्वारी, उभा क्षणभरी । तेणे मुक्ती चारी साधियेल्या।' देवाच्या दारात केवळ क्षणभर उभं राहिल्याने माणसाला चार मुक्तींचा लाभ होतो; पण केव्हा? जेव्हा त्या क्षणात त्याचं परमेश्वराशी संपूर्णपणे तादात्म्य झालेलं असेल तेव्हा. तेव्हा तो क्षण महत्त्वाचा. सर्वसाधारण माणसाला चार मुक्तींचं वगैरे ज्ञान नसलं, तरी देवाच्या दारात जाऊन क्षणभर जरी तो परमेश्वराशी एकरूप झाला तरी त्याला सकारात्मक ऊर्जा लाभते आणि आपली कर्म तो सकारात्मकतेने करतो.

गोविंदाग्रजांची 'प्रेम आणि मरण' ही कविताही अशीच एका क्षणाची महती सांगणारी. वर्षानुवर्ष प्रेमासाठी आसुसलेला एक वृक्ष म्हणतो 'क्षण एक पुरे प्रेमाचा । वर्षाव पडो मरणांचा मग पुढे ।' त्याची ही हाक परमेश्वर ऐकतो. त्या वृक्षावर वीज कोसळते. त्या विजेचा क्षणभराचा स्पर्श मरतामरताही त्याला सुखावून जातो आणि जीवनातील शेवटच्या क्षणी त्याला अपार आनंद लाभतो. जीवनाचं सार्थक झाल्यासारखं वाटतं. ही महती एका क्षणाची.

आई नऊ महिने आपल्या बाळाला पोटात वाढवते. नऊ महिने, नऊ दिवसांचा तो काळ असतो; पण ज्या क्षणी बाळ जन्माला येतं तो क्षण तिच्यासाठी अपरिमित आनंदाचा असतो. किंबहुना सगळं कुटुंबच त्या क्षणी आनंदात बुडून जातं. त्या बाळाच्या जन्माबरोबरच एका

क्षणात आई, बाबा, आजी, आजोबा, काका, काकू, मावशी, आत्या, मामा, मामी येवढ्या नात्यांचा प्रवेश त्याच्या जीवनात होतो.

विवाहाचा क्षणही असाच अपार आनंदाची अनुभूती देणारा असतो. लग्न ठरलेलं असतं. साखरपुडा होतो. वधू-वर एकमेकांना भेटतही असतात; पण ज्या क्षणी ते एकमेकांच्या गळ्यात वरमाला घालतात त्या क्षणी पुढच्या अनंत क्षणांसाठी ते एकमेकांचे झालेले असतात. सुख-दुःखाचे भागीदार झालेले असतात. त्या क्षणी दोन कुटुंबं एकमेकांशी जोडली जातात.

मूल शाळेत जातं, कॉलेजात जातं, शिक्षण पूर्ण करतं; अनेक वर्षांचा कालावधी यात गेलेला असतो; पण जेव्हा तो किंवा ती एका विशिष्ट क्षेत्राची निवड करतात आणि त्यात पदार्पण करतात, तो क्षण त्याच्यासाठी/तिच्यासाठी फार महत्त्वाचा असतो; कारण त्या क्षेत्रात तो/ती क्षणाक्षणाने घडणार असतात. त्यांचं व्यावसायिक जीवन आकारणार असतं.

मृत्यूचा क्षण तर फारच विलक्षण असतो. ज्या क्षणी माणसाला मृत्यू येतो, त्या क्षणी त्याच्या मनात काय भावकल्लोळ उठत असेल, हे गूढच आहे. जाणाऱ्यासाठी मृत्यू हा पूर्णविराम असतो; पण मागे राहिलेल्यांसाठी मात्र हा क्षण फार दुःखद असतो आणि कुणाच्या जाण्याने एका कुटुंबाची सगळीच गणितं क्षणात उलटीपालटी झालेली असतात.

आणि निर्मितीचा क्षण! सगळ्याच कलावंतांचं, कवी/गीतकारांचं/संगीतकारांचं जीवन निर्मितीच्या अनेक क्षणांनी भारलेलं असतं. केशवसुत या क्षणाचं वर्णन 'झपुझा गडे, झपुझा' असं करतात. 'तुम्हावर केली मी मर्जी बहाल...' या गीताच्या निर्मितीचा क्षण जगदीश खेबूडकरांसाठी आणि 'राम जन्मला गं सखी'च्या निर्मितीचा क्षण ग. दि. माडगूळकरांसाठी किती अनन्य असेल! तर निर्मितीच्या अशा अनेक क्षणांनी अनेक कलावंतांचं, कवी, गीतकारांचं, संगीतकारांचं जीवन सौंदर्यमय झालेलं असतं आणि म्हणूनच त्यांच्या निर्मितीच्या आस्वादाने आपल्याही जीवनातील अनेक क्षणांना सौंदर्य लाभत असतं. समृद्धी लाभत असते.

राजपुत्र सिद्धार्थने चार दृश्यं पाहिली. जराजर्जर माणूस, व्याधिग्रस्त माणूस, मृत माणूस आणि सर्वसंगपरित्याग केलेला माणूस. या चार क्षणांनी त्याला वैराग्य प्राप्त झालं आणि तो गौतम बुद्ध झाला. वाल्या कोळ्याच्या कुटुंबीयांनी त्याच्या पापात सहभागी होण्याचं नाकारलं आणि एका क्षणात आपल्या कुकर्माचा त्याग करायचं त्याने ठरवलं आणि नंतर तो वाल्मिकी झाला. तेव्हा साक्षात्काराच्या, प्रचितीच्या, जाणिवेच्या एका क्षणात जीवन बदलण्याचं सामर्थ्य असतं.

क्षणांबद्दल बोलत असताना केशवसुतांची कविता आठवली, 'आला क्षण... गेला क्षण'. या कवितेच्या शेवटी केशवसुत म्हणतात-

वार्धक्य जर सौख्यात जावया
 व्हावे, पश्चात्ताप नुरुनिया,
 तर तरुणा रे! मला वाटते,
 ध्यानी सतत आपल्या आण
 घड्याळ हे जे अविरत वदते
 'आला क्षण - गेला क्षण'

थोडक्यात, प्रत्येक क्षण सार्थकी लावायचं आवाहन केशवसुत या ओळींतून करतात.

'आनेवाला पल जानेवाला है। हो सके तो इसमें ज़िदगी बीता दो, पल जो ये जानेवाला है।' हे गुलजारांचं सांगणंही काही वेगळं नाही. साहिरही तेच सांगतात, 'आगे भी जाने न तू। पीछे भी जाने न तू। जो भी है बस यही एक पल है।'

तेव्हा जीवनात आनंदाचे क्षण येतात, दुःखाचे क्षण येतात; पण आनंदाच्या क्षणांची उत्कटता मनात जपली आणि वर्तमानात जगण्याचं भान ठेवलं तर जीवन सफलतेच्या दिशेने वाटचाल करत राहिल. तर 'मोल क्षणांचे जाणा। जीवनात सौख्य, समृद्धी आणा।'

मेहता मराठी ग्रंथजगत

नवनवीन पुस्तकांच्या अद्ययावत माहितीसाठी
आजच वर्गणीदार व्हा.

आमच्या छापील अंकाची वर्गणी

त्रैवार्षिक वर्गणी ३५० रुपये

पंचवार्षिक वर्गणी ५०० रुपये

डिजिटल अंकाची वर्गणी

त्रैवार्षिक वर्गणी ३०० रुपये

पंचवार्षिक वर्गणी ४०० रुपये

आमच्या पुस्तकांविषयी आणि नवीन योजनांविषयी
जाणून घेण्यासाठी

सर्व ग्रंथालयांना नम्र विनंती

कृपया आपला संपूर्ण पत्ता, (तालुका, जिल्हा, पिनकोडसहित),
मेल-आयडी, फोन नंबर, मोबाईल नंबर ही माहिती
आमच्या खालील व्हॉट्स अप नंबरवर कळवावी.

९४२०५९४६६५

मेहता मराठी ग्रंथजगत : डिसेंबर २०१७ । ७

वाचकांसाठी सुवर्णसंधी!

WORDPOWER

Books | Toys | Stationery | Music | Movies | Games

बेळगाव / कोल्हापूर / औरंगाबाद

पुस्तके, खेळणी, स्टेशनरी, म्युझिक, मूव्ही, गेम्स अन्यही बरेच काही आता वर्डपॉवरच्या एकाच दालनात उपलब्ध आहे. सुट्टीचा आनंद पुरेपूर लुटण्यासाठी अवश्य भेट द्या.

बेळगाव, कोल्हापूर, औरंगाबाद येथील वर्डपॉवरचा पत्ता पुढीलप्रमाणे पहिला मजला, भंडारी कॅपिटल, कॉसमॉस बँकेच्या वर, खानापूर रोड, टिळकवाडी, बेळगाव-५९०००६. टेलिफोन क्र. (०८३१)-४२००६७६
शॉप नं १, ग्राऊंड फ्लोअर, अथर्व एम्पायर, ताराबाई पार्क, कोल्हापूर-४१६००३. टेलिफोन क्र.(०२३१)-६६१७६२५/२६
शॉप नं. - जी/१५, प्रोजेन मॉल, चिखलठाणा, एमआयडीसी, औरंगाबाद - ४३१००६.

संपर्क. ९८९०३९७१९८ / ९९६०३०९८०८

अधिक माहितीसाठी संपर्क
www.wordpowerbookshop@gmail.com

Find us on
Facebook

<https://www.facebook.com/mehta.publishinghouse>

८ । डिसेंबर २०१७ : मेहता मराठी ग्रंथजगत

सर्व प्रकारची महाविद्यालयीन पुस्तके, युपीएसी, एमपीएसी, सेट-नेट, इंजीनिअरिंग, मेडिकल, मॅनेजमेंट, सायन्स, कॉम्प्युटर इ. विविध विषयांवरील क्रमिक व संदर्भ पुस्तके यांचे माहेरघर

मेहता बुक सेलर्स

३२२, भाऊसिंगजी रोड, भवानी मंडपाजवळ,
कोल्हापूर ४१६ ०१२.

वेळ : सकाळी ९.३० ते रात्री ८ (शनिवारी बंद)

फोन : (०२३१) २५४२९०१/२५४२३०४/२५४१८८१

Email : mehtabooksellers@gmail.com

यांच्या संयुक्त विद्यमाने

नाहीत स्कॅन केलेली पाने किंवा नाहीत पीडीएफ्स...

मराठीत प्रथमच, खरीखुरी eBooks युजर फ्रेंडली, वाचायला सोपी, सोयीस्कर- थेट तुमच्या कॉम्प्युटर, आयपॅड आणि अॅन्ड्रॉइड टॅब्लेटवर!

इथे मिळतील ई-बुक्स...

www.amazon.in

m.dailyhunt.in

play.google.com

eBooks

Online पुस्तके खरेदी करा www.mehtapublishinghouse.com

मेहता मराठी ग्रंथजगत : डिसेंबर २०१७ | ९

स्मृतिगंध

‘झोंबी’, ‘गोतावळा’, ‘नटरंग’सारख्या साहित्यकृतींचे निर्माते डॉ. आनंद यादव यांना आपल्यातून जाऊन एक वर्ष पूर्ण झालं; मात्र त्यांच्या साहित्यसंपदेच्या रूपात ते आपल्याला भेटत राहणार आहेत. तेव्हा यादव सरांचं हे एक अक्षर स्मरण...

डॉ. आनंद यादव हे मेहता पब्लिशिंग हाऊसशी जोडलं गेलेलं एक महत्त्वपूर्ण नाव. केवळ एक लेखक म्हणूनच ते मेहता पब्लिशिंग हाऊसशी जोडले गेले नव्हते, तर श्री. अनिल मेहता आणि श्री. सुनील मेहता यांच्याबरोबरचे त्यांचे सौहार्दपूर्ण आणि जिव्हाळ्याचे संबंध सदैव दृढराहिले. मेहता पब्लिशिंग हाऊस हे प्रकाशन पुण्यात सुरू करावं, अशी यादव सरांची इच्छा नव्हे, आग्रह होता. अनिल मेहता यांनी यादव सरांचा हा आग्रह कृतीत उतरवला आणि मेहता पब्लिशिंग हाऊसची सुरुवात पुण्यातून झाली. पुण्यासारख्या ठिकाणी नावारूपाला आलेल्या या संस्थेच्या यशातही यादव सरांचं महत्त्वाचं योगदान आहे.

यादव सरांच्या रूपाने एक व्यासंगी लेखक, संशोधक मेहता पब्लिशिंग हाऊसला लाभला होता. ‘माळावरची मैना’ या त्यांच्या पहिलावहिल्या कथासंग्रहापासून मेहता पब्लिशिंग हाऊसशी त्यांचे ऋणानुबंध

जुळले ते कायमचे.आत्मचरित्र, कादंबऱ्या, कथासंग्रह, बालकुमार-साहित्य, काव्य, वैचारिक/ ललित गद्य, संदर्भ ग्रंथ अशा विविध साहित्य प्रकारांमध्ये यादव सरांच्या लेखणीने मुक्त संचार केला आणि त्यांची ही साहित्यसंपदा मेहता पब्लिशिंग हाऊसने वाचकांपर्यंत पोचवली. 'झोंबी', 'नांगरणी', 'माऊली', 'नटरंग', 'शेवटची लढाई', 'उगवती मने', 'ग्रामसंस्कृती', 'साहित्य आणि वास्तव' या पुरस्कारप्राप्त पुस्तकांसह त्यांची एकूण ३३ पुस्तके मेहता पब्लिशिंग हाऊसने प्रकाशित केली.

'झोंबी' या त्यांच्या आत्मचरित्राने त्यांना महाराष्ट्रात सर्वदूर पोचवलं. एक शेतकरी कुटुंबातील मुलगा घरात कोणत्याही प्रकारचं शैक्षणिक वातावरण नसताना, किंबहुना त्याच्या वडिलांचा शिक्षणाला विरोध असताना, शाळेत जाण्यासाठी संघर्ष करतो. प्रसंगी घर सोडतो, याचं हृद्य चित्रण या आत्मचरित्रात केलं आहे. यादव सरांनी त्यांचा मॅट्रिकपर्यंतचा प्रवास या पुस्तकातून उलगडला आहे. आकाशवाणीच्या पुणे केंद्रावरून या पुस्तकाचं नभोनाट्य रूपांतर क्रमशः प्रसारित करण्यात आलं होतं. त्यांच्या या आत्मचरित्राला साहित्य अकादमी आणि महाराष्ट्र राज्य पुरस्कारासह आठ पुरस्कार प्राप्त झाले. मॅट्रिकनंतरचा त्यांचा जीवनप्रवास 'नांगरणी', 'घरभिंती', 'काचवेल' या पुस्तकांतून त्यांनी उलगडला.

'माऊली', 'नटरंग' आणि 'गोतावळा' या त्यांच्या तीन कादंबऱ्या. 'माऊली' ही त्यांची कलात्मक कादंबरी आहे. मांजरीच्या 'माऊली' पणातून बरंच काही ध्वनित करणारी ही कादंबरी आहे.

'नटरंग' ही गुणा या तमाशा कलावंताची, नाच्याची कहाणी आहे. स्वतःमधील कलावंत जपण्यासाठी त्याला कराव्या लागलेल्या संघर्षाची ही कथा आहे. या कादंबरीची सुरुवात आणि शेवट फक्त बदलून रवी जाधव यांनी ही कादंबरी पडद्यावर आणली. या कादंबरीप्रमाणेच या चित्रपटालाही लोकांचा उदंड प्रतिसाद मिळाला. १९८२मध्ये या कादंबरीला महाराष्ट्र राज्य पुरस्कार मिळाला, तर चित्रपटालाही अनेक पुरस्कार मिळाले. अनेक आंतरराष्ट्रीय चित्रपट महोत्सवांमध्ये

झळकण्याचं भाग्य या चित्रपटाला लाभलं.

‘गोतावळा’मध्ये यंत्रयुगाने प्रभावित झालेल्या कृषिवलांचे प्रतिनिधित्व करणाऱ्या नारबाची कहाणी सांगितली आहे.

‘शेवटची लढाई’ आणि ‘उगवती मने’ या राज्यपुरस्कारप्राप्त कथासंग्रहांसह एकूण नऊ कथासंग्रह त्यांच्या नावावर आहेत. ‘शेवटची लढाई’ या कथासंग्रहातील कथांमधून त्यांनी सामाजिक, राजकीय आणि मानवी स्वभावातील विसंगतींवर बोट ठेवलं आहे. तर ‘भूमिकन्या’ मधील कथांमधून स्त्रीमनाची स्पंदनं टिपली आहेत.

‘झाडवाटा’ हा त्यांच्या ग्रामीण कथांचा संग्रह आहे. बदलत्या ग्रामीण जीवनाचं चित्र या कथांमधून रेखाटलं आहे. ‘घरजावई’ हा त्यांचा विनोदी कथासंग्रह आहे. या कथांनाही ग्रामीण पार्श्वभूमी आहे. ‘उगवती मने’ या कथासंग्रहातील कथांमधून लहान मुलांच्या भावविश्वाचा वास्तव वेध त्यांनी घेतला आहे. ‘आदिताल’, ‘डवरणी’, ‘माळावरची मैना’, ‘उखडलेली झाडं’ हे त्यांचे आणखी काही कथासंग्रह.

‘मायलेकरं’ आणि ‘मळ्याची माती’ हे त्यांचे दोन काव्यसंग्रह आहेत. शिकायला गेलेला मुलगा द्विपदवीधर होऊन आल्यावर मायलेकरांचा झालेला संवाद ‘मायलेकरं’मध्ये काव्यरूपात गुंफला आहे. तर ‘मळ्याची माती’मधून शेतशिवार आणि शेतकऱ्यांच्या जीवनाचं दर्शन घडवलं आहे.

‘ग्रामसंस्कृती’ या त्यांच्या पुरस्कारप्राप्त ललित लेखसंग्रहासह त्यांचे सहा ललित लेखसंग्रह आहेत. ‘साहित्यिकाचा गाव’ या ललित लेखसंग्रहातील लेखांमधून वरवर साध्या वाटणाऱ्या प्रसंगाच्या निमित्ताने यादव यांनी समाज, संस्कृती आणि साहित्य या तीन पैलूंवर सुंदर भाष्य केलं आहे.

‘स्पर्शकमळे’ या त्यांच्या ललित लेखसंग्रहात स्त्री-पुरुष संबंधांचा, स्त्रीच्या शरीराचा आस्वादाच्या अंगाने विचार केला आहे. ‘साहित्यिक जडण-घडण’मध्ये जीवनात अनुभवसमृद्ध कसं व्हावं, याचं मार्गदर्शन करणारे चिंतनीय लेख आहेत. ग्रामीण जीवन आणि नागरी संस्कृती

यांच्याबद्दलचं मुक्त चिंतन 'पाणभवरे' या लेखसंग्रहातून प्रकटलं आहे. 'ग्रामसंस्कृती' या लेखसंग्रहात ग्रामसंस्कृतीत होत गेलेल्या स्थित्यंतरांचा आढावा घेतला आहे.

डॉ. आनंद यादव हे मराठी साहित्याचे साक्षेपी अभ्यासक होते. त्यामुळे संदर्भ ग्रंथांचं लेखनही त्यांनी केलं. मेहता पब्लिशिंग हाऊसने त्यांचे सात संदर्भ ग्रंथ प्रकाशित केले. त्यापैकी 'मराठी लघुनिबंधाचा इतिहास' या ग्रंथात यादव सरांनी मराठी लघुनिबंधाचे जन्मपूर्व रूप, लघुनिबंध म्हणून असणारे त्याचे एक विशिष्ट कालखंडातील अव्वल रूप, आजच्या ललित गद्यामध्ये परिणत झालेले नवे रूप यावर प्रकाश टकाला आहे.

'साहित्याची निर्मितिप्रक्रिया' या ग्रंथातून यादव सरांनी साहित्याची निर्मिती कशी करावी, याचं सखोल आणि सोदाहरण मार्गदर्शन केलं आहे. 'ग्रामीणता : साहित्य आणि वास्तव' या संदर्भग्रंथांत 'ग्रामीण' या संज्ञेशी संबंधित विविध पैलूंची सोदाहरण चर्चा यादव सरांनी केली आहे. उदा. 'ग्रामीण साहित्य आणि सामाजिक जाणीव', 'ग्रामीण साहित्य आणि बदलते खेडे' इ. 'ग्रामीण साहित्य : स्वरूप व समस्या' या ग्रंथातून यादव सरांनी ग्रामीण साहित्याचा पन्नास वर्षांचा इतिहास समीक्षात्मक अंगाने उलगडला आहे. ग्रामीण साहित्याच्या भूतकाळ आणि वर्तमानकाळावर तर ते भाष्य करतातच; पण ग्रामीण साहित्याची भविष्यातील वाटचाल कशी असेल, याचाही वेध घेतात.

'आत्मचरित्र मीमांसा' या पुस्तकातून 'आत्मचरित्र' या साहित्य प्रकाराचा सर्वांगीण वेध यादव सरांनी घेतला आहे. 'आत्मचरित्र' या शब्दाचा अर्थ, आत्मचरित्र लेखनाच्या प्रेरणा, आत्मचरित्रांचे वर्गीकरण इ. मुद्द्यांच्या आधारे 'आत्मचरित्र' या साहित्य प्रकाराची चर्चा त्यांनी केली आहे.

'मराठी साहित्य : समाज आणि संस्कृती' या ग्रंथांतून मराठी साहित्याच्या संदर्भात विविध पैलूंना भिडण्याचा प्रयत्न यादव सरांनी केला आहे. जसे, 'साहित्यातील ग्रामीण भाषा आणि प्रमाण भाषा,' 'चळवळीने उत्तम साहित्य निर्माण होऊ शकेल काय?' इ.

सन्मान साहित्याचा...

‘१९६०नंतरची सामाजिक स्थिती आणि साहित्यातील नवे प्रवाह’ या संदर्भग्रंथात त्यांनी १९६०नंतरची सामाजिक परिस्थिती आणि साहित्यातील नवे प्रवाह यांच्यातील कार्यकारण भाव विविध अंगांनी जाणून घेण्याचा प्रयत्न केला आहे.

तर यादव सरांची ही साहित्यसंपदा अशी विविधांगी आहे; पण साहित्य आणि जीवन या त्यांच्या लेखनाच्या मूलभूत प्रेरणा आहेत. साहित्याला आणि जीवनाला, काही वेळेस कलेलाही भिडण्याचा प्रामाणिक प्रयत्न त्यांच्या लेखनातून जाणवत राहतो. लेखन-संशोधन ही त्यांनी साधना मानली आणि जीवनभर ती ते साधना करीत राहिले. अशैक्षणिक वातावरणात वाढलेला एक शेतकऱ्याचा मुलगा शिक्षणासाठी संघर्ष करतो, हालअपेष्टा सोसत डॉक्टरेटपर्यंतचा पल्ला गाठतो आणि पुणे विद्यापीठातील मराठी विभाग प्रमुख पदापर्यंत मजल मारतो, ही बाब खरंच प्रेरणादायक आहे. अध्यापन, संशोधन, लेखन, एम.फिल., पीएच.डी.च्या विद्यार्थ्यांना मार्गदर्शन, अशा विविध अंगांनी साहित्याशी त्यांची सतत आणि दृढबांधिलकी होती. त्यांच्या लेखनातून त्यांचं चिंतन आणि कलाप्रेम प्रकटत राहिलं. यादव सरांच्या या चिंतनरूपी आणि कलाप्रेमी साहित्यसंपदेला सलाम आणि मेहता पब्लिशिंग हाऊस व मेहता बुक सेलर्सतर्फे त्यांना भावपूर्ण श्रद्धांजली!

आनंद यादव यांची साहित्यसंपदा

पुस्तकाचे नाव	किंमत
आत्मचरित्र	
झोंबी	३४०
नांगरणी	३५०
घरभिंती	४८०
काचवेल	३२०

कादंबरी

माऊली	१५०
नटरंग	२००
गोतावळा	१५०

कथासंग्रह

शेवटची लढाई	१२०
भूमिकन्या	१४०
घरजावई	१५०
झाडवाटा	१६०
उगवती मने	१६०
आदिताल	१७०
डवरणी	१७०
माळावरची मैना	१८०
खळाळ	१९०
उखडलेली झाडं	१९५

बाल-कुमार साहित्य

सैनिक हो,	
तुमच्यासाठी...	४०

पुस्तकाचे नाव	किंमत
काव्य	

मायलेकरं	१००
मळ्याची माती	१००

वैचारिक / ललितगद्य

साहित्यिकाचा गाव	९०
मातीखालची माती	१४०
स्पर्शकमळे	१५०
पाणभवरे	१५०
साहित्यिक जडण-घडण	१५०
ग्रामसंस्कृती	१७०

संदर्भ ग्रंथ

मराठी लघुनिबंधाचा इतिहास	१२०
साहित्याची निर्मिती-प्रक्रिया	१३०
ग्रामीणता : साहित्य आणि वास्तव	१५०
आत्मचरित्र मीमांसा	१६०
ग्रामीण साहित्य : स्वरूप व समस्या	१९५
मराठी साहित्य - समाज आणि संस्कृती	१९५
१९६० नंतरची सामाजिक स्थिती आणि साहित्यातील नवे प्रवाह	२००

उपक्रम दिनविशेष

दिसामाजि काहीतरी ते लिहावे।
प्रसंगी अखंडित वाचित जावे॥

श्री समर्थ रामदास स्वामी

✽ वाचकांसाठी सुवर्णसंधी ✽
करा मैत्री पुस्तकांशी
'मेहता पब्लिशिंग हाऊस'चा
नवीन उपक्रम

१६ डिसेंबर २०१७ ते १५ जानेवारी २०१८
दरम्यानचा दिनविशेष

आपल्या लाडक्या लेखकांना वा अनुवादकांना शुभेच्छा
या ईमेलवर पाठवा.

authors@mehtapublishinghouse.com

१६ । डिसेंबर २०१७ : मेहता मराठी ग्रंथजगत

दिनविशेषानिमित्त पुस्तकसंचावर ५० टक्क्यांपर्यंत सूट

१७ डिसेंबर - विश्वनाथ केळकर यांचा जन्मदिन

‘द टेस्टामेंट’, ‘द चेम्बर’ या अनुवादित पुस्तकांवर विशेष सवलत.

संचाची मूळ किंमत - ९९०/-
१७ डिसेंबर ते १९ डिसेंबरपर्यंत.

सवलत किंमत
५९९/-

१९ डिसेंबर- राम प्रधान यांचा जन्मदिन

‘वादळ माथा ते १९६५ भारत-पाक युद्ध, पहिली फेरी, माझी वाटचाल’ या पुस्तकसंचावर विशेष सवलत.

संचाची मूळ किंमत - १,०००/-
१९ डिसेंबर ते २० डिसेंबरपर्यंत.

सवलत किंमत
५९९/-

२१ डिसेंबर - सुधाकर लवाटे यांचा जन्मदिन

‘फॉल्स इम्प्रेसन, द सिम्पल टुथ’ या सुधाकर लवाटे अनुवादित पुस्तकसंचावर विशेष सवलत.

संचाची मूळ किंमत - ८४०/-
२१ डिसेंबर ते २३ डिसेंबरपर्यंत.

सवलत किंमत
४९९/-

२१ डिसेंबर - यू. आर. अनंतमूर्ती यांचा जन्मदिन

‘संस्कार, अवस्था’ या पुस्तकांच्या संचावर विशेष सवलत.

संचाची मूळ किंमत - २९०/-
२१ डिसेंबर ते २३ डिसेंबरपर्यंत.

सवलत किंमत
१९९/-

२३ डिसेंबर - किसान दिन

‘बोन्साय, घरातील बाग, शेती करू फायद्याची, सुंदर आपली फुलबाग, सुंदर आपली फळबाग, आधुनिक द्राक्ष लागवड, केल्याने होत आहे रे, विपुलाच सृष्टी, Plenty For All’ या शेतीविषयक पुस्तकसंचावर विशेष सवलत.

सवलत किंमत
८९९/-

संचाची मूळ किंमत - १,३८०/-
२३ डिसेंबर ते २५ डिसेंबरपर्यंत.

२४ डिसेंबर - भारतीय ग्राहक दिन

‘मेहता पब्लिशिंग हाऊसतर्फे’ प्रकाशित सर्व पुस्तकांवर ४०% सवलत.

ही सवलत नेट ३,०००/- व अधिकच्या खरेदीवर लागू.

‘स्वामी’ ही कादंबरी समाविष्ट नाही.

२४ डिसेंबर ते २५ डिसेंबरपर्यंत

२५ डिसेंबर - प्रज्ञा ओक यांचा जन्मदिन

‘ऐका संतानो, चिकन सूप फॉर द पेरेंट्स सोल, चिकन सूप फॉर द सोल भाग-२, साक्षात्कारी देणगी, नवी पहाट, स्वतःचा शोध, प्रेमरस... कबीरांचा’ या अनुवादित पुस्तक संचावर विशेष सवलत.

सवलत किंमत
७३९/-

संचाची मूळ किंमत - १,३२५/-
२५ डिसेंबर ते २७ डिसेंबरपर्यंत.

२८ डिसेंबर - जॉन ग्रे यांचा जन्मदिन

‘स’ सुखाचा, तो आणि ती, तुला आठवताना’ अनुवादित पुस्तकसंचावर विशेष सवलत.

सवलत किंमत
५९९/-

संचाची मूळ किंमत - ८५५/-
२८ डिसेंबर ते २९ डिसेंबरपर्यंत.

१ जानेवारी - जागतिक कुटुंब दिन

संच १ : चिकन सूप मालिकेतील १५ पुस्तकांच्या संचावर विशेष सवलत.

संचाची मूळ किंमत - २,७८५/-

सवलत किंमत
१,८३०/-

संच २ : 'वंशवृक्ष, पितृऋण, अस्तित्व, फॅमिली, मेरा परिवार, माय फॅमिली इज ऑल आय हॅव, अक्षयपात्र'

या पुस्तकसंचावर विशेष सवलत.

संचाची मूळ किंमत - १,३००/-

१ जानेवारी ते ५ जानेवारीपर्यंत.

सवलत किंमत
९९९/-

३ जानेवारी - जसवंत सिंग यांचा जन्मदिन

'ए कॉल टू ऑनर' या पुस्तकावर विशेष सवलत.

मूळ किंमत - ४००/-

३ जानेवारी ते ५ जानेवारीपर्यंत.

सवलत किंमत
२००/-

३ जानेवारी - सावित्रीबाई फुले यांची जयंती

'महात्मा (जोतिराव फुले), मी मलाला, स्टोन्स इन्टू स्कूल्स, श्री कप्स ऑफ टी' या पुस्तकसंचावर विशेष सवलत.

संचाची मूळ किंमत - १,४४५/-

३ जानेवारी ते ४ जानेवारीपर्यंत.

सवलत किंमत
८४९/-

९ जानेवारी - शोभा चित्रे यांचा जन्मदिन

'एक दिवस, पानगळीच्या आठवणी' या अनुवादित पुस्तकसंचावर विशेष सवलत.

संचाची मूळ किंमत - ४३०/-

९ जानेवारी ते १० जानेवारीपर्यंत.

सवलत किंमत
२५९/-

९ जानेवारी - भारतीय प्रवासी दिन

‘फॉर हिअर ऑर टू गो, अमेरिकेतील पापनगरी’ या पुस्तकांवर विशेष सवलत.

सवलत किंमत
३,६९/-

मूळ किंमत - ५४५/-

९ जानेवारी ते १० जानेवारीपर्यंत.

१० जानेवारी - निरंजन घाटे यांचा जन्मदिन

‘निरंजन घाटे लिखित’ १५ पुस्तकांच्या संचावर विशेष सवलत.

सवलत किंमत
१,७६९/-

संचाची मूळ किंमत - २,९१५/-

१० जानेवारी ते १२ जानेवारीपर्यंत.

१० जानेवारी - जागतिक हास्य दिन

संच १ : ‘कसं बोललात! (१ ते ७ भाग), कथा अकलेच्या कांदाची, खुळ्याची चावडी, ताजमहालमध्ये सरपंच, फक्कड गोष्टी, पाऊलवाटा, धिंड, वावरी शेंग, इल्लम, जुगलबंदी, खुशखरेदी, आभाळ, भेटीगाठी, श्रीगणेशा, वळीव, पाटलाची चंची, गारवेल, टारफुला, लवंगी मिरची कोल्हापूरची, शापित वास्तू’ या पुस्तकावर विशेष सवलत.

सवलत किंमत
२,०००/-

संचाची मूळ किंमत - ३,२१०/-

संच २ : ‘घरजावई, चकाट्या, माझ्या बापाची पेंड, हसणावळ, भोकरवाडीतील रसवंतीगृह, हसाल तर वाचाल, नावेतील तीन प्रवासी, जावईबापूच्या गोष्टी, सरमिसळ, हुबेहूब, गुदगुल्या, फुकट, चुटक्याच्या गोष्टी, खडे ओरखडे, गप्पांगण, भुताचा जन्म, विरंगुळा, माकडमेवा, बेंडबाजा, गोष्टीच गोष्टी,

गंमत गोष्टी, अंगत पंगत, मी लाडाची मैना, गाणारा मुलूख,
गप्पागोष्टी, सट्टी आणि इतर एकांकिका' या पुस्तकांच्या
संचावर विशेष सवलत.

संचाची मूळ किंमत - ३,१७५/-
१० जानेवारी ते १२ जानेवारीपर्यंत.

सवलत किंमत
१,९८९/-

११ जानेवारी - वि. स. खांडेकर जयंती

'वि. स. खांडेकर' लिखित १११ पुस्तकांच्या संचावर
विशेष सवलत.

संचाची मूळ किंमत - १३,८७५/-
११ जानेवारी ते १२ जानेवारीपर्यंत.

सवलत किंमत
८,२०५/-

१२ जानेवारी - मृणालिनी गडकरी यांचा जन्मदिन

'मृणालिनी गडकरी' अनुवादित १३ पुस्तकांच्या संचावर
विशेष सवलत.

संचाची मूळ किंमत - २,१००/-
१२ जानेवारी ते १४ जानेवारीपर्यंत.

सवलत किंमत
१,२८९/-

१२ जानेवारी - स्वामी विवेकानंद जयंती व जागतिक युवा दिन

'आधुनिक भारताचे प्रेषित : स्वामी विवेकानंद, क्रांतियोगिनी
भगिनी निवेदिता, चिकन सूप फॉर द टीनएज सोल, भाग - १,
भाग - २, मैत्री अशी अन् तशी' या अनुवादित
पुस्तकांवर विशेष सवलत.

संचाची मूळ किंमत - १,५०५/-
१२ जानेवारी ते १४ जानेवारीपर्यंत.

सवलत किंमत
८९९/-

१४ जानेवारी - अपर्णा परचुरे यांचा जन्मदिन

अपर्णा परचुरे लिखित 'केक्स' या पुस्तकावर विशेष सवलत.

मूळ किंमत - १५०/-

१४ जानेवारी ते १५ जानेवारीपर्यंत.

सवलत किंमत
७५/-

जानेवारी असो वा असो डिसेंबर
बारा महिने अनुभवा पुस्तकांचा बहुर
महिन्यांच्या नावातलं निवडा आद्याक्षर
बारा महिने मिळवा दमदार ऑफर

D E C E M B E R महिना विशेष

'D' आद्याक्षरापासून सुरू होणाऱ्या पुस्तकसंचावर विशेष सवलत.

संचाची मूळ किंमत - ११,८०९/-

१ डिसेंबर ते ३१ डिसेंबर

सवलत किंमत
७,०८५/-

'E' आद्याक्षरापासून सुरू होणाऱ्या पुस्तकसंचावर विशेष सवलत.

संचाची मूळ किंमत - ७,३३०/-

१ डिसेंबर ते ३१ डिसेंबर

सवलत किंमत
४,७६५/-

'C' आद्याक्षरापासून सुरू होणाऱ्या पुस्तकसंचावर विशेष सवलत.

संचाची मूळ किंमत - २२,३४०/-

१ डिसेंबर ते ३१ डिसेंबर

सवलत किंमत
१६,०१४/-

'M' आद्याक्षरापासून सुरू होणाऱ्या पुस्तकसंचावर विशेष सवलत.

संचाची मूळ किंमत - २६,६९०/-

१ डिसेंबर ते ३१ डिसेंबर

सवलत किंमत
१६,०१४/-

'B' आद्याक्षरापासून सुरू होणाऱ्या पुस्तकसंचावर विशेष सवलत.

संचाची मूळ किंमत - १२,५२५/-

१ डिसेंबर ते ३१ डिसेंबर

सवलत किंमत
७,५१५/-

'R' आद्याक्षरापासून सुरू होणाऱ्या पुस्तकसंचावर विशेष सवलत.

संचाची मूळ किंमत - ४,८४०/-

१ डिसेंबर ते ३१ डिसेंबर

सवलत किंमत
२,९०४/-

JANUARY महिना विशेष

'J' आद्याक्षरापासून सुरू होणाऱ्या पुस्तकसंचावर विशेष सवलत.

संचाची मूळ किंमत - ८,०६८/-

१ जानेवारी ते ३१ जानेवारी

सवलत किंमत
४,८४०/-

'A' आद्याक्षरापासून सुरू होणाऱ्या पुस्तकसंचावर विशेष सवलत.

संचाची मूळ किंमत - २२,२००/-

१ जानेवारी ते ३१ जानेवारी

सवलत किंमत
११,१००/-

'N' आद्याक्षरापासून सुरू होणाऱ्या पुस्तकसंचावर विशेष सवलत.

संचाची मूळ किंमत - ९,६८५/-

१ जानेवारी ते ३१ जानेवारी

सवलत किंमत
५,८११/-

'U' आद्याक्षरापासून सुरू होणाऱ्या पुस्तकसंचावर विशेष सवलत.

संचाची मूळ किंमत - ४,०९५/-

१ जानेवारी ते ३१ जानेवारी

सवलत किंमत
२,९०४/-

'R' आद्याक्षरापासून सुरू होणाऱ्या पुस्तकसंचावर विशेष सवलत.

संचाची मूळ किंमत - ४,८४०/-

१ जानेवारी ते ३१ जानेवारी

सवलत किंमत
२,९०४/-

'Y' आद्याक्षरापासून सुरू होणाऱ्या पुस्तकसंचावर विशेष सवलत.

संचाची मूळ किंमत - २,१८०/-

१ जानेवारी ते ३१ जानेवारी

सवलत किंमत
१,४१७/-

आमचे लेखक-अनुवादक यांचा जन्मदिन, तसेच दिनविशेष

आणि महिन्यांची आद्याक्षरे यांवर आधारित

पुस्तकसंचावर विशेष सवलत.

❖ किमतींमध्ये बदलाची शक्यता ❖

अधिक माहितीसाठी संपर्क :

फोन : ०२०-२४४७६९२४/२४४७५४६२

website : www.mehtapublishinghouse.com

नवंबर

आधात

लेखक
सूर्यकांत जाधव

किंमत : ३६०/-रु.

पोस्टेज : ५०/-रु.

बापा केमिकल, मुंबईच्या चेंबूर परिसरातील रासायनिक कारखाना. नागराज डोईजड, फॅक्टरी इन्स्पेक्टर, कारखान्यातील एक कामगार कृष्णा सुर्वे याच्या चौकशीला जातो आणि त्याच्यावर प्राणघातक हल्ला होतो. अमिता पटेल, बापा केमिकलच्या चेअरमनची मुलगी. तिचा सतत कोणीतरी पाठलाग करत असल्याचा संशय तिला होता. बापा केमिकलमधील या घटनांचा शोध घेण्याचा प्रयत्न कर्नल प्रकाश हा लष्करी अधिकारी करतो. यामध्ये तो यशस्वी होतो का? कळवा आणि बापा केमिकल येथीलविषारी वायुगळतीमुळे दंगली होण्यामागील रहस्य काय? दिने-ईलाही आणि दार-अल्-हर्ब यांचा संबंध काय? अपघाती आघातांचा शोध घेणारे उत्कंठापूर्ण थरारक कथानक.

मागीवा २०१७

या वर्षी (२०१७मध्ये) आमची १२४ पुस्तके प्रकाशित झाली. आम्हाला काही पुरस्कार मिळाले. आम्ही अन्य काही कार्यक्रम केले. त्यातील काही प्रकाशन सोहळ्यांवर, पुरस्कारांवर आणि कार्यक्रमांवर टाकलेला हा एक दृष्टिक्षेप...

पुस्तक प्रकाशन

वि. मा. बाचल लिखित आणि डॉ. राजा दीक्षित संपादित 'वाटचाल फर्ग्युसनची' या पुस्तकाचं प्रकाशन माजी केंद्रीय गृह व न्याय सचिव डॉ. माधवराव गोडबोले आणि माजी केंद्रीय सचिव शीलाताई भिडे यांच्या हस्ते करण्यात आलं.

तर 'कर्मयोगिनी'च्या इंग्रजी आवृत्तीचं प्रकाशन कॅप्टन आशा शिंदे-अलगपा यांच्या हस्ते करण्यात आलं. विजया जहागीरदार यांच्या 'कर्मयोगिनी' या मराठी पुस्तकाचा इंग्रजीत अनुवाद त्यांची कन्या संगीता सोमण यांनी केला आहे. मेहता पब्लिशिंग हाऊसच्या स्वतंत्र पुस्तकाचा अनुवाद त्यांनी स्वतःच प्रकाशित करण्याचा योग या पुस्तकाच्या निमित्ताने प्रथमच जुळून आला.

विश्वास पाटील लिखित आणि कीर्ती रामचंद्र अनुवादित 'महानायक'च्या तिसऱ्या इंग्रजी आवृत्तीचं प्रकाशन ब्रिगेडियर (निवृत्त) हेमंत महाजन यांच्या हस्ते करण्यात आलं. सौरभ दुग्गल लिखित आणि लीना सोहोनी अनुवादित 'आखाडा'चं प्रकाशन कोल्हापूर येथे हिंदकेसरी गणपतराव आंदळकर आणि हिंदकेसरी दीनानाथ सिंग यांच्या हस्ते करण्यात आलं. याच पुस्तकाचा आणखी एक प्रकाशन सोहळा नाशिक येथेही करण्यात आला. त्या सोहळ्यादरम्यान स्वानंद

बेदरकर यांनी लीना सोहोनी यांची प्रकट मुलाखत घेतली.

दीप्ती नवल लिखित आणि **सुनंदा अमरापूरकर** अनुवादित 'द मॅड तिबेटियन' या पुस्तकाचं रंगतदार सोहळ्यात प्रकाशन करण्यात आलं. ज्येष्ठ लेखिका वीणा देव, अभिनेत्री अमृता सुभाष, एफटीआयआयचे अध्यक्ष प्रकाश मगदूम यांची या कार्यक्रमाला प्रमुख उपस्थिती होती. या सोहळ्यात अमृता सुभाष यांनी दीप्ती नवल यांची प्रकट मुलाखत घेतली.

डॉ. गिरीश वालावलकर लिखित '**सी.ई.ओ.च्या केबिनमधून...**' या पुस्तकाचं प्रकाशन मुंबईत वोखार्ड ग्रुपचे संस्थापक अध्यक्ष **हबिल खोराकीवाला** यांच्या हस्ते करण्यात आलं.

संजय राऊत यांनी हिंदुहृदयसम्राट बाळासाहेब ठाकरे यांच्या घेतलेल्या मुलाखतींचा द्विखंडीय संग्रह '**एकवचनी**'चं प्रकाशन मुंबईत केंद्रीय अर्थमंत्री **अरुण जेटली** यांच्या हस्ते करण्यात आलं.

पुरस्कार

या वर्षी '**फेडरेशन ऑफ पब्लिशर्स अँड बुकसेलर्स असोसिएशन**' या प्रकाशन क्षेत्रातील सर्वोच्च संस्थेच्या वतीने जाहीर केलेला पहिला '**गोल्डन अँवॉर्ड**' दिल्लीतील एका समारंभात मेहता पब्लिशिंग हाऊसचे संस्थापक-संचालक **श्री. अनिल मेहता** यांना प्रदान करण्यात आला.

'मी झारा गहरमानी एक देशद्रोही' या पुस्तकाच्या अनुवादक रेश्मा कुलकर्णी यांना महाराष्ट्र साहित्य परिषदेचे स.ह. मोडक उत्कृष्ट अनुवादित ग्रंथ पारितोषिक देण्यात आले.

तर महाराष्ट्र ग्रंथोत्तेजक संस्थेतर्फे '**इमॅजिनिंग इंडिया**' या नंदन निलेकणी लिखित पुस्तकाच्या अनुवादासाठी **अपर्णा वेलणकर** यांना पुरस्कार देऊन सन्मानित करण्यात आले. याच संस्थेतर्फे **अरुण शौरी** यांच्या '**हे सर्व आपल्याला कोठे नेणार**'या पुस्तकाचे अनुवादक **अशोक पाथरकर** यांना उत्कृष्ट अनुवादासाठीचा पुरस्कार प्राप्त झाला. तर याच संस्थेचे **कै.लक्ष्मीबाई बेंद्रे पारितोषिक** प्राप्त केले **डॉ. अनिल**

गांधी यांच्या 'संजीवनी उच्च तंत्रज्ञानाची' या पुस्तकाने.

स्नेहदर्शन रचित 'तिची सावली' या गझल संग्रहास अंकुर गझल संग्रह पुरस्कार प्रदान करण्यात आला.

अन्य कार्यक्रम

मेहता पब्लिशिंग हाऊसच्या ज्येष्ठ अनुवादक उमा कुलकर्णी यांच्या कोल्हापूर येथील कला प्रदर्शनाचे उद्घाटन श्री. अनिल मेहता यांच्या हस्ते करण्यात आले.

मेहता पब्लिशिंग हाऊसमध्ये आयोजित केलेल्या एका अनौपचारिक समारंभात 'बाजिंद'चे लेखक पै. गणेश मानुगडे यांच्याशी वाचकांनी दिलखुलास गप्पा मारल्या. या वेळी 'बाजिंद'मधील काही भागाचं अभिवाचनही करण्यात आलं.

द. मा. मिरासदार यांच्या ९०व्या वाढदिवसानिमित्त मेहता पब्लिशिंग हाऊसने पुष्पगुच्छ देऊन त्यांचं अभीष्टचिंतन केलं.

एका अनौपचारिक भेटीत सुनील मेहता यांनी गुलजारांच्या घरी जाऊन गुलजारांच्या पटकथांच्या सहा पुस्तकांचा संच त्यांच्या सुपुर्द केला.

या वर्षी कमलाबाई ओगले पुरस्कारांचं (२०१४, २०१५, २०१६) पुण्याच्या महापौर मुक्ता टिळक आणि शिवसेनेच्या ज्येष्ठ नेत्या आमदार नीलमताई गोळे यांच्या हस्ते वितरण करण्यात आलं. पुरस्कारार्थी होत्या अंगणवाडी सेविकांसाठी काम करणाऱ्या कोल्हापूरच्या सुवर्णा तळेकर, तुळजापुराच्या स्वच्छतेचा ध्यास घेऊन तिथे घंटागाड्या सुरू करणाऱ्या भारतबाई देवकर, यवतमाळच्या पुसद तालुक्यातील पोखरी गावच्या माजी सरपंच आणि आपल्या प्रभावी भाषणामुळे मंत्र्यांकडून गावाच्या विकास योजनांना मंजुरी मिळवणाऱ्या अर्चना जतकर.

❀ २०१७ मधील प्रकाशित पुस्तके ❀

कादंबरी

सार्थ : एस.एल.भैरप्पा	अनु. उमा कुलकर्णी	२९५
कालपुरुष : दिनकर जोषी	अनु. सुषमा शाळिग्राम	१६०
बाजिंद	पै. गणेश मानुगडे	१८०
बेस्ट केप्ट सिक्रेट : जेफ्री आर्चर	अनु. लीना सोहोनी	५००
बी केअरफुल व्हॉट यू विश फॉर : जेफ्री आर्चर	अनु. लीना सोहोनी	५००
इंटरव्हेंशन : राबिन कुक	अनु. डॉ. प्रमोद जोगळेकर	३२०
डेथ ऑफ अॅन आउटसायडर : एम.सी.बीटन	अनु. दीपक कुळकर्णी	१७०
डेथ ऑफ अ परफेक्ट वाईफ : एम.सी.बीटन	अनु. दीपक कुळकर्णी	१७०
डेथ ऑफ अ हसी : एम.सी.बीटन	अनु. दीपक कुळकर्णी	१७०
डेथ ऑफ अ गॉसिप : एम.सी.बीटन	अनु. दीपक कुळकर्णी	१७०
डेथ ऑफ अ कॅड : एम.सी.बीटन	अनु. दीपक कुळकर्णी	१७०
द केस ऑफ द लकी लूझर : अर्ल स्टॅन्ले गार्डनर	अनु. बाळ भागवत	१८०
द केस ऑफ द क्रुकेड कॅन्डल : अर्ल स्टॅन्ले गार्डनर	अनु. बाळ भागवत	२२०
द केस ऑफ द केअरलेस क्यूपिड : अर्ल स्टॅन्ले गार्डनर	अनु. बाळ भागवत	१९०
द केस ऑफ द काउंटरफिट आय : अर्ल स्टॅन्ले गार्डनर	अनु. आनंद केतकर	२५०
द केस ऑफ द हाऊलिंग डॉग : अर्ल स्टॅन्ले गार्डनर	अनु. बाळ भागवत	२२०
बेअर आयलन्ड : ऑलिस्टर मॅक्लीन	अनु. अशोक पाध्ये	३६०
द डान्स ऑफ इन्टिमसी : हॅरिएट लर्नर	अनु. श्यामल चितळे	२४०
द डान्स ऑफ डिसेप्शन : हॅरिएट लर्नर	अनु. सुनीति काणे	२२०
द डान्स ऑफ अँगर : हॅरिएट लर्नर	अनु. पूर्णिमा कुंडेकर	२४०
आघात	सूर्यकांत जाधव	३६०

महामानव सरदार पटेल

: दिनकर जोशी
व्हेण्डेड्डा : मेरी करैली
कुंती : श्री. रजनीकुमार पंड्या
हिज डे
हेचि दान देगा देवा!

अनु. सुषमा शाळिग्राम ३६०
अनु. सुरेश गुप्ते २४०
अनु. प्रा. सुधीर कौठाळकर ५५०
स्वाती चांदोरकर २९५
मंजुश्री गोखले ४५०

कथासंग्रह

द मॅड तिबेटियन : दीप्ती नवल १५०
निःशब्दाचे मौन १४०
गुलज़ार पटकथा : गुलज़ार (६ पुस्तकांचा संच) १४०
अनु. अंबरीश मिश्र, सविता दामले, वसंत पाटील (संचाची किंमत) १४९५

विनोदी कथासंग्रह

फुकट १२०
पु.ल. : एक आनंदयात्रा १३०
पुर्ण एक साठवण १८०
गोष्टींचं एटीएम १५०
द.मा.मिरासदार १२०
श्याम भुके १३०
श्याम भुके १८०
श्याम भुके १५०

अनुवादित सत्यकथा

गोष्ट एका करानाची : स्कॉट ओ'डेल १९५
काहूर : वेंडी लॉ-योन २५०
एक लढा असाही... : लॉरेन स्क्रगज २२०
द तालिबान क्रिकेट क्लब ३२०
: तिमिरी एन.मुरारी ३२०
वादळफूल : रेई किमुरा ३००

अनुवादित ललित

मैत्री अशी आणि तशी : जॅन येगर २५०
अनु. सुप्रिया वकील

अनुवादित आत्मकथन

द्विखंडित : तसलिमा नासरिन ५५०
बोनोबो : एक शांतिदूत!
: व्हॅनेसा वूडस् ३५०
माझे तालिबानी दिवस
: अब्दुल सलाम झैफ ३६०
अनु. शर्मिला फडके
अनु. डॉ. प्रमोद जोगळेकर

आयकोका : ली आयकोका अनु. अशोक पाथरकर ४००

आत्मकथन

माझी वाटचाल
: मेटकॉफ हाऊस ते राजभवन राम प्रधान ५००
संवादु अनुवादु उमा कुलकर्णी ४५०

अनुभवकथन

सी.ई.ओ.च्या केबिनमधून... डॉ. गिरीश वालावलकर १९५

अनुवादित चरित्रे / व्यक्तिचरित्रे

आखाडा : सौरभ दुग्गल अनु. लीना सोहोनी २२०

चरित्रे / व्यक्तिचरित्रे

क्रांतियोगिनी भगिनी निवेदिता मृणालिनी गडकरी ४५०
रुपेरी सिंधू अतुल कहाते १२५
अॅडॉल्फ हिटलर अतुल कहाते ३९५
चिकन सूप मालिका (मूळ लेखक : जॅक कॅनफिल्ड/मार्क व्हिक्टर हॅन्सन)
सोल फॅमिली मॅटर्स भाग १ अनु. रेवती सप्रे २००
सोल फॅमिली मॅटर्स भाग २ अनु. रेवती सप्रे २००
सोल टू लव्ह भाग १ अनु. उषा महाजन २४०
सोल टू लव्ह भाग २ अनु. उषा महाजन २४०
सोल अस्थमा अनु. वसु भारद्वाज १२०
सोल बॅकपेन अनु. वसु भारद्वाज १२०
टीनएज सोल भाग २ अनु. अवंती महाजन १८०
टीनएज सोल भाग ३ अनु. अवंती महाजन १८०
सोल टफ टाइम्स टफ पीपल भाग १ अनु. श्यामला पेंडसे २२०
सोल टफ टाइम्स टफ पीपल भाग २ अनु. श्यामला पेंडसे २२०

माहितीपर

अफलातून मेंदू डॉ. अनिल गांधी २२०
वाटचाल फ्यूर्युसनची डॉ. वि.मा. बाचल ७५०

आरोग्यपर

सुडौल राहा : पूजा मखिजा अनु. सुनीति काणे २५०

मार्गदर्शनपर

वॉरन बफेच्या यशाचे ५० मंत्र अतुल कहाते १६०
द मदर डान्स : हॅरिएट लर्नर अनु. डॉ. जयश्री गोडसे ३२०

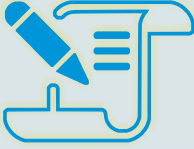
	व्यक्तिचित्रे	
अशी मने असे नमुने	शिवाजी सावंत	१८०
	ललित	
अंगतपंगत	द.मा.मिरासदार	१६०
खुमासदार अत्रे	श्याम भुर्के	१५०
	वैचारिक	
प्रेमरस...कबीरांचा : ओशो	अनु. प्रज्ञा ओक	१६०
	मुलाखत संग्रह	
एकवचनी भाग १/भाग २	संजय राऊत	८९५
	काव्यसंग्रह	
मरी मरी जाय सरिर	योजना यादव	१४०
	समाज विज्ञान कोश	
भारतीय समाजविज्ञान कोश भाग ६	प्रमुख संपादक : स.मा. गर्गे	१२००
भारतीय समाजविज्ञान कोश		
पारिभाषिक शब्दसंग्रह	प्रमुख संपादक : स.मा. गर्गे	७५०
	विज्ञान प्रयोग / विज्ञान विषयक	
प्रयोग वनस्पती विज्ञानाचे	डी.एस.इटोकर	१२०
साधी यंत्रे	डी.एस.इटोकर	९०
विज्ञानातील रंजकता	डी.एस.इटोकर	१००
विज्ञानातील गमतीजमती	डी.एस.इटोकर	११०
	बालसाहित्य	
गंमत कोडी - भाग १ ते ५	घनश्याम देशमुख	
(५ पुस्तकांचा संच)	(संचाची किंमत) २२५	
बिरबल मालिका	मंजूषा आमडेकर	
संच १ - ५ पुस्तकांचा संच	(संचाची किंमत) ३५०	
संच २ - ५ पुस्तकांचा संच	(संचाची किंमत) ३५०	
	कुमार साहित्य	
	चरित्र पुस्तके - लेखक - रा.वा. शेवडे गुरुजी	
आचार्य गांगेय भीष्म		९५
अनाथांचा नाथ श्री एकनाथ		९५
बापूजींची अमर कहाणी		९५
बुद्धभक्त डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर		९५

दयादीपिका फ्लॉरेन्स नाइटिंगेल	१२५
जाणता राजा श्री शिवछत्रपती	१५०
जाणती राणी महाराणी ताराबाई	९५
करुणासागर ईश्वरचंद्र	९५
कृष्णसखी राजराणी मीराबाई	९५
महर्षी दयानंद सरस्वती	९५
ममतेची मूर्ती मदर तेरेसा	९५
मानवतेचा महान सेवक अब्राहम लिंकन ९५	
नेताजी सुभाषचंद्र बोस	९५
पंडितजी	९५
राजा राममोहन राय	९५
रणरागिणी दुर्गराणी	९५
सती साध्वी देवी अहिल्या	९५
शूरवीर महाराणा प्रताप	९५
स्वामी विवेकानंद	९५
स्वराज्यसेवक खंडो बल्लाळ	९५
विश्वकवी रविबाबू	९५

English

Living Dreams (Biography) Dan Mayur	495
Karmayogini : A life of Ahilyabai Holkar (Biography) Vijaya Jahagirdar	Tr.: Sangita Soman 350
Mahanayak (Netaji Subhas Vishwas Patil	Chandra Bose) (Biography) Tr.: Keerti 695 Ramachandra
Srikrishna : The lord of The Universe (Novel) Shivaji Sawant	Tr.: Kadambini Dharap 995

लेखक परिचय

प्रज्ञा ओक

विविध भाषांतील पुस्तकं मराठीत आणण्याचं काम मेहता पब्लिशिंग हाऊस गेली अनेक वर्षं करत आहे. या प्रवासात अनेक अनुवादकांचा मेहता पब्लिशिंग हाऊसशी ऋणानुबंध जुळला. प्रज्ञा ओक या अशा अनुवादकांपैकी एक आहेत.

प्रज्ञाताईंनी सोळा वर्षं आकाशवाणीवर उद्घोषिका म्हणून काम केलं आहे. आकाशवाणीसाठी असंख्य नाटकं व डॉक्युमेंटरीजचं लेखन त्यांनी केलं आहे. 'माणसातला साहित्यिक आणि साहित्यातील माणूस' या पु. ल. देशपांडे यांच्यावरील संपूर्ण कार्यक्रमाचं लेखन त्यांनी केलं आणि हाच कार्यक्रम नंतर रंगमंचावर आला. 'अत्रे नावाचं वादळ', 'विश्ववामा' या रंगमंचीय कार्यक्रमांचं लेखनही त्यांनी केलं आहे. वर्तमानपत्रं आणि मासिकांतून त्यांचं लेखन सातत्यानं सुरू आहे.

अनेक ध्वनिमुद्रिकांसाठी, तसेच प्रसिद्ध कार्यक्रमांसाठी त्यांनी 'आवाज' दिला आहे. तसेच गेली अनेक वर्षं सूत्रसंचालन, स्क्रिप्टरायटिंग, मुलाखती यांचं सखोल प्रशिक्षण देणारे वर्ग त्या चालवत आहेत.

तर अशा बहुश्रुत प्रज्ञाताईंनी मेहता पब्लिशिंग हाऊससाठी ओशोंच्या पुस्तकांचा मराठीत अनुवाद केला आहे. 'ऐका संतांनो,' 'साक्षात्काराची देणगी', 'स्वतःचा शोध', 'नवी पहाट', 'प्रेमरस कबीरांचा' ही त्यांनी ओशोंची अनुवादित केलेली पुस्तकं. तसेच मेहता

पब्लिशिंग हाऊसच्या 'चिकन सूप' मालिकेतील 'चिकन सूप फॉर पेरेंट्स सोल' आणि 'चिकनसूप फॉर द सोल - भाग२' यांचाही अनुवाद त्यांनी केला आहे.

अनुवाद करणं हे वाटतं तितकं सोपं काम नाही. त्यात वैचारिक पुस्तकाचा अनुवाद, तेही ओशोंसारख्या तत्त्वज्ञाच्या भाषेचा अनुवाद करणं तर आणखी अवघड काम आहे. 'द न्यू डॉन' या ओशोंच्या पुस्तकाचा त्यांनी तीन भागांत अनुवाद केला आहे. 'नवी पहाट', 'साक्षात्काराची देणगी' आणि 'स्वतःचा शोध' असा त्या पुस्तकांचा अनुक्रम आहे. ओशोंनी वेळोवेळी केलेली प्रवचनं आणि प्रश्नांना दिलेली उत्तरं, असं या पुस्तकांचं स्वरूप आहे. या तीनही पुस्तकांच्या सुरुवातीला प्रज्ञाताईनी व्यक्त केलेलं मनोगत ओशोंच्या विचारांबाबतची त्यांची विकसित होत गेलेली जाणीव दर्शवतं. तसंच वर्ण्य विषयाला भिडण्याची त्यांची तळमळही या मनोगतातून जाणवते. 'नवी पहाट'च्या मनोगतात त्या लिहितात, 'प्रत्येक प्रकरण वाचताना अनेक वेळा जाणवलं, की ओशोंचं बोलणं म्हणजे प्रतिभावंत कवीची कविता आहे; आणि म्हणूनच सुरुवातीपासून मनाशी पक्क ठरवलं होतं, की मराठी अनुवाद करताना तो सहज आणि सोप्या भाषेत करायला हवा. भाषा ओघवती व्हायला हवी...' ओशोंच्या भाषेचं पहिल्या भागातच त्यांना आकलन झालं.

त्यानंतर 'साक्षात्काराची जाणीव' या पुस्तकाच्या मनोगतात त्या लिहितात, "द न्यू डॉन' या इंग्रजी पुस्तकाच्या अनुवादाचा हा दुसरा भाग. पहिल्या पुस्तकाच्या वेळी 'अध्यात्म' या विषयातलं सौंदर्य जाणवलं होतं. आता दुसऱ्या पुस्तकाच्या वेळी त्यातली सखोलता जाणवून गेली. ओशोंच्या विचारांची खोली इतकी प्रचंड आहे, की अनुवाद करताना अफाट वैचारिक समृद्धीची अनुभूती येते.' एक अनुवादक म्हणून ओशोंच्या विचारांना त्या भिडल्याचं जाणवतं.

आणि 'स्वतःचा शोध'च्या मनोगतात त्या लिहितात, "द न्यू डॉन' या इंग्रजी पुस्तकाच्या अनुवादाचं हे तिसरं आणि शेवटचं पुस्तक.

पहिल्या दोन पुस्तकांप्रमाणेच याहीवेळी अनुवाद करताना नव्यानं काही गोष्टींची जाणीव झाली. ओशोंचं विचारवैभव, भाषावैभव इतकं विलक्षण आहे की हे तिसरं पुस्तक संपवताना- एखाद्या मोहनिद्रेतून बाहेर यावं असा अनुभव आला...हे काम करताना खरोखरचं आपण विचारांनी समृद्ध झालो, का ज्ञानानं समृद्ध झालो हा संभ्रम पडावा अशी मनःस्थिती अनेकवेळा मी अनुभवली.' ओशोंच्या विचारांशी प्रज्ञाताईचं पूर्णपणे तादात्म्य झाल्याची प्रचिती त्यांच्या या मनोगतातून येते.

‘प्रेमरस कबीरांचा’ या पुस्तकातील मनोगतात त्या लिहितात, ‘कबीरांच्या कवनांचे अनुवाद करताना ओशोंच्या भाषेनं काहीवेळा स्तिमित केलं, वेडंपिसं केलं आणि समोर लख्खकन काहीतरी प्रकाश पडला. त्या प्रकाशात अतीव आनंद मिळाला.

प्रत्येक काम करताना प्रत्येकाचा पाहण्याचा दृष्टिकोन निराळा असतो. माझा दृष्टिकोन सुरुवातीला एक काम एवढाच होता. आणि आता पाचव्या पुस्तकाच्यावेळी तो एक ‘साधना’ असा झाला.’ केवळ अनुवादातून प्रज्ञाताईंनी लाभलेली ही अनुभूती आहे.

ओशोंच्या विचारांना विविध पदर आहेत. ते पदर प्रज्ञाताईंनी साध्या, सोप्या भाषेत उलगडले आहेत. त्यामुळे ओशोंचे विचार मराठी वाचकांपर्यंत प्रभावीपणे पोहोचले आहेत. अर्थातच आकाश-वाणीसारख्या माध्यमात काम केल्याचा अनुभव त्यांना अनुवाद करताना नक्कीच उपयोगी पडला असेल.

आणि हाच अनुभव चिकन सूप मालिकेतील पुस्तकांचा अनुवाद करतानाही त्यांना उपयुक्त ठरला असेल; कारण चिकन सूप मालिकेतील पुस्तकंही सहज संवादी शैलीतील आहेत.

प्रज्ञाताईंना त्यांच्या सध्या सुरू असलेल्या उपक्रमांसाठी आणि भविष्यातील उपक्रमांसाठी मेहता पब्लिशिंग हाऊस आणि मेहता बुक सेलर्स यांच्यातर्फे मनःपूर्वक शुभेच्छा!

नवंबर

कुंती

लेखक

रजनीकुमार पंड्या

अनुवाद

प्रा. सुधीर कौठाळकर

किंमत : ५५०/-रु.

पोस्टेज : ५०/-रु.

“कर्णाला विसरू?” आपल्याच शरीरातून उमललेल्या पहिल्या फुलाला वेल विसरू शकेल? परत जातेवेळी ऑफिसात येऊन बसलेल्या स्वामीजींना कुंती भेटली. स्वामीजींनी तिला शांत व्हायला सांगून तिचं सांत्वनही केलं. अर्जुनच्या डोक्यावरून हात फिरवला- आशीर्वाद दिला. “बेन, सरलाबेनना क्षमा कर. त्या शेकडो बालकांच्या गृहमाता आहेत; पण त्यांना स्वतःचं एकही बालक नाही. त्यांना तुझी वेदना समजणार नाही! मी सांगितलं तरी त्या कर्णाचा पत्ता देणार नाहीत आणि मी त्यांना सांगावं असं तुलाही वाटत नसेल!” “पण लोक आता मला हसतात, चक्क वेडी समजतात.” “इच्छा असणारं प्रत्येक माणूस वेडंच असतं बेन! उंच फांदीवर बसलेल्या फुलपाखराला पकडण्यासाठी झाडाखाली तोंड वासून उभ्या असलेल्या छोट्या बालकासारखी आपली स्थिती आहे. लोक आपल्याला वेडा मानतात, तर. मा-आपण त्यांना!... परिसंवादाला उशीर होईल म्हणून त्या गेल्या; पण तिथं जाऊन ‘त्या काय मिळवणार?’ असं कुणी त्यांना विचारलं... काय उत्तर देतील त्या? आपणही त्यांना म्हणू शकतोच नं... की भाषणबाजी करायला तुम्ही जाता, हा वेडगळपणाच आहे. तुमचं असं वेड, तर आमचं तसं! कोण कुणाला जास्त वेडं म्हणणार?”

गौरवगाथा

७ डिसेंबर इंडियन आर्म्ड फोर्स फ्लॅग दिनानिमित्त
'परमवीरचक्र' या पुस्तकातून...

लष्करात सेवा बजावत असताना केलेल्या पराक्रमासाठी जिवंतपणी किंवा मरणोत्तर कोणताही पुरस्कार मिळणं, हा कोणत्याही सैनिकासाठी जगातील सर्वोत्तम पुरस्कार असतो आणि त्याच्या कुटुंबीयांसाठीही ती अभिमानाची गोष्ट असते. परमवीरचक्र हा लढाईतील असामान्य शौर्याबद्दल सैनिकांना (जिवंतपणी आणि मरणोत्तर) दिला जाणारा पुरस्कार आहे. तो त्यांच्या देशसेवेला केलेला सलाम असतो. मेहता पब्लिशिंग हाऊसच्या 'परमवीरचक्र' या पुस्तकातून परमवीरचक्र प्राप्त केलेल्या वीरांच्या शौर्यगाथा वाचायला मिळतात. त्यापैकीच ही एक शौर्यगाथा...

मानपत्र

कंपनी क्वार्टरमास्टर हवालदार अब्दुल हमीद
४ ग्रेनेडिअर्स (नं. २६३९९८५)

खेमकरण भागातील भिक्कीविंड रस्त्यावर चीमा खेड्याजवळील महत्वाच्या ठिकाणी, पाकिस्तानी फौजांनी पॅटन रणगाड्यांच्या साहाय्याने, १० सप्टेंबर, १९६५ला सकाळी आठ वाजता हल्ला चढविला. तोफगोळ्यांच्या तुफान वर्षावापाठोपाठ हा हल्ला झाला होता. नऊ वाजेपर्यंत शत्रूचे रणगाडे आपली पहिली फळी तोडून पुढे आले होते.

३८ । डिसेंबर २०१७ : मेहता मराठी ग्रंथजगत

शत्रुसैन्याकडून जोरदार गोळाफेक व तोफगोळ्यांचा वर्षाव होत असतानाही, या परिस्थितीचे गांभीर्य ओळखून कंपनी हवालदार अब्दुल हमीद, जे RCL चे मुख्याधिकारी होते, त्यांनी शिताफीने कारवाई केली.

आपली बंदूक जीपवर चढवून, बगल देत हमीद पुढे झाले व मोक्याच्या ठिकाणावर जाऊन त्यांनी शत्रूच्या म्होरक्या रणगाड्याला नेस्तनाबूत केले. लगेच जागा बदलून दुसऱ्या रणगाड्यावरही हल्ला करून, त्याला अग्नीच्या भक्ष्यस्थानी टाकले. ह्याचवेळी शत्रूच्या रणगाड्याने त्यांना हेरले व त्यांची जीप ज्वलनग्राही शस्त्रास्त्रांच्या व सतत आग ओकणाऱ्या मशिनगनच्या टप्प्यात आली. पण कशाचीही पर्वा न करता, कंपनी क्वार्टरमास्टर हवालदार अब्दुल हमीद, आपल्या साध्या बंदुकीने शत्रूच्या आणखी एका रणगाड्यावर गोळीबार करतच राहिले. हे करत असताना शत्रूच्या अतिज्वलनग्राही तोफगोळ्यांनी ते खूप जखमी झाले होते.

हावालदार अब्दुल हमीद यांच्या धीरोदात्त कामगिरीमुळे, त्यांच्या सहकाऱ्यांना शूरपणे लढण्यासाठी व शत्रूच्या रणगाड्यांचा जोरदार हल्ला परतवून लावण्यासाठी उत्तेजन मिळाले. या लढ्यात त्यांनी स्वतःच्या संरक्षणाची जराही पर्वा केली नाही. शत्रुसैन्याकडील तोफा सतत आग ओकत असतानाही त्यांनी केलेले धाडसी कृत्य हे त्यांच्या युनिटसाठीच नव्हे, तर सगळ्या डिव्हिजनसाठी एक देदीप्यमान उदाहरण आहे.

भारतीय सेनेच्या उच्च परंपरेस साजेसेच हे कृत्य आहे.

(गॅझेट ऑफ इंडिया नोटीफिकेशन नं. १११ - प्रेस/६५)

* * *

रणगाड्यांचा विनाशकर्ता

‘शक्यता व अशक्यता यांतील फरक माणसाच्या निश्चयावर अवलंबून असतो.’ - टी. लासोर्ड

उत्तर प्रदेशातील गाझीपूर जिल्ह्यातील धामुपूर या खेड्यामध्ये, १ जुलै, १९३३ला अब्दुल हमीद यांचा जन्म झाला. ते ४ ग्रेनेडिअर्स ‘सी’ कंपनीचे सैनिक होते. ‘सी’ कंपनी ही मुस्लिमधर्मीय लोकांची कंपनी होती. यापैकी पंचाहत्तर टक्के मुसलमान खाईमखानी मुस्लिम होते. उरलेले उत्तर प्रदेशातील मुसलमान होते. १९६५च्या भारत-पाकिस्तान युद्धाच्या आधी ‘सी’ कंपनीच्या खाईमखानी मुस्लिमांची एक छोटे केंद्र बनवण्यासाठी जरूरी पडली, ज्यांच्याकरवी आणखी खाईमखानी मुस्लिमांची निवड करून,

ग्रेनेडिअरच्या मोठ्या पलटणीची उभारणी करता येणार होती. त्यामुळे 'सी' कंपनीच्या ४ ग्रेनेडिअर्समध्ये आता फक्त उत्तर प्रदेशातील मुसलमानच राहिले होते. त्यामुळे ग्रेनेडिअर पलटणीच्या उत्तर प्रदेशातील मुसलमान सैनिकांवर त्याची उज्ज्वल परंपरा व इभ्रत टिकवण्याची जबाबदारी पडली.

यावेळी ४ ग्रेनेडिअर्स ही, ४ माऊंटन डिव्हिजनचा हिस्सा होती. डोंगराळ प्रदेशातील डिव्हिजन असल्यामुळे रणगाड्यांवरून मारा होण्याची शक्यता कमी होती. त्यामुळे रणगाडेभेदक १०६ RCL (बंदुका) ही नव्हत्या व या डिव्हिजनच्या सैनिकांना तसे प्रशिक्षण गेल्या तीन वर्षांत दिलेले नव्हते. या युनिटमधील आघाडीच्या फळीमध्ये द्वितीय दर्जाचे कार्याधिकारी, कंपनीमधील द्वितीय दर्जाचे अधिकारी तसेच शस्त्रसामग्रीचे अधिकारी ह्यांना नव्या ठिकाणावर हलवले होते.

दौवाचे फासे उलटे पडले. एप्रिल १९६५मध्ये कच्छच्या रणात पाकिस्तानने हल्ला केला, तेव्हा या युनिटला जवळच्या ऑर्डनन्स डेपोमधून १०६ RCL बंदुका घेण्याचा व आघाडी सांभाळण्याचा आदेश दिला होता. या युनिटमध्ये, आधी नेतृत्वाचा भार नसलेले पाच प्रशिक्षक व महूच्या इन्फन्ट्री स्कूलचे रणगाडाविरोधी पथकही होते. अब्दुल हमीद हे त्यांपैकी एक होत आणि ज्येष्ठतेनुसार त्यांची कंपनी क्वार्टरमास्टर हवालदार म्हणून नेमणूक केली गेली. पण रणगाडाविरोधी पथकाचा अधिकारी वर्गच नसल्यामुळे, त्या पथकाची धुरा युद्धकाळात क्वार्टरमास्टर हवालदार अब्दुल हमीद यांना सांभाळावी लागली. आपल्या कामात निष्णात असलेले गनर्स व त्यांच्या हातातील कोऱ्या करकरीत रणगाडाविरोधी बंदुका, ह्यामुळे खेमकरण सेक्टरमधील युद्धाच्या निष्पत्तीवर चांगला परिणाम झाला. म्हणूनच अब्दुल हमीद हे योग्य वेळी, योग्य ठिकाणी, योग्य माणूस होते. त्यांनी या युद्धात अचाट पराक्रम केला त्याविषयी जाणून घेणे उचित ठरेल.

असल-उत्तरची लढाई १९६५

(४ ग्रेनेडिअर्स आणि ग्रेनेडिअर रेजिमेंटल सेंटरने दिलेल्या माहितीनुसार)

४ ग्रेनेडिअर्स ह्या बटालियनला घनघोर युद्धात फार मानाचे स्थान आहे. कारण त्या सैनिकांनी त्यांच्याकडे नेतृत्व अधिकारी म्हणून कोणीही नसताना, आपले कर्तृत्व दाखवले होते. भारत-तिबेट सरहद्दीवर केवळ मदत पथकाचे नेतृत्व त्यांच्याकडे सोपवले होते. ज्येष्ठतेनुसार कंपनीच्या द्वितीय अधिकारी वर्गाला बढती देऊन पाठवले होते. त्यामध्ये अब्दुल हमीदना 'क्वार्टरमास्टर

नवंबर

अडॉल्फ हिटलर द ग्रेट डिक्टेटर!

लेखक
अतुल कहाते

किंमत : ३९५/-रु. | पोस्टेज : ५०/-रु.

विसाव्या शतकामधला सगळ्यात गाजलेला माणूस म्हणून आपण अडॉल्फ हिटलरचं नाव घेऊ शकतो. पहिल्या महायुद्धात मानहानी झालेल्या जर्मनीला गतवैभव प्राप्त करून देण्याच्या ध्येयानं भारून गेलेल्या हिटलरनं अत्यंत अनपेक्षितरीत्या जर्मनीची सत्ता आपल्याकडे खेचून घेतली आणि भल्याभल्यांना जमणार नाही अशी कामगिरी करण्याचा चंग बांधला. एकामागून एका देशांवर आपलं वर्चस्व प्रस्थापित करत हिटलरनं सगळ्या जगाची झोप उडवली. त्याचं असुरी स्वप्न मात्र नंतर भंगत गेलं. केवळ डझनभर वर्षांच्या आपल्या राजकीय कारकिर्दीत हिटलरनं अक्षरशः धुमाकूळ घातला. ज्यू लोकांचा संहार, आपल्या शत्रूंशी अत्यंत क्रूरपणे वागणं, आपल्याच सहकाऱ्यांवर विलक्षण अविश्वास दाखवणं, माणुसकीचा अंशही वागण्याबोलण्यातून न दाखवणं, अशा त्याच्या अनेक अवगुणांचं त्याच्या गुणांबरोबरच विश्लेषण करणं म्हणूनच महत्वाचं ठरतं. हुकूमशाही आणि एकाधिकारशाही यांचं थैमान त्याच्या कारकिर्दीत बघायला मिळालं. जगाला वेगानं दुसऱ्या महायुद्धाकडे नेणाऱ्या या खलनायकाविषयी अनेक जणांना सुप्त आकर्षण वाटत असतं. मुळात हिटलर इतका लोकप्रिय कसा झाला आणि त्याच्याविषयी आजसुद्धा इतकं का बोललं जातं, या अत्यंत महत्त्वाच्या मुद्द्यांचा सखोल ऊहापोह अत्यंत सोप्या भाषेत सगळ्या वयोगटामधल्या मराठी वाचकांसाठी या पुस्तकात केला आहे. नव्यानं या जगात हिटलर निर्माण होऊ नये म्हणून काय केलं पाहिजे, यासाठीची दृष्टीही वाचकांना या निमित्तानं मिळेल!

मेहता मराठी ग्रंथजगत : डिसेंबर २०१७ | ४९

हवालदार' म्हणून बढती देऊन RCL गनच्या विभागाचे नेतृत्व दिले होते. ह्या विभागाला ४ RCL बंदुका दिलेल्या होत्या व त्याचा जास्तीत जास्त चांगला उपयोग करण्यासाठी ही योजना होती.

महूच्या 'इन्फन्ट्री-स्कूल' मधील अब्दुल हमीद यांनी दाखवलेले प्रावीण्य लक्षात घेऊन त्यांच्याकडे RCL गन विभागाचे नेतृत्व दिले होते.

इच्चोगिल कॅनॉलच्या भागातून मध्यरात्रीच्या सुमारास, ही बटालियन तिथे पोहोचली व त्यांनी झपाट्याने खंदक खणायच्या कामास सुरुवात केली होती. ८ सप्टेंबरच्या पहाटे जेमतेम तीन फूटच खोल खंदक खणून झाले. वरून आच्छादणे शक्य नव्हते व ही बटालियन उसाच्या शेतामध्ये असल्यामुळे लपवण्याची आवश्यकताही नव्हती.

८ सप्टेंबरला साडेसात वाजता शत्रुसैन्याच्या रणगाड्यांचा बराच मोठा खडखडाट ऐकू आला.

नऊ वाजता पॅटन रणगाडे रस्त्याच्या दोन्ही अंगाने चालून आले. ग्रेनेडिअर्सनी आपली हत्यारे सज्ज केली. जेव्हा पुढचा रणगाडा तीस यार्ड अंतराच्या टप्प्यात आला, तेव्हा कंपनी क्वार्टरमास्टर अब्दुल हमीद यांनी त्यांचा धुव्वा उडविला. त्या मागच्या दोन्ही रणगाड्यांचे कर्मचारी रणगाडे तिथेच टाकून पसार झाले.

साडेअकरा वाजता शत्रूच्या दुसऱ्या रणगाड्यांनी गोळ्यांच्या वर्षावात पुन्हा हल्ला केला. अब्दुल हमीद यांनी आणखी एका रणगाड्याचा धुव्वा उडविला. पुन्हा तसेच, त्यांच्या मागच्या दोन रणगाड्यांच्या कर्मचाऱ्यांनी रणगाडे तिथेच सोडून पळ काढला. दिवस अखेरपर्यंत अब्दुल हमीद यांनी शत्रुसैन्याचे दोन पॅटन रणगाडे उद्ध्वस्त केले होते व सोडून दिलेले चार रणगाडे उरले होते. सुरंग पेरण्याची निकड असल्यामुळे एक इंजिनीअर कंपनी तिथे पोहोचली व त्यांनी रणगाडे व माणसे यांचा विध्वंस करणारे सुरंग पेरले.

९ सप्टेंबर, १९६५ला नऊ वाजता, ग्रेनेडिअर असलेल्या ठिकाणावर शत्रूच्या ४ लढाऊ विमानांनी (Sabre Jets) हल्ला केला; पण काही नुकसान झाले नाही. हवाई हल्ल्यापाठोपाठ साडेनऊ, साडेअकरा व अडीच वाजता तोफांचे मोठे हल्ले झाले. अब्दुल हमीद यांनी आणखी दोन रणगाडे उद्ध्वस्त केले व रणगाडे उद्ध्वस्त करणाऱ्या सुरंगाच्या स्फोटांचेही आवाज ऐकू आले. ९ सप्टेंबरच्या संध्याकाळपर्यंत, अब्दुल हमीद यांनी स्वतः चार पॅटन रणगाडे उद्ध्वस्त केले होते व बटालियनने एकूण तेरा. अनेक रणगाडे सुरंग पेरलेल्या ठिकाणी सोडून दिल्याचे आढळले.

कदाचित रणगाडे अग्रस्थानी असलेल्या एका ब्रिगेडएवढ्या ताकदीच्या एकत्रित, सुसज्ज हल्ल्याला, ही बटालियन तोंड देत होती हे आता स्पष्ट झाले होते. शेरमनच्या तुकडीला मागे घेण्यात आले; कारण त्यांच्या तोफांचे गोळे पॅटन रणगाड्यांना नुकसान पोहोचवण्यासाठी कुचकामी होते. सेंचुरियन रणगाडे मागे घेतले व रणगाड्यांच्या लढाईसाठी योग्य असलेल्या ठिकाणी हलवले. घाईघाईने पेरलेले सुरंग व आपल्याजवळ असणाऱ्या RCL बंदुका यांच्या साहाय्याने ४ ग्रेनेडिअर्सना, शस्त्रास्त्रांनी सज्ज अशा शत्रूच्या रणगाड्यांच्या डिव्हिजनबरोबर लढायची पाळी आली. पण या माणसांच्या ठिकाणी लढण्याची जिद्द होती व पराकोटीचे धैर्य होते. त्यांच्या RCL गन्सनी शत्रूसैन्याचे जेवढे रणगाडे नष्ट केले, तेवढे रणगाड्यांच्या समोरासमोरील युद्धामध्येही शक्य झाले नसते.

१० सप्टेंबरला बटालियनवर शत्रूकडून तुफानी गोळाफेक झाली. पहाटेच रणगाड्यांसह, पायदळाचा हल्ला होईल अशी अपेक्षा होती. परंतु हल्ला करण्याची पद्धत पूर्वीच्या दोन दिवसांसारखीच होती. साडेआठ वाजता रणगाड्यांच्या पहिल्या तांड्याचे आगमन झाले. रस्त्याच्या मधोमध एक रणगाडा व त्याच्या मागोमाग दोनशे यार्डवर, रस्त्याच्या आजूबाजूला कड धरून चालणारे दोन, या क्रमाने रणगाडे जवळ आल्यावर अब्दुल हमीद यांनी एक रणगाडा उद्ध्वस्त केला व आपल्या RCL गनचा रोख दुसरीकडे वळवला. नऊ वाजता शत्रूसैन्याने तोफांच्या भडिमारासह आगेकूच केली. अब्दुल हमीद यांनी आणखी एका रणगाड्याचा नाश केला.

त्यांनी नष्ट केलेला हा सहावा रणगाडा होता. यानंतर शत्रूसैन्याकडून मोठ्या प्रमाणात गोळाफेक झाली. आपल्या उघड्या RCL जीपला असलेला धोका ओळखून अब्दुल हमीद यांनी आपला मोहरा दुसऱ्या ठिकाणी हलवायचे ठरवले व आपल्या साथीदारांना ती आघाडी सांभाळण्यास सांगितले.

शत्रूसैन्याचा पुढचा रणगाडा व अब्दुल हमीद आता समोरासमोर उभे ठाकले. अब्दुल हमीद एकटेच असल्यामुळे दुसरीकडे हलणेही शक्य नव्हते, त्यामुळे त्यांनी बंदुकीत परत बार भरला व ते पुढे सरसावले.

दोघेही आता समोरासमोर भिडले होते. दोघांनीही एकाच वेळी एकमेकांना लक्ष्य बनवले होते. अब्दुल हमीद ठार झाले; पण बटालियनच्या वृत्तांतानुसार, दोघांनी एकमेकांवर एकाच वेळी गोळीबार केला व दोघांच्याही चिंधड्या उडाल्या. अब्दुल हमीदना मरणोत्तर 'परमवीर चक्र' पदक देऊन गौरवण्यात आले. तसेच असल-उत्तरच्या लढाईमध्ये त्यांच्या बटालियनचा

गौरव करण्यात आला आणि 'पंजाब' या बिरुदावलीने सन्मानित करण्यात आले.

ज्या नाट्यपूर्णरीत्या पाकिस्तानी आर्मर्ड डिव्हिजनच्या जनरलला व त्याच्या आर्टिलरी कमांडरला, ४ ग्रेनेडिअर्सने ठार केले, ती खालील घटना अविस्मरणीय आहे.

सकाळी अकरा वाजता, आपल्या फौजफाट्यातील रणगाडे पुढे वाटचाल का करत नाहीत, उसाच्या शेतात गायब का होत आहेत व त्यांचा पत्ता का लागत नाही, या गोष्टीची प्रत्यक्ष पाहणी करण्यासाठी शत्रुपक्षाचे जनरल निघाले. काही वेळापूर्वी तीन RCL जीपनी या भागात प्रवेश केला होता. पुढील खंदकातून बचावात्मक पवित्रा घेतलेल्या भारतीय बटालियनच्या सैनिकांनी, शत्रूच्या दोन जीपच्या कर्मचाऱ्यांना कंठस्नान घातले होते; पण तिसरी जीप निसटून गेली. लक्ष्य बरोबर न साधल्याबद्दल या जवानांची कानउघाडणी केली गेली व कंपनी ऑफिसरच्या स्पष्ट आदेशावाचून हल्ला करायचा नाही असे सांगण्यात आले. म्हणून जेव्हा शत्रूच्या जनरलची गाडी आली तेव्हा खंदकामध्ये लपलेल्या आपल्या तीन जवानांनी कोणतीही हालचाल केली नाही. जनरलची जीप जेव्हा त्यांच्याजवळ आली तेव्हा त्यांच्यापैकी एकजण उभा राहिला. जनरलना वाटले तो वाटसरू आहे, त्यांनी त्याला आपल्याजवळ बोलावले. त्या माणसाने येण्यास नकार दिला. जनरल खाली उतरले त्याचवेळी दुसरे दोघेजण उभे राहिले व त्यांनी त्यांच्यावर बंदुका रोखल्या. जनरलनी आपल्या पिस्तुलाला हात घातला; पण त्याचवेळी जनरल व त्यांच्या साथीदारांवर, आपल्या लोकांनी गोळीबार केला. जनरल ऑफिसर कमांडिंग, द कमांडर आर्टिलरी व त्या जीपमध्ये बसलेले सर्वजण मारले गेले. जीपच्या चालकाने मात्र जीप वळवून परत नेली. काही वेळानंतर, जनरल यांच्या रोव्हरवरून दिलेला एक संदेश पकडला गेला, 'बडा इमाम मारा गया.'

जनरल ऑफिसर कमांडिंगचा 'R' चिलखती ग्रुपही त्यांच्या संरक्षणासाठी बरोबर होता. जनरल ऑफिसर कमांडिंगच्या प्रेताभोवती ह्या रणगाड्यांनी एक संरक्षक कडेच बनविले व ते त्यांना घेऊन गेले. बटालियनला ह्यावेळी शत्रूच्या जोरदार हल्ल्याला तोंड द्यावे लागले व त्यांच्याकडे RCL दारूगोळ्याचीही कमतरता होती.

या घटनेचे पूर्ण श्रेय लेफ्टनंट कर्नल फरादभट्टी, त्यांचे ज्युनिअर ऑफिसर्स व ४ ग्रेनेडिअर्स यांना द्यायला हवे. त्यांनी केलेल्या धीरोदात्त

कामगिरीमुळे पाकिस्तानी आर्मर्ड डिव्हिजनचा हल्ला फिसकटला. ४ ग्रेनेडिअर्सने त्या प्रदेशाचे रक्षण केले.

याच घटनेच्या अधिकृत ऐतिहासिक नोंदी 'टाइम्स ऑफ इंडिया'ने प्रसृत केलेल्या आणि इंटरनेटवरून मिळवलेल्या वृत्ताचे मुळाबरहुकूम भाषांतर.

९ सप्टेंबर, १९६५ला पहाटे पाकिस्तानचा ४ ग्रेनेडिअर्सवर हल्ला करण्याचा प्रयत्न फसला होता. पाकिस्तानी सेनेने ९-१० सप्टेंबर, १९६५ ह्या दिवशी रणगाड्यांचा वापर करून टेहळणी केली.

१० सप्टेंबर, १९६५ला सकाळी सहा वाजता शत्रूने एकदाचा हल्ला केला. भारताच्या संरक्षणाखाली असणारा भाग टाळून, मानवन भागामध्ये पाकिस्तानी रणगाडे आले. साडेआठ वाजता शत्रूसैन्याच्या पाक-४ आर्मर्ड ब्रिगेडने, ४ ग्रेनेडिअर्सवर हल्ला चढवला. त्या भागात दबा धरून बसलेल्या तोफाचालकांमुळे, तो डाव भारताने सुरुंग पेरलेल्या भागात, शत्रूचे पायदळ येण्याआधीच उधळला गेला. त्यानंतर भारतीय बंदूकधारी रणगाडे दुसऱ्या बाजूने आले व रणगाड्यांची रणधुमाळी माजली. गन चालविणारा कंपनी क्वार्टरमास्टर हवालदार अब्दुल हमीद यांनी तीन पॅटन रणगाडे उद्ध्वस्त केले व त्यांना ह्या डिव्हिजनमधील, युद्धकाळातील पहिले 'परमवीर चक्र' मरणोत्तर प्रदान करण्यात आले.

दुसऱ्या बाजूने मेहमूदपुरा-डिब्बीपुरा या भागाकडे, पाकिस्तानचे ४ कॅव्हॅलरी पॅटन रणगाडे सरकत असल्याचे लक्षात आले. त्यांनी शत्रूचे रणगाडे मेहमूदपुरा भागात अडवले.

१० सप्टेंबर, १९६५ला दुपारी दोन वाजता, पाक-१ आर्मर्ड डिव्हिजनचे, जनरल ऑफिसर कमांडिंग जनरल नासिर अहमद, ज्यांनी हेलिकॉप्टरमधून युद्ध पाहिले होते, आपल्या फौजांना पुढे ढकलण्यासाठी आपल्या टेहळणी पथकासह (R-Group) खेमकरण भिक्कीविंड रस्त्यावरील मैल-३७ च्या परिसरामध्ये ते स्वतः उतरले. ४ ग्रेनेडिअर्स व त्यांनी केलेली पाकिस्तानी रणगाड्यांची धूळधाण पाहून त्यांना धक्का बसला. आपल्या सैन्याने हल्ला करून त्यांचा सगळा आर-ग्रुप (टेहळणी), संध्याकाळी सहा वाजेपर्यंत नष्ट करून टाकला. पाक जनरल कमांडिंगच्या मृत्यूनंतर, युद्धातील दोन सैनिकी गटांचा झालेला नायनाट, R ग्रुपच्या १ आर्मर्ड डिव्हिजनची झालेली धूळधाण ह्यामुळे पाकची हल्ला करण्याची योजना पूर्णपणे फसली. तथापि ११ सप्टेंबर, १९६५च्या सकाळी घोषणा

झाली, '४ कॅव्हॅलरी (पाक) च्या अधिकाऱ्यांनी व सैनिकांनी शरणागती पत्करली आहे व त्यांची आगेकूच बंद झाली आहे.'

बियास नदीच्या पश्चिमेकडील टापू काबीज करून खेमकरणशी संबंध तोडण्याची योजना सफल करण्यासाठी, पाकिस्तानने उत्तम प्रकारच्या शस्त्रांनी सज्ज अशी पाच पॅटन रणगाड्यांची रेजिमेंट्स, म्हणजेच चार कॅव्हॅलरी, पाच घोडेस्वार, सहा लान्सर्स, एकोणीस लान्सर्स आणि २४ कॅव्हॅलरी आणि एक चॉफी रेजिमेंट (१२ कॅव्हॅलरी) इतका मोठा लवाजमा वापरला. अदमासे संध्याकाळी पाच वाजता सॅच्युरियनची एक स्क्वाड्रन, ४ ग्रेनेडिअर असलेल्या ठिकाणी आली व तिने शत्रूवर हल्ला चढवला. शत्रूचे रणगाडे या दरम्यान भुरा कुनाहकडे माघारी वळले होते.

या भागाचा शोध घेतला असता असे आढळले की, पाक १ आर्मर्ड डिव्हिजनच्या सर्व R ग्रुपला आश्चर्याच्या हबक्याने चकित करून खलास केले होते. पाक १ आर्मर्ड डिव्हिजनच्या पाक आर्टिलरी ब्रिगेडचा कमांडर, ब्रिगेडिअर ए. आर. शम्मी व इतर काही जणांची प्रेते मिळाली. त्यांचे दफन केले गेले. पाक रणगाड्यांच्या बाजूला पडलेले प्रेत जनरल कर्मांडिंग ऑफिसर १ आर्मर्ड डिव्हिजनचे होते हे कागदपत्रावरून लक्षात आले. त्याठिकाणी त्यांचा हुद्दा दाखवणारे कॉलरवरचे जॉर्जिटचे तुकडे पडलेले होते. हस्तगत केलेल्या कागदपत्रावरून, पाक १ आर्मर्ड डिव्हिजनची सर्व योजना समजून चुकली. त्यांना जलदगतीने पुढे जाऊन भारताच्या सरहद्दीमध्ये आत्तापर्यंत हरिके पूल, बियास व अमृतसरपर्यंत घुसायचे होते. एका उद्ध्वस्त झालेल्या रणगाड्यावर, मेजर जॉन हॅमिल्टन गार्डनर, २४ कॅव्हॅलरी, पाक आर्मर ह्याची डायरी मिळाली. त्या डायरीमध्ये रेजिमेंटला दिलेल्या आज्ञा होत्या. त्यावरून शत्रूच्या धाडसी योजनेबद्दल खात्री पटली. ही योजना ४ ग्रेनेडिअर्सनी धुळीला मिळवली.

पाकिस्तानी कमांडर आर्टिलरी ब्रिगेड यांचे बिल्ले व पाकिस्तानी जनरल ऑफिसर कर्मांडिंग १ आर्मर्ड डिव्हिजन यांचे कॉलर जॉर्जिटचे तुकडे, 'युद्ध संग्रहालय' ४ इन्फंट्री डिव्हिजनच्या विभागामध्ये पाहावयास मिळतात.

अब्दुल हमीद यांनी शत्रू समोर ठाकला असता, दाखवलेल्या शौर्याबद्दल देशाचा सर्वोच्च बहुमान देऊन त्यांना गौरवले असले, तरी असे दिसून येते की त्यांना मिळालेल्या मानपत्रात त्यांनी उद्ध्वस्त केलेल्या सर्व रणगाड्यांचा उल्लेख नाही. मात्र रेजिमेंटच्या व बटालियनच्या साद्यंत वृत्तांतात आहे. त्यांनी एकूण सात रणगाडे नष्ट केले, सातव्या रणगाड्याच्या चालकाने त्यांना

ठार केले का, त्यांनी सातवा रणगाडा उद्ध्वस्त केला, हे स्पष्ट नाही, परंतु प्रमाणपत्रामध्ये त्यांना तीनच रणगाडे उद्ध्वस्त केल्याचेच श्रेय का दिले गेले?

त्यावेळी या युनिटमध्ये काम करणाऱ्या ऑफिसरांबरोबर, तसेच कर्मांडिंग ऑफिसर बरोबरही बोलल्यानंतर हे समजले की, ९ सप्टेंबर, १९६५ला संध्याकाळी अब्दुल हमीद यांनी शत्रूचे तीन रणगाडे नष्ट केल्याचे समजल्यावर लगेचच 'परमवीर चक्रा' साठी त्यांच्या नावाचे मानपत्र तयार केले होते. १० सप्टेंबरला त्यांनी आणखी तीन रणगाडे नष्ट केले व सातवा रणगाडा नष्ट करत असताना अब्दुल हमीद ठार झाले. अब्दुल हमीदच्या मृत्यूची बातमी मुख्य ठाण्याला कळवली. तेव्हा मानपत्रात फक्त 'मरणोत्तर' अशी दुरुस्ती करण्यात आली. पण त्यांनी उद्ध्वस्त केलेल्या रणगाडांचा संख्या सहा की सात जी असेल, ती न बदलण्याची चूक त्या दुरुस्तीकर्त्याने केली. नोंदीमध्ये ही सुधारणा करणे अत्यंत आवश्यक आहे.

टी बुक क्लब

या योजनेतील सहाही पुस्तके घेणे आवश्यक!

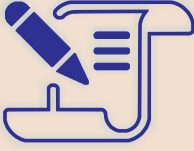
चालू बुक क्लबचे सभासदत्व ₹ ५० भरून घेता येते. या क्लबअंतर्गत दरवर्षी गाजलेल्या सहा इंग्रजी पुस्तकांचे अनुवाद प्रकाशित केले जातात. सभासदांना ही पुस्तके निम्म्या किमतीत मिळतात. पुस्तके प्रकाशित होताच आपणांस त्यासंबंधीची माहिती कळवली जाते.

ही सर्व सहाही पुस्तके घेणे आपल्यावर बंधनकारक राहिल.

या सहा पुस्तकांपुरती ही सभासद फी मर्यादित राहिल. या क्लबच्या सभासदांना आमच्या प्रकाशनाची इतर पुस्तके सवलतीत मिळतील.

टी बुक क्लब योजनेतील 'क्लासिक्स' साठी खास सवलत!

₹ १०० भरून उपलब्ध असलेल्या कोणतीही ८ किंवा सर्व पुस्तके एकाचवेळी निम्म्या किमतीत मिळवा. सर्व पुस्तकांसाठी एकूण पोस्टेज ₹ १३५० राहिल किंवा ८ पुस्तकांसाठी पोस्टेज ₹ १२५. इतर कोणत्याही पुस्तकांवर २०% सवलत मिळवा.

मनाच्या आत...

२१ डिसेंबर या यू. आर. अनंतमूर्ती यांच्या जन्मदिवसानिमित्त
(त्यांच्या 'अवस्था' या कादंबरीतून...)

मानवी मनाचे सूक्ष्म कंगोरे टिपण्याची कन्नड कादंबऱ्यांची एक खास शैली असते. अशाच खास शैलीचं दर्शन घडविणारी 'अवस्था' ही कादंबरी आहे. कृष्णाप्पा या व्यक्तिरेखेचे मनोव्यापार या कादंबरीच्या केंद्रस्थानी आहेत. कृष्णाप्पाच्या मनोव्यापारांच्या चित्रणातून मनोविश्लेषणाचा एक आगळा प्रकार वाचकांना अनुभवायला मिळतो. कृष्णाप्पाच्या मनोव्यापारांचं दर्शन घडविणारा या कादंबरीतील हा काही अंश...

बी.ए.च्या शेवटच्या वर्गात असताना कृष्णाप्पाचं त्याच्या वर्गातल्या गौरी देशपांडेशी सख्य सुरू झालं. शाळेत उशिरा प्रवेश घेतल्यामुळे कृष्णाप्पा तिच्यापेक्षा सात-आठ वर्षांनी मोठा होता. बेचाळीस आणि सत्तेचाळीसच्या चळवळीत विद्यार्थ्यांचा नेता असल्यामुळे तो मुलींच्या दृष्टीनं 'लेजंड' होता. त्याचा संतापी स्वभाव, त्याला लागलेलं वेड याविषयी ठाऊक असलेल्या काही तरल मनाच्या मुली त्याला प्राध्यापकांपेक्षाही अधिक मानत होत्या.

तो वर्गातही कमी वेळा येत असे. तो वर्गात असला की प्राध्यापकही थिल्लर हास्य-विनोद न करता गंभीरपणे शिकवत. उगाच परीक्षेच्या नावानं डोकं पिकवून न घेणारा कृष्णाप्पा असामान्य बुद्धीचा, स्वतंत्रपणे विचार करणारा आणि वयानंही मोठा असल्यामुळे प्राध्यापक त्याच्याबरोबर अवघडून जात.

काळा, दगकट बांध्याचा कृष्णाप्पा खादीचं शुभ्र धोतर आणि झब्बा घालून वावरू लागला, की नीटसपणे खोदलेल्या काळ्या दगडी मूर्तीसारखा

दिसत होता. प्रथमदर्शनी प्रशांत वाटणाऱ्या त्याच्या चेहऱ्याकडे लक्ष देऊन पाहिलं तर तिथं क्रूरपणा जाणवून मनात भय निर्माण होत होतं. त्याचं बोलणं मृदू, पण आवाज मात्र जाड- कमावलेला- एखाद्या गायकासारखा होता. कॉलेजमधल्या मुली आपसात बोलताना त्याचा उल्लेख 'आफ्रिकन प्रिन्स' असाच करत. कॉलेजमध्ये तो दिसला की मुलींमध्ये 'अगं, आज प्रिन्स आलाय! पाहिलंस?' अशी कौतुकाची लहर उठत होती.

गौरी देशपांडे कॉलेजमधली प्रसिद्ध नर्तकी, गायिका आणि नेहमी वर्गात पहिली येणारी हुशार तरुणी. तिला कृष्णाप्पाविषयी आस्था असल्याचं पाहून मुली तिला 'राधा' म्हणत- तिच्यासमोर नव्हे- माधारी. कारण गौरी मुलींमध्ये फारशी न मिसळता एकटीच रमत होती.

तिच्या या वागण्याचं मुलींनाही आश्चर्य होतं. गौरीची आई नवऱ्याला सोडून पोफळीचे श्रीमंत व्यापारी नंजप्पा यांच्याबरोबर राहाते हे ठाऊक असूनही गौरीकडे तुच्छतेनं बघणं शक्य होऊ नये, एवढी गंभीरता गौरीच्या वागण्यात होती. गौरीच्या आईला, अनुसूयाबाईंना नंजप्पा सावकारांनी स्वतंत्र बंगला बांधून दिला होता. त्यांच्यासाठी एक स्वतंत्र गाडी आणि ड्रायव्हरही होता. बंगल्याभोवती मुद्दाम उटीहून आणलेली गुलाबाची कलमं लावली होती. भल्या मोठ्या आवारातलं ते घर साऱ्या गावात प्रसिद्ध होतं. गावातल्या फारच कमी लोकांनी अनुसूयाबाईंना प्रत्यक्ष पाहिलं असलं तरी त्यांच्या रूपाची ख्याती सर्वदूर पसरली होती. मुलगी एवढी देखणी आहे- तर आई किती सुरेख असेल, अशा विचारानं इतर लोक त्यांच्या रूपाची कल्पना करून घेत.

अनुसूयाबाईंची गाडी गावातही कधी येत नसे. गावाबाहेरच्या बंगल्यातून थेट केम्पिन गुंडी किंवा मंगळूरला जाण्यासाठीच त्या गाडी वापरत. गौरी मात्र गाडीतूनच कॉलेजला जात-येत होती. त्यामुळे मुलींमध्ये तिच्याविषयी असूया होती.

तिच्या आडनावावरून त्या नावाचा तिचा एक बाप असावा हे स्पष्ट असल्यामुळं बापाएवजी आईच्या यारासह राहणाऱ्या गौरीविषयी अनुकंपा, भर सभेत नाचणाऱ्या गौरीच्या निर्लज्जपणाविषयी तिटकारा- असं बरंचसं तिच्याविषयी बोललं जात होतं.

गौरीही या मुलींच्या जगाशी आपला काहीही संबंध नसल्यासारखी राहात होती. अंगावर एकही दागिना नाही, पांढरी साडी, पांढरा ब्लाऊज, लांबलचक

शेपट्यावर पांढरा गुलाब माळून ती गंभीर मुद्रेनं वर्गात बसत होती. लेडिज रूममध्ये असली तरी तिच्या डोळ्यांसमोर एखादं पुस्तक असे. इतर मुलींनी एकवचनी संबोधलं तरी ती त्यांना आदरार्थी बहुवचनानं संबोधून मृदू शब्दांतच विशिष्ट अंतर कायम ठेवत होती. कृष्णाप्पाशी तिचं बोलणं नसलं तरी तो तिच्याकडे बरोबरीच्या नात्यानं पाहायचा.

एक दिवस कृष्णाप्पा एकटाच पायी कॉलेजकडे चालला होता. खेळ संपवून फुटबॉलच्या टीममधली मुलं आपापल्या घरांकडे निघाली होती. टीमचा कॅप्टन मुलांना पाठीशी घेऊन तिथल्या भिंतीवर काहीतरी लिहित होता आणि सगळी मुलं हसत होती. कृष्णाप्पाचं तिकडं लक्ष गेलं. कॉलेजमध्ये गुंड म्हणून प्रसिद्ध असलेल्या त्या धटिंगणाचं नाव रामू होतं. तोही जवळपास कृष्णाप्पाच्या वयाचाच होता. त्याचे वडील गावातल्या मोठ्या राईस मिलचे मालक होते. कृष्णाप्पाला मिळणारा मान बघून त्याला असूया वाटत होती. असल्या मुलांशी तर कृष्णाप्पा नेहमी फटकून असे. संपूर्ण कॉलेजमध्ये आपल्या बरोबरीचं कुणीही नाही अशा आविर्भावात तो वावरत होता. अशा कुणाशीही स्पर्धा न करणाऱ्या कृष्णाप्पाशी कसं वागायचं हे त्या मुलांनाही कळत नव्हतं.

मोठ्या अक्षरांत भिंतीवरचं वाक्य वाचताना कृष्णाप्पाची कानशिलं गरम झाली. तिथं लिहिलं होतं. 'गौरी वेश्येची मुलगी आहे-' 'ए गौरी, तुझ्या मुक्याचा भाव काय?'

वाक्य मोठ्यानं वाचणाऱ्या रामप्पा शेजारी उभं राहून कृष्णाप्पानं गंभीर जाड आवाजात सांगितलं, 'तुम्ही लिहिलंय ते पुसून टाका!'

रामू चांगलाच गडबडला. धक्क्यातून स्वतःला सावरत तो म्हणाला, 'कुणी लिहिलंय हे तुम्हाला कसं ठाऊक?' आपण हुशारीनं वाद घातल्याचं चेल्यांना समजावं म्हणून तो खदाखदा हसला.

राग आवरून शांतपणे कृष्णाप्पा उत्तरला,

'मी स्वतः तुला लिहिताना पाहिलंय-'

रामू दणकट माणूस- मोठाल्या मिशा. त्याच्या मनात आपण कृष्णाप्पाचा जवळचा दोस्त असावा अशी अपेक्षा असावी. बरोबरीच्या दांडगटांची मारामारी झाली की पाटोपाट दोस्तीही होऊ शकते असा त्याचा मागचा अनुभव होता. पण कृष्णाप्पाकडून त्याला तशा पद्धतीची प्रतिक्रिया दिसली नाही. त्यामुळे त्यानं पुढं विचारलं, 'का? ती तुमची राधा आहे काय?'

आता भडकून कृष्णाप्पा आपल्याला मारेल आणि त्याला अस्मान दाखवून आपला मान राखू असं रामूला वाटत असतानाच कृष्णाप्पानं शेजारच्या नळाखाली आपला रुमाल भिजवला आणि भिंतीवरचं सारं पुसून टाकलं. रामूनं त्याला आणखी भडकवण्यासाठी विचारलं, 'का? तुम्हाला ती फुकट देते काय?—'

यावर त्याच्या चेल्यांनी शिट्या वाजवल्या. पण कृष्णाप्पानं त्यांचं अस्तित्व पूर्णपणे नाकारलं आणि पाठ वळवून चालू लागला. काही पावलं गेल्यावर मागं वळून पुन्हा लिहिलंय काय ते बघण्याची दुर्दम्य इच्छा झाली. पाठोपाठ मनात आलं— सभोवतालच्या क्षुद्रतेवर मी मात करत नाही काय?— तिनंही करावी—

दुसरे दिवशी भिंत रिकामी होती— पण तिसरे दिवशी पुन्हा त्याच जागी लिहिलं होतं, 'गौरी कृष्णाप्पाला फुकट देते—' याशिवाय रस्त्यावरही बरंच अर्वाच्य लिहिलं होतं.

संपूर्ण कॉलेजभर याची बरीच चर्चा झाली. वर्ग सुरू झाल्यावर भिंतीवरचं शिपायांनी पुसलं तरी रस्त्यावरचं तसंच राहिलं होतं. आपला त्याच्याशी काहीही संबंध नाही अशा थाटात वावरणाऱ्या कृष्णाप्पानं गौरीकडे पाहिलं. ती कष्टी झालेली असेल अशी शंका त्याच्या मनात आली. पण ती विचलित झालेली दिसली नाही.

त्या दिवशी संध्याकाळी तो आपण होऊन गौरीच्या घरी गेला. त्यानं बेल वाजवताच गात असलेली गौरी दार उघडून बाहेर आली. त्याला पाहताच झालेला आनंद दाखवून देता तिनं त्याला आत बोलावलं. तिनं दाखवलं नाही तरी तिच्या मनातली भावना जाणून तो गंभीरपणे कार्पेटवर दृष्टी रोखून बसून राहिला. नंतर म्हणाला, 'सगळ्या कॉलेजमध्ये माझ्या बरोबरीच्या फक्त तुम्ही आहात याविषयी आज माझी खात्री पटली!—'

तिच्या चेहऱ्याकडे न बघता तो भिंतीवरची देवांची चित्रं— काचेचं टेबल पाहात राहिला. खिडकीपलीकडे गुलाबाची फुलं फुललेली दिसली. एकाएकी त्याचं मन विषादानं भरून गेलं. तो उठत म्हणाला, 'मी बोललो तिकडे लक्ष देऊ नका— बोलून मी चीप झालो—'

गौरी अडखळत 'बसा' म्हणाली. ती पुढं म्हणाली, 'मी तान्हं बाळ असताना माझी आई माझ्या वडलांना सोडून आली. नजप्पानीं तिला ठेवून घेतलंय. हे घर— हे फर्निचर सगळं त्यांचंच आहे—'

बोलता बोलता ती उठली—

‘- हे सगळं समजल्यावर तुम्हाला काय वाटतंय ते मला ठाऊक नाही-’
मनातला उद्वेग दडपल्यासारखा तिचा चेहरा दिसल्याचा त्याला भास झाला.

‘मी तुमची समजूत काढायला आलो नव्हतो- वैशिष्ट्यपूर्ण व्यक्ती म्हणून तुमच्याविषयी आदर वाटला, एवढंच-’ म्हणत तो निघाला.

‘माझ्या वडलांचं आडनाव देशपांडे. त्यांनीही माझ्या आईला ठेवलं होतं. बँकेतले पैसे चोरल्यामुळे ते जेलमध्ये गेले. माझी आई पुरुषाशिवाय जगू शकत नाही-’

आता मात्र कृष्णाप्पा गौरीकडे रोखून बघत म्हणाला, ‘तुम्ही माझी परीक्षा बघताय का? हा चीपपणा आहे-’

मनावरचं ओझं उतरल्यासारखी गौरी खळखळून हसली. तिचं ते खोडकर मुलीसारखं रूप बघून कृष्णाप्पा कासावीस झाला. ‘भोवतालची क्षुद्रता दररोज जिंकणार की तिचा घास होणार? जीवनाचा हाच नियम आहे-’ असं काहीतरी बोलून तिचे डोळे उघडण्याच्या विचारात असलेल्या कृष्णाप्पाची तिच्या डोळ्यातला खोडकरपणा बघून निराशा झाली. त्याच्या चेहऱ्यावरचे ‘मी तुला अगम्य आहे-’ या अर्थाचे भाव बघून तिनं विचारलं, ‘तुम्ही खूप अहंकारी आहात ना?’

कृष्णाप्पानं वैतागानं मान वळवली. तो येण्याआधी ती कपाळावर विभूती लावून गात होती- आता नर्तकीप्रमाणे त्रिभंगी मुद्रेत उभी आहे! आपली समजूत काढण्यासाठी ती उगाच डिवचत असेल काय? आपल्यावर मात करायचा तिचा प्रयत्न आहे काय? की हा तिचा खरोखरच गंभीर प्रश्न आहे? तिनं हा प्रश्न खोडकरपणे विचारला असेल तर आपलं उत्तर उगाच गंभीरही होता कामा नये-

कृष्णाप्पा न बोलता कुठंतरी पाहत बसल्याचं पाहून ती म्हणाली, ‘मी थट्टा केली नाही. माझी आई चांगली आहे. नंजाप्पाही चांगले आहेत. पण मी कुणाच्याही आधाराशिवाय उभी आहे. मला रडून कितीतरी वर्षे झाली. म्हणून मीही अहंकारी वाटते.’

कृष्णाप्पाचा चेहरा कठोर झाला- डोळे बारीक झाले.

तिनं विचारायचं म्हणून विचारलं, ‘आईला भेटणार? माडीवर आहे. बोलावते-’

झब्ब्याच्या खिशात हात घालत उठत भावनारहित दृष्टीनं गौरीकडे पाहात तो म्हणाला, ‘छेः! काय बोलणार त्यांच्याशी? त्रास वाटतो-’

नवंबर

संवाद अनुवाद आत्मकथन

लेखक
उमा कुलकर्णी

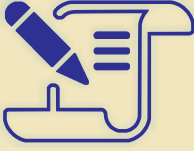

किंमत : ४५०/-रु.। पोस्टेज : ५०/-रु.

पंचावन्नपेक्षा जास्त उत्तमोत्तम कन्नड पुस्तकांचे अनुवाद करून मराठी साहित्याचे दालन समृद्ध केलेल्या उमाताईंच्या जीवनसंचिताचे सार म्हणजे 'संवाद अनुवाद' हे आत्मकथन. बालपणापासून त्या वर्तमानकाळापर्यंतचा त्यांच्या लेखनाचा व अनुवादाचा गुंगवून टाकणारा प्रवास त्या वाचकांपुढे सादर करतात. या आत्मकथनात विपुल अनुभव आहेत, विविध वळणे आहेत, अनुवादकलेचे असंख्य पदर आहेत, जिवाभावाच्या व्यक्ती आहेत, अनेक थोर साहित्यिक आहेत आणि या सर्वांकडे सम्यक नजरेने पाहत स्वतःला समृद्ध करणारी लेखिका आणि अनुवादिका आहे. ती कधी चटका लावणाऱ्या आठवणी सांगते, कधी गंभीर भाष्य करून चिंतनाला प्रवृत्त करते, तर कधी निर्व्याज मिस्कीलतेने विनोदाचा शिडकावा करते. या आत्मकथनात तक्रारीचा सूर नाही, ठुसठुसणाऱ्या जखमा नाहीत, माझे तेच खरे, असा दुराग्रह नाही. तर शांत नितळ समजुतीने जीवनाला भिडण्याची ताकद त्यांच्या पानापानांत आहे. हे आत्मकथन उमाताईंच्या जीवनानुभवापाशी थांबत नाही, तर ते वाचकांना अंतर्मुख करते, नातेसंबंधांच्या जपणुकीवर नवा प्रकाश टाकते आणि संपन्न जीवनदृष्टी देऊन वाचकांनाही समृद्ध करते.

मेहता मराठी ग्रंथजगत : डिसेंबर २०१७ । ५३

मनाची चाकं

३ डिसेंबर या जागतिक अपंग दिनानिमित्त

(नसीमा हुरजूक यांच्या 'चाकाची खुर्ची' या पुस्तकातून...)

शारीरिक अपंगत्व माणसाला मानसिकदृष्ट्याही दुर्बल करत असतं; परावलंबित्वाच्या तीव्र जाणिवेने ही माणसं खचण्याची शक्यता जास्त असते; पण काही माणसं या अपंगत्वावर मात करून जगासमोर सकारात्मकतेचा वस्तुपाठ ठेवतात. नसीमा हुरजूक अशाच लोकांपैकी आहेत. स्वतःच्या अपंगत्वावर मात करून इतर अपंगांच्या जीवनात प्रकाश पेरण्याचं काम त्या करत आहेत. त्यांच्या या वाटेवर महेंद्र कुलकर्णी त्यांना भेटले. नसीमादीदीमुळे त्यांना आत्मविश्वास मिळाला, आधार मिळाला. 'चाकाची खुर्ची' या पुस्तकातील महेंद्र कुलकर्णीशी संबंधित या प्रकरणातून महेंद्र यांचं प्रचंड मनोबल, अपंगत्वाशी झगडतानाचा त्यांचा दुर्दम्य आशावाद वाचकाला स्तिमित करतो आणि नसीमादीदींच्या महेंद्राविषयीच्या भावना वाचकाला हलवून सोडतात. सकारात्मकता आणि भावपूर्णतेचं हे अनोखं मिश्रण...

दीदी,

यानी जगद दीदी, शायद आपको इस संबोधनपर ताज्जुब होगा, लेकिन जो शख्स जिस नाम से लोकप्रिय हो, वही उसकी शख्सियत बन जाती है। आपको दीदी नामसे पुकारा जाना, मेरे मन में आपके लिए एक खास जगह बना गया।

दीदी, कोल्हापूर आना मेरे लिए एक खास तजुरबा था, मैंने बहुत कुछ

सीखा है, एकजूट होकर, खुदारी से कुछ कर गुजरने की तमन्ना आप और आपके 'हेल्पर्स ऑफ द हैंडिकैप्ड' के हर एक सदस्य में देखकर बहुत खुशी हुई, जिसे सिर्फ बयानही किया जा सकता है।

जबसे मैं उस हॉस्पिटल के हादसे से बाहर निकला, मैं एक जिंदा लाश था, मेरा सब खत्म हो चुका था। लेकिन मैं उम्मीद के सहारे कोशिश करता रहा, की एक दिन मेरी खुदी और मेहनत के बलबुतेपर मैं कामयाब होकर रहूँगा, मैंने एक नई जिंदगी शुरू की, फिरसे सीखना शुरू किया। डॉक्टर कहते थे, मैं १०० टक्के अपंग हो चुका हूँ। मैंने और मेरी जिदने उन्हे गलत साबित कर दिखाया, शायद आपको मालूम नहीं होगा, यह जो खत लिख रहा हूँ, वह खुद बनाये रायटिंग डिवाइस से लिख रहा हूँ, क्यों कि मैं पेन पकड नहीं सकता हूँ। मेरा मतलब यह है, कि मेरी इस जिद का फायदा क्या हुआ? क्या चेशायर होमही मेरी मंजिल थी?

दीदी, मैं चेशायर होम में करीब देढसालसे हूँ, लेकिन मुझे सकून नहीं है। मैं कुछ करना चाहता हूँ, कुछ सीखना चाहता हूँ। मैंने बहुतोंसे अपने पुनर्वसन के बारेमें बात की, लेकिन सब बेकार! यहाँ बम्बईमें, भीख दे सकते है लेकिन किसी को खुदारीसे जीने का मौका नहीं दे सकते। यह अजीब बात है, कि हम हेलन केलर की तारीफ मे आसमान-जमीन एक कर देंगे, लेकिन किसी को वैसा बनने का मौका नहीं देंगे!

मेरा दर्द आप महसूस कर सकती है, क्यों कि आप भी यह सब सह चुकी होंगी। मैंने हॉस्पिटल में एक कविता लिखी थी -

*IMAY PERHAPS SUCCEED,
OR MAY BE RUINED
BUT, SOMEONE WILL SAY
HE REALLY DID
HE LIVED INDEED*

लेकिन तब मालूम नहीं था, कि यह एक ख्वाब है, जो चेशायर होमतकही पहुँचा सकता है। मैं यह नहीं कहता, कि चेशायर होम ठीक नहीं है, लेकिन मुझ जैसे के लिए सिर्फ खुली कैद है, यह उन लोगों के लिए है, जो तन और मन दोनों मे हार चुके हो।

सच दीदी, मैंने यहाँ किसी के अंदर अपने आजाद वजूद की तमन्ना नहीं देखी है, बस हालातों से समझौता करके बीस-बीस साल गुजर चुके है। मुझे

ऐसी जिंदगी नहीं चाहिए, या तो कुछ कर दिखाऊंगा, या फिर जिंदगी को इस कैद से रिहा कर दूंगा।

इसके लिए मैं बंबई छोड़ने का फैसला कर चुका हूँ, नहीं जानता मेरी मंजिल कहाँ है? मुझे यकिन है, कि मैं अपनी मंजिल खुदही ढूँढलूँगा। लेकिन आपसे गुजारिश करूँगा, कि आप सिर्फ कोल्हापूर के लिए 'लाईट हाऊस' न बनकर, सूरज बनकर आशा और उम्मीद का प्रकाश किजिएगा। मैं बंबई छोड़ने से पहले आपसे फोनपर बात करना चाहता था, लेकिन २० मार्च को तेज बुखार हुआ, क्वोमिटिंग हो रही थी, क्वोमिट मेंही गले में फिट इलेक्ट्रोड बाहर निकल गया, जो अमेरिकन डॉ. पेंसफोर्डने मायक्रोसर्जरी से फिट किया था। तबसे आवाज भी गयी, न...न... आप यह न समझे, कि आवाज छीन जाने से मैं टूट गया हूँ, दीदी! अब तो हर दुःख सहने और उनसे लडने की आदत सी बन गयी है, हाँ शायद जुलाई, ३१ से पहले कोल्हापूर आऊ, क्यों कि मैंने रेणुकादीदीसे - दत्त मंगल कार्यालय - से वादा किया था, की आखरी बार कोल्हापूर मिलने जरूर आऊँगा। रेणुकादीदी, श्री. देशपांडे, श्री. देशभ्रतार, रजनीदीदी और सभी हेल्पर्स ऑफ द हॉडिकेंड के सदस्यों को नमस्कार।

महेंद्र कुलकर्णी.

डोळे पुसत सुन्न होऊन मी ठाणं गाठलं. कार्यक्रमात बदल केल्यानं ठाण्याला सुनीताकडे जायला वेळ झाला होता. जेवण तयार करून ती वाट बघत होती. जेवणाची इच्छाच नव्हती, पण नसते जेवले तर तिला वाईट वाटलं असतं. जेवण होताच तिच्या हाती ते पत्र वाचायला दिलं आणि अश्रूंना वाट मोकळी करून दिली. महेंद्रच्या अशा आजारपणातील त्यांचं एकटेपण मला व्यथित करत होतं. सुनीता मला समजावत होती. यातूनही मार्ग निघेल. आपण प्रयत्न करू. हवापालट म्हणून त्वरित कोल्हापूरला येत असतील, तर त्यांना कोल्हापूरला न्यावं. सुदैवानं आता 'आत्माराम अपाटमेन्ट'मधील प्रशस्त फ्लॅटचं रूपांतर आम्ही गेस्टहाउसमध्ये केलं होतं. येणाऱ्या सर्व पाहुण्यांची तिथेच व्यवस्था करत होतो. स्वयंपाकघरात भांड्याकुंड्यांपासून टॉवेल, नॅपकिन, साबणापर्यंत सर्व सज्ज होतं. महेंद्रना तिथे ठेवता आलं असतं. प्रकाश जोशीसारखं त्यांना कुठं ठेवावं, कोणतं घर द्यावं, हा प्रश्न आता नव्हता. त्यांच्या मदतीला कै. रामदास सोनवणेंच्या आई, ज्या सध्या कदमवाडीत मदतनीस म्हणून होत्या, त्यांना ठेवायचं मनोमन ठरवलं व ठाण्याहून परतीच्या प्रवासातच परत चेशायर होमला गेले. सिस्टरना महेंद्रच्या

नवंबर

TBC २७
मधील नं. २

TBC सभासदांना निम्न्या किमतीत

बेअर आयलन्ड

लेखक
ॲलिस्टर मॅक्लीन

अनुवाद
अशोक पाध्ये

किंमत : ३६०/-रु.। पोस्टेज : ५०/-रु.

आर्क्टिक महासागरातील एका बर्फाच्छादित बेटाकडे चित्रीकरण करण्यासाठी एक फिल्म युनिट निघाले.

ते बेट ओसाड होते. त्यावर मानवी वस्ती नव्हती; परंतु तिथे गेलेल्यांमध्ये एक खुनी माणूस होता.

बेटापाशी महायुद्धात अनेक जहाजे व माणसे बुडाली होती. त्या जागेजवळ जाताना वाटेत त्यांच्या युनिटमधील काही जण मरण पावले, तर काही जण 'बेअर आयलन्ड' बेटावर मरण पावू लागले.

एका गूढनाट्याचा जन्म झाला... ज्याचे मूळ दुसऱ्या महायुद्धात होते. अत्यंत ताण देत वाढवत नेणारा थरार ॲलिस्टर मॅक्लीनने पुन्हा एकदा निर्माण केला आहे.

आलं. महेंद्र येथे येण्यापूर्वी नियतीनं परत एकदा एमएसच्या अॅटॅकचा घाव त्यांच्यावर घातला. यावेळी त्यांच्या पाठीच्या कण्यावर व हातावर जास्तच परिणाम झालेला होता. तरीही महेंद्र एकटेच मदतीशिवाय स्वतःचे दैनंदिन व्यवहार करत होते. नियतीशी त्यांचं सुरू असलेलं युद्ध पाहताना सारखं वाटे, की हे असामान्य जगणं चित्रित व्हावं. त्याची स्मृती दृश्य, लेखन रूपानं चिरंतन करणं अत्यंत आवश्यक आहे. यासाठी प्रयत्नही सुरू केले. जैन टी. व्ही. च्या डॉ. रागिणी जैन व श्री. राम गबाले याकामी संपूर्ण सहकार्य द्यायला तयार झाले. पण महेंद्रनी होकार दिला नाही. त्यांच्यावरील फिल्म असंख्य निराश अपंगांना जगण्याची प्रेरणा देईल, हे त्यांना पटवण्यात मला यश आलं नाही.

सप्टेंबर ९४ ला ते कोल्हापूरला आले. त्यांना प्रशिक्षण केंद्राचे अधीक्षक म्हणून नेमण्यात आलं. आल्यापासून त्यांनी हाताची कृत्रिम साधनं व कॅलिपर्स यात आमूलाग्र क्रांती केली. गुणवत्ता व संख्या दोन्हीत. त्यांनी बनवलेल्या हाताच्या कृत्रिम साधनांचं व इतर कृत्रिम साधनांचं पेटंट व कॉपी राईट त्यांनी संस्थेच्या नावे करत असल्याचं जाहीर केलं. जागतिक अपंगदिनी २२ कुष्ठरुग्णांना कृत्रिम साधनं, जेवणासाठी, लिहिण्यासाठी, दात ब्रश करण्यासाठी, दाढी करण्यासाठी वगैरे दिली. आता त्यांच्या कर्तृत्वावर विश्वासून आमच्या कॅलिपरला ब्यूरो ऑफ इंडियन स्टॅन्डर्डची मान्यता मिळवून शेकडो अपंगांना रोजगार मिळवून देण्याचा निश्चय केला. याकरता वर्कशॉपसाठी आवश्यक जागा शिरोली औद्योगिक वसाहतीतील आमच्या गॅस गोदामाच्या शेजारी होती. ती आमच्या मालकीची होती. प्रश्न होता तो आमच्या कृत्रिम साधनांची योग्य पारख करून आम्हाला मान्यता मिळण्याचा व धनाढ्य लोकांनी त्यांच्या धनातून देणगी देण्याचा. डिसेंबर ९४ च्या अखेरीस नियतीशी सुरू असलेल्या महेंद्रच्या युद्धात नियतीला वाटलं असावं, की आपला पराभव होत आहे. अजून हे व्यक्तिमत्त्व संपत कसं नाही?... परत नियतीनं एक डाव टाकला. तीन दिवस एमएसच्या अॅटॅकनं महेंद्र बेशुद्धावस्थेत होते. नेहमी दृष्ट लागेल असं हास्य असलेल्या महेंद्रना यातनांनी तळमळताना पाहणं अतिशय अवघड होतं. डोळ्यांत येणाऱ्या अश्रूंना 'आय हेट टिअर्स' हे त्यांचं वाक्य डोळ्यांबाहेर येण्याची परवानगी देत नव्हतं, तर या तीन दिवसांत महेंद्रना गाफील ठेवून नियतीनं त्यांच्या जबड्यातील ताकदही हिरावून घेण्याचं क्रूर कृत्य केलं होतं. चावता येण्याची क्रिया बंद झाली. गिळतानाही त्रास होत होता व अशा अवस्थेतही चौथ्या

पत्राविषयी सांगता येणार नव्हतं. “महेंद्रना त्या स्थितीत बघून मी माझी त्यांच्या जागी कल्पना केली. अशा परिस्थितीत सर्वप्रथम हवा आणि स्थळबदल हवा असं वाटलं. तुम्ही परवानगी दिलीत, तर काही दिवसांसाठी मी महेंद्रना कोल्हापूरला नेते,” असं म्हणताच सिस्टर पुष्पा म्हणाल्या, “महेंद्र खूप हट्टी आहे. विचित्र वागतो. तो ‘हो’ म्हणत असेल तर मी परवानगी देईन.”

महेंद्रना परत त्या अंधारात गाडीतून उतरून भेटायचा धीर झाला नाही. सोबत असलेल्या भाच्याला अरिफला विचारलं, “उद्या मी देईन ती चिठ्ठी घेऊन तू महेंद्रकडे येशील का?” त्यानं लागलीच होकार दिला. माझं परतीचं रिझर्व्हेशन झालेलं होतं. दुसऱ्या दिवशी मी परतले. पाठोपाठ अरिफनं बऱ्याच श्रमानं महेंद्रना कोल्हापूरला आणलं.

संस्थेच्या ऑडिटचं काम सुरू होतं. मी, पी. डी., अभिजित, नलवडे आणि तेलंग दिवसा ऑफिस करून रात्री जागत होतो. महेंद्र आल्यानं मी ऑफिसला सरळ रजा टाकली. महेंद्रची वाचा यावी, असं खूप वाटत होतं. ते ‘नको, यावर जगात कुठेही उपाय नाही’, असं म्हणत असताना मी आग्रहानं त्यांना कोल्हापूरच्या दोन इएनटी सर्जनना दाखवलं. त्यांचं मतही महेंद्रसारखंच होतं. म्हणजे महेंद्र परत बोलूच शकणार नव्हते! मी जिभेनं व ते हातानं कागदावर लिहून अशा खूप गप्पा मारल्या. माझ्या प्रश्नांची उत्तरं लिहिताना कदाचित त्यांचा हात दुखलाही असेल. या बोलण्यातून बरीचशी माहिती मिळाली. त्यांना इतके प्रश्न विचारणारी मी पहिली व्यक्ती होते. त्यांनी मुंबईच्या वर्तमानपत्रात त्यांच्यावर आलेले लेख मला वाचायला दिले. त्यातून दिल्लीच्या रस्त्यावरून भटकण्याची त्यांची इच्छा कळली. त्यांची ओळख पटवण्यासाठी टी.व्ही., वर्तमानपत्रांतून बातम्या दिल्यावर दवाखान्यात ड्रायव्हरचं पत्र आलं होतं. त्यातील माहितीनुसार महेंद्रचं शिक्षण आजोबांकडे स्वीडनला झालं होतं. दिल्लीला ते रिसर्च करत होते. तिथे त्यांची लॅब, फार्म हाऊस, गाडी होती. दिल्लीच्या रस्त्यावरून फिरल्यास कदाचित त्यांची ओळख, बँक खातं याचा शोध लागण्याची व गेलेली स्मृती परत येण्याची आशा त्यांना वाटत होती. ‘पावसाळा संपल्यावर दिल्लीला जायचं का,’ विचारलं तर, ‘भूतकाळाच्या शोधात वर्तमान व भविष्य सर्वच अंधारून जात आहे. भूतकाळाचा शेवट केल्याशिवाय नवीन आयुष्य जगणं अशक्य आहे,’ असं त्यांनी लिहिताच मी पी. डी. ना फोन करून ऑडिटच्या कामातून माझी सोडवणूक करायची विनंती केली. त्यांनी ती मानली. सर्वांच्या संमतीनं

दिल्लीला त्वरित जायचं ठरलं.

‘स्मृती परत आल्यावर काय करणार,’ असं विचारल्यावर, ‘उर्वरित आयुष्य अपंग सेवेत घालवणार व आपला बँक बॅलन्स, फ्लॅट आदी मिळाल्यास आपलं संशोधनाचं कार्य पुढे चालू ठेवणार,’ असं ते म्हणाले. अपयश आलं तर काय करायचं हेही आताच ठरवलं पाहिजे, या माझ्या हद्दाखातर त्यांनी, कोणी त्यांना दत्तक घेऊन लॅब सुरू करून दिल्यास Muscular Distrophy (M.D.) Je Multiple Sclerosis (M.S.) वर संशोधन करण्याची इच्छा व्यक्त केली.

महेंद्रमधील प्रतिभा मला पदोपदी दिसत होती. रजा वाढवून परतीच्या रिझर्व्हेशनची पर्वा न करता आम्ही दिल्लीला गेलो. नेहमीप्रमाणे माझी सावली व पाय असणारे देशभ्रतार पती-पत्नी आमच्यासोबत आले. आपल्या नोकरीची, दोन मुलांच्या शिक्षणाची पर्वा त्यांनी केली नाही.

दिल्लीला गेल्यावर महेंद्रच्या स्मृतीची अनेक कवाडं उघडली गेली. पण एका ठराविक ठिकाणी स्मृतीची चक्रं थांबत होती. डिटेक्टिव्ह एजन्सीचीही मदत घेतली. पंधरा दिवसांत दिल्ली पालथी घातली. जैन टी.व्ही., दिल्ली दूरदर्शन, टाइम्स ऑफ इंडिया सर्व माध्यमांतून शक्य ते सर्व प्रयत्न केले. या सर्व प्रयत्नात दिल्लीची मैत्रीण प्रमिला आणि तिचे पती महिंदरजी यांनी कोणीही कोणासाठी करणार नाही, इतकी मदत आम्हाला केली. सतत दोघांपैकी एक आमच्या सोबत येई. महेंद्रचा विदीर्ण चेहरा पाहताना अंतःकरणात काहीतरी तुटत होतं. मी मनात देवाचा सतत धावा करत होते, की आमच्या प्रयत्नांना यश येऊ दे. महेंद्रना आपले कुटुंबीय, आपलं घर, आपली लॅब, आपलं कार्यक्षेत्र सर्व परत मिळू दे. पण यश आलं नाही. मेंदू अतिशय थकला व महेंद्र परत जाऊ म्हणाले. ३१ जुलै ९४ नंतर मात्र, ‘कोणी नातेवाईक आले तरी मी जाणार नाही,’ म्हणू लागले. घरच्या कुत्र्यालाही आठ दिवसांत शोधून काढलं जातं. इथे आठ वर्षे ते घरापासून दूर होते. नाती-माणुसकी यांच्यावरील त्यांचा विश्वास पूर्ण उडालेला होता. देवाला तर ते मानतच नव्हते. १९८६ नंतर पहिल्यांदा त्यांनी मला ‘दीदी’ म्हटलं होतं. पण दीदीवरही त्यांचं मन पूर्ण विश्वास ठेवू शकत नव्हतं. त्यांना या आठ वर्षांत आलेले अनुभवच तसे भयंकर होते.

कोल्हापूरला परतल्यावर संस्थेनं किंवा मीच त्यांना दत्तक घ्यावं, असं प्रकर्षानं वाटू लागलं. आम्ही महेंद्रजवळ तशी इच्छा व्यक्त केली. अनेक प्रयत्नांनंतर २३ सप्टेंबर १९९४ ला त्यांना कोल्हापूरला आणण्यात यश

दिवशी महेंद्र कामावर हजर झाले. पूर्ण वेळ व्हीलचेअरवरून काम करू लागले. कामाचा वेग प्रचंड वाढवला. स्वतःच व्यायाम व औषधोपचार सुरू ठेवला. मऊ भात गिळण्याइतपत शक्ती आणली. रोज सकाळी रवा, मॅगी अथवा शेवयाचा नाश्ता, दुपारी फक्त थंड ताक, दूध अथवा कॉफी व रात्री डाळभात एकत्रित. आणि हे सर्व स्वतःच्या हातानं करून ते एकटे राहत होते. रामदासच्या आईलाही परत पाठवलं त्यांनी. पूर्वी वर्कशापमध्ये स्लोपवरून दुसऱ्यानं चढवावं लागत होतं. पण नंतर स्वतःच्या देखरेखीखाली रेलिंग बसवून स्वतः एकटेच चढ-उतार करू लागले. स्वउपचारानं कोणत्याही क्षणी ते बोलू लागतील, असा विश्वास मला वाटत होता. फायबर कॅलिपर बनवण्याच्या कामात ते गुंतले. त्यांची राहण्याची सोय 'आत्माराम'मध्ये केली होती. तिथेच लहानशी प्रयोगशाळा त्यांना सुरू करून दिली. या कामी अनुताई भागवत, देसाई काकाजी, मोहनदादा, शिरगावकर, शरद सामंत व मान्यवर डॉक्टरांनी कल्पनेपलीकडे आर्थिक व मार्गदर्शनपर सहकार्य केलं. एका संशोधकाला जिवंत ठेवण्यासाठी मी माझी सर्व आर्थिक व शारीरिक ताकद पणाला लावली.

नियती मात्र गप्प बसलेली नव्हती. महेंद्रची दृष्टी दिवसेंदिवस क्षीण होत होती. कोणत्याही क्षणी एमएसचा पुढला अ‍ॅटॅक येईल आणि पूर्ण अंधत्व येईल, असं त्यांना वाटत होतं. अशा परिस्थितीत माझ्यावर अथवा संस्थेवर भारभूत होऊन जगण्याची त्यांची इच्छा नव्हती. दुर्दैवानं असं झालं, तर आम्हाला सोडून जाण्याची भाषा ते करत होते.

दीदी होऊन शेवटपर्यंत त्यांच्या सोबत राहणं शक्य नव्हतं. म्हणून त्यांची माता बनून त्यांच्यासोबत सर्वकाळ राहून, त्यांच्या आत्म्यानं त्यांच्या शरीराची साथ सोडली, तर त्यांच्या इच्छेनुसार त्यांचं क्रियाकर्म करण्याचा अधिकार मला मिळावा, यासाठी कायदेपंडितांकडे महेंद्रना मी दत्तक घेऊ शकते का, याची विचारणा केली. तर मला उत्तर मिळालं, की मी फक्त नऊ-दहा वर्षांनी त्यांच्यापेक्षा मोठी आहे. शिवाय ते अपंग व मीही अपंग. त्यामुळं कायद्यानं दत्तक घेता येणार नाही.

दहा वर्षांच्या प्रकाश जोशीला घर देऊ शकले नाही. पस्तीस वर्षांच्या महेंद्र जोशींना दगड-विटाचे घर देऊ शकले. पण घरपण देण्यात असमर्थ ठरले. मला अशा असंख्य 'जोशी'साठी खरं हक्काचं घर बनवायचं होतं. कोण व कसं या कामी मला मार्गदर्शन आणि मदत करेल? देवाला आळवत होतेच, पण शेवटी माणसाच्या माध्यमातूनच देव मदतीला धावणार होता. का

तो इतका उशीर करीत होता?

महेंद्र संस्थेच्या कार्यक्रमाच्या वेळी आपलं भाषण लिहित व मी ते वाचून दाखवी. जागतिक अपंगदिनी त्यांनी लिहिलेलं भाषण असं होतं :

‘सन्माननीय अतिथीगण आणि मित्रांनो... हे माझं मनोगत व्यक्त करायची ही दुसरी वेळ आहे. तीच वेळ, तीच जागा, फक्त शब्दांचा बदल! आज जागतिक अपंगदिन आहे. पण माझ्यासाठी तोच अपंगदिन होता, ज्या दिवशी मी मृत्यूशी झुंजत अपंग झालो. एका अपंगाची शारीरिक अथवा मानसिक अवस्था मी चांगली जाणतो.

आज ज्या कै. राजन देशपांडे यांना ‘भरारी पुरस्कार’ देण्यात येत आहे, ते खरं सांगायचं झालं, तर माझं स्फूर्तिस्थान होते. मी जेव्हाही सायन हॉस्पिटल, मुंबई किंवा पॅराप्लेजिक फाउन्डेशन येथे जाईं, तेव्हा हटकून राजनला भेटे. परंतु असं, की माझ्याच काव्यात मी म्हणतो,

हसऱ्या चेहऱ्यामागं दडलेली असते

दुःख क्लेशांची मूक मौन गाथा

राजन देशपांडेसारख्या जिद्दी, कष्टाळू आणि अपंगत्वाची परिसीमा असतानाही नियतीशी झुंज देणाऱ्या तरुणाच्या हास्यामागं दिसतो... किंकर्तव्यमूढसमाज, सरकारी आश्वासनांची मरगळ आणि प्रतिभेचा अपमान!

एका टेक्स्टाईल इंजिनिरला एखाद्या टेक्स्टाईल मिलच्या प्रिंटिंग विभागाऐवजी पॅराप्लेजिक फाउन्डेशनमध्ये तोंडात ब्रश धरून चित्रकारी करताना पाहून समाज थक्क होतो.

समाजातील उच्चभ्रू वर्ग, मध्यम वर्ग आणि सामान्य वर्गातील सर्वांपुढे मी आव्हान ठेवतो, की जर समाजातील एका कुटुंबानं एका अपंग मुलास शिक्षण आणि पुनर्वसनासाठी दत्तक घेतलं, तर कोल्हापुरातीलच नव्हे, तर साऱ्या भारत वर्षातील अपंग मुलांच्या शिक्षणाचा व पुनर्वसनाचा प्रश्न सुटेल. त्याच दिवशी जागतिक अपंगदिन सार्थ ठरेल.

मी मुंबई येथील चेशायर होममध्ये असताना कॉलेजच्या मुलांनी केलेली समाजसेवा पाहून आनंदित होईं. श्रीमंत कुटुंबातील मुलं-मुली जी स्वतःच्या घरात साधा ग्लाससुद्धा धूत नाहीत, ती मुलं अगदी मन लावून अपंगांची सेवा करून काय मिळवत होती? तर बाजारात विक्री अथवा खरेदी न करता येणारी वस्तू आणि ती अमूल्य वस्तू आहे... ‘मनाची शांती.’ ‘मानसिक समाधान’.

समाजसेवा म्हणजे एखादा धंदा-व्यवसाय नसून ती एक तपस्या आहे. जर आम्ही समाजसेवा करित असू, तर समाज, राष्ट्र आणि मानवतेप्रती ते आमचं आद्य कर्तव्य आहे. मी कोल्हापुरात आलो आणि पाहिलं, की येथील लोक प्रेमळ व दयाळू आहेत. सहृदयी आहेत. पण ते प्रेमळ व दयाळूपणाचा उपयोग योग्य तऱ्हेनं करू शकत नाहीत. त्यांना योग्य श्रद्धास्थान सापडलं नाही. जर असं नसतं, तर आज आमच्या 'हेल्पर्स ऑफ दि हॅण्डिकॅप्ड' या संस्थेत 'हेल्पर्स' कमी का असते? आज या संस्थेला धनासोबत श्रमाचीही आवश्यकता आहे. तरच आमचं स्वप्न लवकरात लवकर पूर्ण होईल.

माननीय नसीमादीदी, श्री. पी. डी. देशपांडे सर, श्री. मनोहर देशभ्रतारजींना संस्थेच्या कामात सहकुटुंब परिश्रम घेताना मी पाहिलं आहे. त्यांच्या श्रमलेल्या चेहऱ्यावर समाधानाची छटा पाहिली आहे. परंतु त्यांचे श्रम किंवा समाधान हीच परिसीमा आहे? आज मी आपणा सर्वासमोर आव्हान ठेवतो, की जर आपण निःस्वार्थी भावनेनं संस्थेकरता आपला काही अमूल्य वेळ खर्च केलात, तर ती वेळ दूर नसेल, की जेव्हा सारं आकाश आपल्या मुठीत असेल! यश तुमच्या दारी येईल आणि माझी अपुरी कविता पूर्ण होईल...

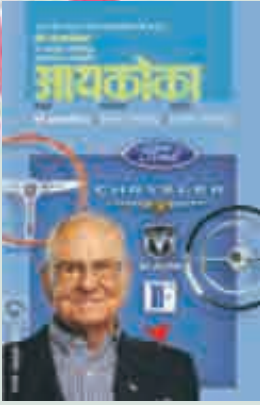
'काजव्यासही सूर्य बनवीन मी...'

आज जागतिक अपंगदिनी घोषित करतो, की मी तयार केलेली खाण्याची व लिहिण्याची साधनं, तसंच फायबरपासून करण्यात येणाऱ्या कृत्रिम साधनांचं पेटंट आणि कॉपी राईट मी 'हेल्पर्स ऑफ दि हॅण्डिकॅप्ड' या संस्थेच्या नावावर करतो. माझा प्रयत्न राहिल, की ही कृत्रिम साधनं कोल्हापूरपुरती मर्यादित न राहता साऱ्या भारतभरातील अपंगांना मिळावीत. मला प्रत्येक दुःखी माणसाला हसताना पाहायचं आहे. आपल्या स्नेह व सहयोगाची अपेक्षा.

धन्यवाद.

आपला
महेंद्र कुलकर्णी

आयकोका

फोर्ड मोटार कंपनीच्या अध्यक्ष-पदावरून आयकोकांना हटवलं गेलं. मग ते रुजू झाले क्रायस्लर कंपनीत; पण ती कंपनीही डबघाईला आली; पण आयकोकांनी तिला सुस्थितीत आणलं आणि ते हिरो ठरले. या हिरोने मिळवलेल्या अमाप यशाचं दर्शन ली आयकोका घडवतात त्यांच्या 'आयकोका' या आत्मचरित्रातून. तर जरूर वाचूयात ही प्रेरणादायक यशोगाथा!

पृष्ठसंख्या : ३८८ । किंमत : ४००/-

द मॅड तिबेटियन

दीप्ती नवल यांनी मनाच्या कॅमेऱ्याने टिपलेली व्यक्तिरूपी, निसर्गरूपी आणि जीवनरूपी संवेद्य चित्रं शब्दरूपांतून साकारली आहेत 'द मॅड तिबेटियन' या कथासंग्रहातून. कधी एखाद्या वृद्ध पियानो-वादकाच्या व्यवहारी आणि कलाविश्वातील संघर्ष... तर ...कधी कोठ्यावरच्या थुल्लीचा थरारक अनुभव... असेच अन्य विविध तरल अनुभव... या अनुभवविश्वाची एक सफर करायला काय हरकत आहे!

पृष्ठसंख्या : १३६ । किंमत : १५०/-

महामानव सरदार पटेल

सरदार वल्लभभाई पटेल... स्वातंत्र्यपूर्व
आणि स्वातंत्र्योत्तर काळातील एक
महत्त्वपूर्ण व्यक्तिमत्त्व... १९४६मध्ये
नौदलाच्या सैनिकांचे शमवलेले बंड...
संस्थानांच्या विलीनीकरणाचे महत्त्वपूर्ण
काम...फाळणीच्या दृष्टीने विधायक
ठरलेला गृहमंत्रीपद न सोडण्याचा ठाम
निर्णय...एकूणच पटेलानांच्या जीवना-

तील १९४५-१९५० या संघर्षमय कालखंडाचं प्राधान्याने चित्रण
करणारं... पटेलानांच्या चरित्राबरोबरच एक महत्त्वाचा ऐतिहासिक
कालखंड उलगडणारं 'महामानव सरदार पटेल' हे चरित्र अवश्य
वाचावं असं...

पृष्ठसंख्या : ३२० । किंमत : ३६०/-

द्विखंडित

स्वतःचं स्वतंत्र अस्तित्व जपणारी...
एखादी तसलिमा नासरीन समाज, पुरुषी
वर्चस्व आणि धर्माधतेच्या विरोधात
पेटून उठते...तिच्या लेखनातून स्त्रीच्या
स्वतंत्र अस्तित्वाची जाणीव करून
देते...इस्लामवर उघड उघड हल्ला
चढवते...तिचं शिर उडवण्यासाठी इनाम
जाहीर होतं...तरी तिचे लेखन आणि

लढा चालूच राहतो...तसलिमा नासरीन यांचं हे वादळी जीवन त्यांनी
स्वतःच सडेतोडपणे आणि स्पष्टपणे शब्दबद्ध केलंय 'द्विखंडित' या
त्यांच्या आत्मचरित्रातून... त्यांच्या बंडखोरीची ही प्रेरणादायक कहाणी...

पृष्ठसंख्या : ५१६ । किंमत : ५५०/-

मेहता मराठी ग्रंथजगत : डिसेंबर २०१७ । ६५

आखाडा

कुस्ती हा मर्दाचा खेळ असं समीकरण... या समीकरणाला मूठमाती देणारे हरियाणातील कुस्तीगिर महावीरसिंग फोगाट... हरियाणासारख्या परंपरावादी राज्यात स्वतःच्या मुलींना आखाड्यात उतरवण्याचा घेतलेला निर्णय... गावातल्या लोकांकडून झालेला प्रचंड विरोध.. स्वतः प्रशिक्षक बनून मुलींना कुस्तीचं दिलेलं प्रशिक्षण... गीता आणि बबिता यांनी राष्ट्रकुल स्पर्धेत यश मिळवल्यानंतर कुस्तीच्या क्षेत्रात मुलींना पाठवण्यासाठी अनुकूल झालेलं वातावरण... 'दंगल'ची निर्मिती... असा हा संघर्षमय आणि प्रेरणादायक प्रवास...

पृष्ठसंख्या : २०८ । किंमत : २२०/-

क्रांतियोगिनी भगिनी निवेदिता

एकोणिसाव्या आणि विसाव्या शतकाचा संधिकाल... स्वामी विवेकानंदांनी सुरू केलेल्या राष्ट्रीय-सांस्कृतिक-धार्मिक पुनर्जागरणाच्या कार्यात स्वतःला झोकून देणारी पाश्चात्य विदुषी भगिनी निवेदिता... लहानपणीच तिला मिळालेलं देशभक्तीचं बाळकडू... भारतीय मातीशी एकरूपता... डोळस आध्यात्मिकता... भगिनी निवेदिताचा ओघवत्या भाषेतील जीवनपट 'क्रांतियोगिनी भगिनी निवेदिता'... जरूर वाचावं असं चरित्र...

पृष्ठसंख्या : ४०८ । किंमत : ४५०/-

वाटचाल फर्ग्युसनची

फर्ग्युसनच्या शतकोत्तर रौप्यमहोत्सवी वाटचालीचं तीन टप्प्यांत विभाजन... विष्णुशास्त्री चिपळूणकर, लोकमान्य टिळक, आगरकर या समाजधुरीणांनी एका विशिष्ट शैक्षणिक, सामाजिक दृष्टिकोनातून फर्ग्युसनची केलेली स्थापना... फर्ग्युसनला लाभलेली विद्वान प्राचार्यांची, अध्यापकांची आणि विद्यार्थ्यांची परंपरा... फर्ग्युसनची ससंदर्भ, छायाचित्रांसह शब्दांकित केलेली वाटचाल... ओघवती भाषा, नेमकं आणि साक्षेपी संपादन... एक संदर्भ ग्रंथ... अर्थात 'वाटचाल फर्ग्युसनची'... वाचलंच पाहिजे

पृष्ठसंख्या : ६१६ । किंमत : ७५०/-

मरी मरी जाय सररीर

कविता हे व्यक्त होण्याचं अति तरल माध्यम...जेव्हा या तरलतेला साथ लाभते सजग शब्दांची...तेव्हा या कविता शब्दांपलीकडे घेऊन जातात...रीती, नीतीच्या जगापासून दूर जाऊन स्वतःच्या अवकाशात रमू पाहणाऱ्या मनाची ही सूक्ष्म, शब्दांपलीकडची स्पंदनं अनुभवण्यासाठी 'मरी मरी जाय सररीर'मधील कविता आस्वादल्याच पाहिजेत...

पृष्ठसंख्या : ११२ । किंमत : १४०/-

मेहता मराठी ग्रंथजगत : डिसेंबर २०१७ । ६७

नवी पहाट

११ डिसेंबर या ओशोंच्या जयंतीनिमित्त
(‘नवी पहाट’ या पुस्तकातून...)

माणसाचं मन अनंत विचारांनी, विकारांनी, भावनांनी ग्रस्त असतं. या ग्रस्ततेमुळे तो स्वतःच्या ‘आत’ डोकावू शकत नाही आणि त्यामुळे तो अशांत, असंतुष्ट राहतो. जीवनाचा खरा अर्थ त्याला समजत नाही. माणसाला या अर्थहीन, गोंधळेल्या मनःस्थितीतून बाहेर काढायचा प्रयत्न ओशोंनी जीवनभर केला. त्यांच्या काही शिष्यांनी त्यांना आपली मनःस्थिती प्रश्नाद्वारे विदित केली आणि ओशोंनी त्या त्या प्रश्नाचं सविस्तर उत्तर दिलं. असंच एका शिष्याला ओशोंनी दिलेलं हे उत्तर माणसाला शांत आणि सकारात्मक राहण्याचं आवाहन करतं. हे आवाहन ओशोंच्या शब्दांत...

लोक काय म्हणतात, याचा अजिबात विचार करू नका. तुम्ही जर सदसद्विवेकशील असाल, तर तुमचं वागणं योग्य आहे, असं समजायला हरकत नाही. योग्य असण्याचं माझ्या दृष्टीनं हेच मोजमाप आहे. परमानन्दाचा अनुभव घेणं आणि अतीव शुद्धता तुमच्याजवळ असणं हेच खऱ्याखुऱ्या बुद्धीचं आणि शुद्धतेचं परिमाण आहे.

प्रिय ओशो,

गेले काही महिने मी बागेमध्ये शांतपणानं खूप कष्टपूर्वक शारीरिक श्रम करतोय. मला काम करणं खूप आवडतं. कारण त्यातून खोलवर मी तुमच्यापाशी जोडला जातो. तुमची सर्जनशीलता-निर्मिती आणि तुमची

परमकृपा माझ्यामध्ये चांगल्या विचारांच्या रूपानं वाहतेय.

पण का, कुणास ठाऊक, गेले काही आठवडे या चांगल्या वातावरणापासून आपण दूर फेकले जातोय, असं वाटतं. तसंच, काही जुनी भुतं परत वळून येत आहेत, असं दिसतं. उतावीळपणा, ईर्ष्या, राग, गंभीरपणा या सर्व विकारांसह मी तुमच्यापासून दूर जाण्याचं दुःख अनुभवतोय की ज्या तुमच्या इच्छेनं मी त्याच्या खूप जवळ होतो! हे सर्व लिहिताना मला अश्रू आवरत नाहीत. काय चुकलं? मी इथून लवकर निघून जाणार आहे. पण अशा तऱ्हेच्या दडपणाखाली जाणं मला बरं वाटत नाही. प्रिय ओशो, माझं काय चुकलं, हे कृपा करून दाखवाल का? मला मदत करा... तरच, खूप आनंदात, हृदयात तुमचं अस्तित्व ठेवून, शांतपणे मी इथून जाऊ शकेन...

प्रेमदा, आपल्या जाणिवांचा; सदसद्विवेकाचा विस्तार ज्या वेळी होत असतो, त्या काळात अनेक चढ-उतार पार करावे लागतात. एखादा कठीण पर्वतावरचा प्रवास! त्यामध्ये अवघड काहीच नाही. फक्त मार्ग कुठून जातोय, हे माहित नसल्यानं, त्या मार्गाला तुम्ही परिचित नसल्यामुळं तसं वाटतं खरं. काही वेळा पुढची चढण चढण्यापूर्वी एखादा उतार पार करावा लागतो. शिखराकडे जाण्यासाठी दऱ्याखोऱ्या पार कराव्या लागतात. येणारं प्रत्येक शिखर हे एखाद्या तीर्थस्थानाची सुरुवात असते, कारण त्यापेक्षा उंच शिखर पुढं असतं. पण ते पुढं येणारं उंच शिखर चढण्यापूर्वी पुन्हा खाली उतरावं लागतं. हे केवळ नैसर्गिक आहे, ही जाणीव तुमच्या मनात एकदा घट्ट बसली की, मग सोपं आहे. मग येणारी दुःखं, हालअपेष्टा, निराशेचे ढग आपोआप विरघळून जातात.

खरं तर, तुम्ही योग्य असेच वागलेले असता, तेव्हा पहिली गोष्ट लक्षात ठेवायची, ती म्हणजे, अडचणींच्या काळामध्ये काळजी न करणं! पुढं येणाऱ्या भरभराटीच्या काळावर लक्ष ठेवून प्रवास केलात, तर तो सुखाचा होईल. या दऱ्याखोऱ्या त्या उंच पर्वताचाच भाग आहेत. तेव्हा त्यांना वगळून तुम्ही पर्वताचा विचारच करू शकत नाही. आणि जेव्हा ही गोष्ट तुमच्या मनात खोलवर रुजेल, तेव्हा हा उतारावरचा प्रवास तुम्ही नाचून गाऊन आनंदानं कराल. -कारण तुम्हाला खात्री असेल की, पुढं शिखर आपली वाट पाहत आहे. या पवित्र स्थानांना तोटाच नाहीये. ते इतकं सोपं आहे की, जशी प्रत्येक दिवसानंतर रात्र आणि रात्रीनंतर दिवस उगवतो, अगदी तसं!

म्हणून तुमच्या मनाला ही शिकवण पाहिजे, की दिवसा जसे आपण आनंदित असतो, तसे रात्रीही असायला हवे. त्या रात्रीलाही तिची स्वतःची सुंदरता आहे. शिखर जसं वैभवशाली आहे, तसा दऱ्यांनाही त्यांचा थाट आहे. पण तुम्हाला जेव्हा फक्त शिखरावरच राहण्याची सवय होते, तेव्हा तुम्ही चिकित्सक बनता आणि कुठलीही जाणीव चिकित्सेनं सुरू झाली की, त्रासच त्रास! तेव्हा कोणतीही चिकित्सा न करता समोर येईल, ते आनंदानं भोगणं यालाच नैसर्गिक वाढम्हणता येईल.

रात्र जसजशी अंधारी होत जाते, तसतशी ती पहाटेच्या जवळ जवळ जात असते. म्हणून रात्रीच्या अंधारातल्या तारकांचा आनंद लुटायला शिका; कारण त्या दिवसभर दिसू शकत नाहीत. आत्तापर्यंत काय होतं, पुढं काय होणार आहे आणि आत्ता काय आहे, यात तुलना करू नका.

आत्ता जे आहे, त्यात आनंदीच असायला हवं.

आता तुम्ही माझ्यापासून दूर चालला आहात... नवीन अनुभवातून तुम्ही जाणार आहात. तुम्ही माझ्यापासून दूर चालला असलात, तरी मी तुमच्यापासून दूर चाललो नाहीये. तुमच्या आनंदाच्या क्षणी, तसंच, दुःखाच्या क्षणीही मी तुमच्याजवळ असेन. दुःख, अश्रू यांशिवाय जीवन अळणी आहे. या सगळ्या अनुभवांनीच आयुष्य समृद्ध होत असतं. प्रकृतीच्या जितक्या जास्त जास्त बाजू तुमच्या लक्षात येतील, आणि तरीही तुम्ही तुमचं स्वत्व टिकवून धरू शकाल, तर आयुष्य प्रत्येक क्षणी समृद्धतेकडे वाटचाल करित राहिल. आयुष्याच्या जितक्या विविध अवस्थांतून जाणं होतं, तितकं तितकं ते जास्त समृद्ध होत जातं.

कशापासून तरी दूर जाण्याचा अर्थ असा आहे की, परत येणं. तुम्ही पुढं गेलाच नाहीत, तर परत कसे येऊ शकाल? परत येण्याची क्रिया कुठंतरी जाण्याशिवाय कशी पूर्ण होणार? म्हणून आयुष्याकडे तुम्ही नेहमी तर्कशुद्ध प्रक्रियेनं पाहा... इथं रात्र ही दिवसाला घेऊन येते, इथं मृत्यू हा नवीन जीवाला घेऊन येतो, इथं दुःख हे दुसऱ्या आनंदाला जन्म देत असतं. इथं एकाकीपण हे नवीन आनंद आणत असतं. प्रत्येक गोष्ट एकमेकांना जोडलेली आहे. एकाच ऐंद्रिय पोकळीचा एक भाग. प्रत्येक गोष्ट वेगवेगळी करून आपण प्रश्न निर्माण करत असतो. प्रत्येक गोष्टीचं विभाजन न करण्याची कला शिकायला हवी. फक्त सावध असायला हवं. जे जसं आयुष्य आहे, तसं लक्षपूर्वक पूर्ण आनंदानं भोगायला हवं. इथं तुम्ही माझ्याबरोबर आहात. पुढं

जर्मनीतसुद्धा तुम्ही माझ्याबरोबरच असाल, कारण माझं तुमच्याबरोबर असणं हे शारीरिक नाहीये. हे एकप्रकारचे प्रेमसंबंध आहेत की, ज्यामध्ये वेळेचं किंवा जागेचं अंतर नाही. जिथं जिथं तुम्ही असाल, तिथं तिथं तुम्ही मला पाहू शकाल, जाणू शकाल. कुठल्याही परिस्थितीत असा, मी तिथं असेन. एक लक्षात ठेवा, आयुष्यानं जे तुम्हाला दिलंय, त्याचा आनंदानं स्वीकार करा. जरी अंधकार असेल, तरीही आनंद माना. आणि अंधारातल्या तारकांच्याखाली आनंदानं नाचा. लक्षात असू द्या की, प्रत्येक रात्रीच्या गर्भातच नवीन उषःकाल असतो. तसंच प्रत्येक दिवसानंतर रात्रीचा अंधकार असतो. जेव्हा पानगळीच्या दिवसांत झाडं उघडी-बोडकी होतात, सगळी पानं गळून पडतात, तेव्हा लक्षपूर्वक जुन्या वाळलेल्या पानांकडं पाहिलंत, तर दिसेल की, पानं वाऱ्याबरोबर गिरक्या घेत नाचतायत. आणि ती उघडी झाडंही मोकळ्या आकाशाच्या पार्श्वभूमीवर वेगळ्याच तऱ्हेनं सुंदर दिसतायत. त्यांचं ते उघडं भकासपण कायम राहणारं नसतं. जुन्या पानांचं गळणं हे फक्त नवीन येणाऱ्या पानांना जागा करून देणारं असतं. नवीन फुलांना फुलण्यासाठी असतं.

जे-जे अस्तित्वात आहे, ते सारं काही प्रत्येक क्षणी नवीन नवीन होत असतं, बदलत असतं. तुम्ही त्या प्रवाहात शांतपणे मार्गक्रमणा करायला पाहिजे. त्यात अडथळा आणणं म्हणजे दुःखाला आमंत्रणं. जेव्हा रात्र असते, तेव्हा तुम्ही दिवसासाठी रडता; जेव्हा दिवस असतो, तेव्हा रात्रीसाठी रडता. हे जे सतत रडणं आहे, ते आयुष्याला दुःखी करत राहणं आहे. जसं आयुष्य समोर आलंय, तसं ते मोठ्या मनानं, आनंदानं स्वीकारलंत, तर तुम्ही त्याचं नंदनवन करू शकता. हे चांगलं का वाईट, याचा न्यायनिवाडा करीत बसू नका. तुमचं मोठं मन हे निश्चितच प्रत्येक गोष्ट चांगल्या अनुभवात, सुंदर अनुभवात परिणत करण्यासाठी कामी येऊ शकेल, तसंच, ते तुमची जाणीव दृढकरू शकेल, तुमच्या प्रेमाला वेगळ्या उंचीवर नेऊ शकेल. आणि एखाद्या सुंदर, सुगंधित फुलात तुमचं रूपांतर करील.

संपूर्ण स्वीकार! आहे तसं पूर्णपणे स्वीकारण्याची कला तुम्ही शिका. गौतम बुद्धांनी हेच तत्त्वज्ञान सांगितलंय. निसर्गाची सत्यता मान्य करा. त्याच्या विरुद्ध जाण्याची कल्पनाही करू नका. आता जे आहे, त्याच्या विरुद्ध जाऊ नका. फक्त नदीच्या प्रवाहाबरोबर राहा.

दोन भटके प्रवासी (ट्रॅम्प्स) एका झाडाखाली बसलेले असताना एक

विचारतो,

‘जीम, तुला माहितेयू... हा ट्रॅम्पिंगचा व्यवसाय आयुष्यभर करत राहणं, इकडेतिकडे भटकणं, कुणालाही आपण नको असणं, आपल्या माणसांच्या तिरस्कारयुक्त नजरा... हे, हे आयुष्य मला काही वेळा बरं नाही वाटत!’

जिम म्हणतो,

‘मग तू स्वतःसाठी दुसरं काम का नाही बघत?’

‘काय? दुसरं काम?... कसं शक्य आहे? आणि काय सांगू जगाला? मी पराभूत आहे, म्हणून?’ पहिला उत्तरतो.

स्वतःला पराभूत कधीही समजू नका. आहे तसं स्वीकारणं यात फार मोठं यश लपलेलं आहे. तुम्ही पराभूत होणारच नाही. या वृत्तीमुळं जगातली कोणतीही शक्ती तुम्हाला पराभूत करू शकणार नाही. कारण पराभवाच्या छायेतसुद्धा तुम्ही आनंदानं नाचता. येणारी प्रत्येक संधी एखाद्या सुंदर निर्मितीमध्ये उपयोगात आणा! अशा तऱ्हेची वृत्ती तुम्ही कायम बाळगा, अशी भ्रामक आणि फसवी शक्यता मी वर्तवणार नाही. तुम्ही जर मृत असाल, तरच ते शक्य आहे. तुम्ही जर जिवंत आहात, तर वातावरण नक्कीच बदलणारं असणार आहे, ऋतू बदलणारे असतील आणि मग या ऋतूंकडून हिवाळा, उन्हाळा, पावसाळा या अवस्थांमधून तुम्ही शिकायला पाहिजे. या वातावरणातून, या वेगवेगळ्या ऋतूंमधून आनंदानं प्रवास करूनच तुम्हाला कळेल की, जे म्हणून काही अस्तित्वात आहे, ते तुमच्या विरुद्ध नाहीये. तेव्हा ते जे काही देईल, ते कदाचित कडू असेल; पण ते औषधी असेल. सुरुवातीला त्याची चव गोड नसेल; पण शेवटी मात्र जाणवेल की, आपल्या मनोवृत्तीनं जे दिलं नाही, ते या प्रकृतीनं मात्र दिलं!

तेव्हा जे काही घडतंय, ते चांगलंच आहे... असं समजून सहजपणानं घ्या. हेसुद्धा कायम राहणारं नाहीये, तर बदलत जाणारं आहे. पण ‘तुम्ही’ ते ‘प्रयत्नपूर्वक’ बदलू नका. नैसर्गिकरीत्या त्याला बदलू दे. यालाच मी विश्वास म्हणतो. प्रकृती ही तुमच्यापेक्षा शहाणी आहे आणि तुमच्या वाढीसाठी तुम्हाला आवश्यक असणाऱ्या गोष्टीच ती तुम्हाला पुरवत असते, हे लक्षात ठेवा.

नवकोरं

TBC २७
मधील नं. ३

TBC सभासदांना निम्न्या किमतीत

इंटरव्हेशन

लेखक
रॉबिन कुक

अनुवाद
डॉ. प्रमोद जोगळेकर

किंमत : ३२०/-रु.। पोस्टेज : ५०/-रु.

न्यू यॉर्क शहरात वैद्यकीय तपासनिसाठी काम करणाऱ्या जॅक स्टेपलटनचे कॉलेजमधील मित्र शॉन डोहार्टी आणि जेम्स ओरूरक हे तीस वर्षांपेक्षा जास्त काळ संपर्कात नव्हते. किरोप्रेक्टरने उपचार केलेल्या एका तरुण कॉलेज विद्यार्थ्याचे शवविच्छेदन केल्यानंतर जॅक स्टेपलटन पर्यायी वैद्यकीय प्रणालींचा अधिक विचार करू लागतो.

जॅकचा कॉलेजमधील मित्र शॉन डोहार्टीने रोममधील सेन्ट पीटरच्या थडग्याखाली उत्खनन करण्याची परवानगी मिळवली आहे. कॅथॉलिक चर्चबद्दल दीर्घ काळ मनात अढी असलेल्या डोहार्टीला धर्मसत्ता आणि वैद्यकीय क्षेत्र यांना हादरा देऊ शकेल, असा विलक्षण शोध लागला आहे.

डोहार्टीच्या शोधाची कुणकुण लागल्यावर जगावर कायमस्वरूपी परिणाम करू शकणारा डोहार्टीचा शोध जगासमोर येऊ नये म्हणून जेम्स त्याचा दुसरा जुना मित्र जॅक स्टेपलटनकडे जातो

मेहता मराठी ग्रंथजगत : डिसेंबर २०१७ । ७३

शब्द शब्द जपून ठेव...

चांद मोहरे, चांदणे झरे,
झोपेतच गाली असा हससी का बरे...

ग. दि. माडगूळकर...आधुनिक वाल्मिकी...ज्यांचं गीतरामायण आजही मराठी माणसाच्या मनात निनादतं आहे, ज्यांनी लिहिलेली चित्रपटगीतं आजही मराठी माणसाच्या ओठांवर आहेत, अशा गदिमांच्या भावगीतांच्या दालनात डोकावतानाही अपार भावसमृद्धीचा आणि विविधतेचा प्रत्यय येतो. गदिमांच्या या भावगीतांमध्ये विविधरंगी बालगीतं आहेत, विविध छटांची प्रेमगीतं आहेत, विरहगीतं आहेत, मुलीची पाठवणी करणारं गीत आहे, एखादं तत्त्वज्ञानपर गीत आहे. त्यांच्या मनातील त्या त्या वेळचे भावतरंग गीतरूपातून प्रकटले आहेत.

बालगीतांमधून गदिमांच्या कल्पनाशक्तीचं दर्शन होतं. 'आई व्हावी मुलगी माझी, मी व्हावे आईची आई' ही एखाद्या लहान मुलीची कल्पनाच तिच्या बालमनाचं रम्य दर्शन घडवते. आईच्या सूचनांबाबत या गीतातील चिमुरडी सांगते-

केस कोरडे कर गं पोरी
सात हात त्या जटा विंचरी
'नको पावडर दवडू बाई'
कोकलते ही आई

आईच्या सूचना मुलांना नकोच असतात. या छोट्या मुलीला म्हणूनच आईची आई व्हायचंय; कारण आपण तिची आई झालो तर ती आपल्याला सूचना करू शकणार नाही आणि आपल्याला मुक्त बागडता येईल, असं तिला वाटतं. बालमनातील हा भाव या गीतातून गदिमांनी जिवंत केला आहे.

आणि या एका चिमुकलीचा हट्ट आपल्या दादाकडे आहे. ती दादाला गोरी गोरी पान फुलासारखी छान वहिनी आणायला सांगते. वहिनी घरी आल्यावर काय होईल याचं सुखचित्र रंगवताना ती म्हणते-

वहिनीशी गट्टी होता तुला दोन थापा
तुला दोन थापा तिला साखरेचा पापा
बाहुल्यांच्या परी होऊ दोघी आम्ही सान

या गीतातून परत एकदा एका लहान मुलीच्या निरागस भावविश्वाचं दर्शन गदिमा घडवतात. या लहान मुलीचा भावाबद्दलचा आणि भावी वहिनीबद्दलचा अनुराग या गीताचं भावसौंदर्य वाढवतो.

बालमन आणि गोष्ट यांचंही नातं फार जवळचं आहे. गोष्टीला गीतरूप देणारी किंवा गीतातून गोष्ट सांगणारी बालगीतंही गदिमांनी रचली. 'एक कोल्हा बहु भुकेला' हे अशा गीतांपैकी एक गीत. भुकेलेला कोल्हा कावळ्याच्या तोंडातील अन्न चतुराईने मिळवतो, ही कथा या गीतात गुंफली आहे. कावळ्याच्या तोंडातील खाद्यपदार्थ कोल्ह्याने कसा हस्तगत केला, याचं वर्णन गदिमा करतात-

मूर्ख वेड्या कावळ्याने रागदारी मांडली
चोचीमधली चीज त्याच्या त्वरित खाली सांडली
धावला कोल्हा सुखाने घास त्याने सेविला
गदिमांच्या लेखणीची चित्रमयता या ओळींतून अधोरेखित होते.

मेहता मराठी ग्रंथजगत : डिसेंबर २०१७ । ७५

‘मैना राणी चतुर शहाणी’ या गीतात गदिमांनी जंगलविश्व साकारलंय प्राण्यांच्या स्वभावविशेषांसकट. ते लिहितात-

सिंह वनाचा असतो राजा भीती त्याची चित्ती

वाघ वागतो भिऊन त्याला गुडघे टेकी हत्ती

अति चतुर पण कोल्हा कोणी सिंहा पाजे पाणी

अशी गीतं लिहिताना ते ते संदर्भ मनात येणं आणि त्यांचं गीत होणं, हे गदिमांसारख्या प्रतिभावंतालाच शक्य असतं. गीतकाराच्या प्रतिभेला कोणत्या क्षणी काय स्फुरेल हे सांगता येत नाही. बालगीतांतून बालांचं भावविश्व साकारणाऱ्या गदिमांनी एका चिमुकल्याच्या आईच्या नजरेतून टिपलेलं त्याचं स्वप्नातील भावविश्व त्यांच्या ‘चांद मोहरे, चांदणे झरे...’ या गीतातून इतकं हळुवारपणे साकारलंय. ते लिहितात-

गगनातील नीलपरी उतरुनिया भूमीवरी

उचलुनिया नेती तुला उंच काय रे?

पऱ्या त्याला घेऊन आकाशात जातात, तिथे त्याला एक विमान दिसतं आणि त्या विमानात त्याचे वडील असतात, असं स्वप्नं त्याला दिसतं आहे, अशी कल्पना त्याची आई करते. त्याचं हे रम्य कल्पनाचित्र.

तर गदिमांच्या लेखणीतून उतरलेल्या भावगीतांचा गंध हा असा मनाला उल्लसित करणारा आहे. परत एकदा हा परिमळ मनात भरून घेण्यासाठी गदिमांच्या आणखी काही भावगीतांचा आस्वाद घेणार आहोत पुढल्या भागात.

— अंजली पटवर्धन

नवंबर

॥ हेचि दान देगा देवा! ॥

लेखक
मंजुश्री गोखले

किंमत : ४५०/-रु.। पोस्टेज : ५०/-रु.

दोन युगप्रवर्तक

महापुरुष- शिवाजी महाराज व तुकाराम महाराज
एकमेकांना भेटले होते.

एकाला हिंदवी साम्राज्य उभं करायचं होतं,
तर दुसऱ्याला भक्तीचं साम्राज्य.

एकाकडे शौर्य होतं, तर दुसऱ्याकडे शब्द.

एकासोबत जिजाई होती, तर दुसऱ्या सोबत विठ्ठल.

एकाचं शस्त्र हेच शब्द होते, तर दुसऱ्याचे शब्द हेच शस्त्र होतं.

एक निश्चयाचा महामेरू होता तर दुसरा भक्तीचा अवतारू.

कितीतरी वेळ राजे तुकोबांच्या मिठीत होते आणि

भवताली उभे असणारे सगळे जण

या दोघांच्या भेटीचा तो कौतुक सोहळा पाहत होते.

मेहता मराठी ग्रंथजगत : डिसेंबर २०१७ । ७७

संध्याछाया

...आता उरली उपकारापुरता

शशांक मॉर्निंग वॉकला जाऊन आले तरी सुमित्रा नेहमीप्रमाणे झोपलेल्याच होत्या. कितीदा तरी शशांकनी त्यांना मॉर्निंग वॉकसाठी बरोबर चालण्याचा आग्रह केला होता; पण त्यांना सकाळी लवकर उठायचा कंटाळा होता. आता ते सुमित्रांना उठवणार तेवढ्यात त्यांचा मोबाईल वाजला. पलीकडच्या व्यक्तीचं संभाषण ऐकून शशांक म्हणाले, 'लगेच निघतो मी. पैसेही आणतो बरोबर.' सुमित्रांना उठवत ते म्हणाले, 'सुमित्रा, मी जरा जाऊन येतो.' 'येवढ्या सकाळी? आला असेल कुणाचा तरी फोन.' म्हणूनच तर चाललोय ना!' असं म्हणत शशांकनी कपाटातून पैसे काढून खिशात घातले आणि चपला घालून ते बाहेर पडलेही. ते गेले त्या दिशेने बघत सुमित्रा पुटपुटल्या, 'कुणाला खरं वाटेल का, हा माणूस रिटायर झालाय म्हणून! एक मिनिट स्वस्थ बसत नाही. चहासुद्धा घेतला नाही.'

थोड्या वेळाने शशांक परत आले. 'झाली का समाजसेवा?' सुमित्रा उपरोधाने म्हणाल्या.

'अगं, कुणासाठी येवढं-तेवढं काही केलं तर लगेच समाजसेवा काय म्हणतेस? मी काय बाबा आमटे आहे का? एक सामान्य माणूस दुसऱ्याच्या अडचणीत धावून जायचा प्रयत्न करतोय इतकंच!'

'आता कुणाच्या मदतीला धावला होतात?'

'अगं, ती समोरच्या बिल्डिंगमध्ये कॉलेजची पोरं राहतात ना भाड्यानी, त्यांच्याकडे गेलो होतो. पाचजण राहतात एका फ्लॅटमध्ये. दोन-तीन महिन्यांचं भाडं थकलं त्यांचं, म्हणून घरमालक म्हणाले, आजच्या आज फ्लॅट खाली करा. होतकरू मुलं आहेत. दोन-तीन

दिवसांत पैसे देतो म्हटली; पण तो घरमालक ऐकेना. म्हणून त्यातल्या एक जणानी फोन केला मला. त्यांचं भाडं चुकतं केलं.'

‘छान. पैसे परत मिळणार आहेत की...?’

‘देणार आहेत ती मुलं दोन-तीन दिवसांत. मी फक्त वेळेला पैसे पुढे केले.’

‘नशीब माझं!’ अस पुटपुटत सुमित्रा स्वयंपाकघराकडे वळल्या. तेवढ्यात दारावरची बेल वाजली. शशांकने दार उघडलं. समोरच्या फ्लॅटमधली सरिता दारात उभी होती. शशांक म्हणाले, ‘गुड मॉर्निंग! येवढ्या सकाळी?’

सरिता म्हणाली, ‘काका, एक काम होतं.’

‘बोल बेटा!’

‘आज सकाळी बाबांना हॉस्पिटलमध्ये अॅडमिट केलंय; दीपक गावाला गेलाय. मला निदान आज तरी कामावर जावं लागेल. उद्यापासून मला रजा मिळेल. आजच्या दिवस प्लीज, तुम्ही बाबांजवळ बसाल का?’

‘त्यात काय येवढं? बसेन ना! आणि ते हॉस्पिटलमध्ये आहेत तोपर्यंत रोज दोन-तीन तास मी बसत जाईन त्यांच्याजवळ. तू काळजी नको करू.’ शशांकचे पुन्हा पुन्हा आभार मानून सरिता निघून गेली. आंघोळ-नाष्टा आटपून शशांक हॉस्पिटलमध्ये जायला निघाले

तेव्हा सुमित्रा म्हणाल्या, ‘आता जेवणाचं काय?’ ‘आहे ना कॅन्टीन तिथे!’ शशांक म्हणाले आणि बाहेर पडले.

ते हॉस्पिटलमध्ये पोचले. हॉस्पिटलच्या दाराशी एक खेडूत मनुष्य गोंधळलेल्या अवस्थेत उभा होता. त्याला शशांकनी विचारलं, ‘काही प्रॉब्लेम आहे का?’ शशांक स्वतःहून चौकशी करत आहेत म्हटल्यावर त्याला बरं वाटलं;

तो म्हणाला, ‘माझ्या वडिलांना आज डिसचार्ज मिळणार आहे; गावाकडे जायचंय परत. बिल दिलंय डॉक्टरांनी; पण बिल भागवण्यापुरतेच पैसे आहेत माझ्याकडे. प्रवासखर्चाला पैसे नाहीत. माझं एटीएम कार्ड घरी राहिलं.’

शशांक म्हणाले, 'येवढंच ना! मी देतो पैसे तुम्हाला!'

त्या माणसाने शशांककडून त्यांचा मोबाईल नंबर घेतला आणि त्यांचे परत परत आभार मानून तो पैसे घेऊन गेला.

तर निवृत्तीनंतरचं जीवन शशांक अशा पद्धतीने जगत आहेत. खरं तर हे सगळं त्यांनी पूर्वी ठरवलेलं होतं, असं नाही; पण कुणाच्या काय समस्या असतात, हे निवृत्तीनंतर त्यांना जाणवायला लागलं. आता आपल्याला मोकळा वेळ आहे, थोडा पैसा हातात आहे, तर काय हरकत आहे, इतरांना मदत करायला, असा विचार त्यांच्या मनात डोकावला आणि ते जमेल तशी मदत इतरांना करायला लागले आणि 'संध्याछाया'चा वेगळा अर्थ त्यांना कळला.

— रचना

आवाहन

पुस्तक वाचताना वाचक त्या पुस्तकाशी एकरूप झालेला असतो. काही वेळेला तर तुमच्या जीवनाला कलाटणी देण्याचं सामर्थ्य एखाद्या पुस्तकामध्ये असतं. आम्ही नेहमीच वाचकांना दर्जेदार पुस्तकं वाचण्याचा आनंद दिला आहे. मेहता पब्लिशिंग हाऊसचं असंच एखादं तुम्हाला आवडलेलं, भावलेलं पुस्तक असेल तर त्या पुस्तकाबद्दलचा अभिप्राय आम्हाला साधारण ५०० ते ८०० शब्दांत लिहून कळवा. ते पुस्तक आपल्याला का आवडलं ते लिहायचं आहे. आपल्या अभिप्रायाचं स्वागत असेल. यासाठी मानधनही दिलं जाईल. अभिप्राय छापण्याबाबतचा अधिकार संपादकांच्या अधीन राहिल. त्या संबंधात कोणताही पत्रव्यवहार केला जाणार नाही आणि अस्वीकृत अभिप्राय परत पाठवला जाणार नाही, याची कृपया नोंद घ्यावी. तसेच या संदर्भात दूरध्वनीवरून कोणीही संपर्क साधू नये. आपला अभिप्राय आमच्या या mmgj@mehtapublishinghouse.com ई-मेलवर किंवा खालील पत्त्यावर पोस्टाने/कुरियरने पाठवावा.

मेहता पब्लिशिंग हाऊस, १९४१ सदाशिव पेठ, माडीवाले कॉलनी, बाजीराव रोड, टेलिफोन भवन समोर, पुणे - ३०.

नवकोरं

लेखक
मेरी कॉरैली

अनुवाद
सुरेश गुप्ते

किंमत : २४०/-रु.। पोस्टेज : ५०/-रु.

माझ्या डोक्यात विचारचक्र चालू होते...

माझ्या पेहरावाकडे माझे लक्ष गेले.

काय, त्या खलाशासारखा मी जीव घायला हवा आहे का?

का त्या जुने कपडे विकणाऱ्या माणसासारखा बायकोचा

खून करायला हवा होता? नाही. तसे मी काही केले नाही व करू शकलोही नाही. माझे रक्त उसळत असतानाही

मी थंड डोक्याने पाहत बसलो. मी त्यांचा खून करायला हवा होता का? काय झाले असते त्याने? काँट रोमानी एक खुनी ठरला असता अन् त्याचे काय? दोन मिनिटांत मृत्यू; बरे झाले.

मी तसे काही केले नाही... मला त्या दोघांचा सूड घ्यायचा आहे. सूड घ्यायचा आहे... पण असा नाही... दोन मिनिटांत होत्याचे नव्हते, असे नाही... असा सूड की त्यांना जिवंत असताना असे वाटले पाहिजे, की त्यापेक्षा मृत्यू का येत नाही? असे हालहाल करून मारून मला त्यांचा सूड घ्यायचा आहे.

मेहता मराठी ग्रंथजगत : डिसेंबर २०१७ । ८१

स्मरण

‘हायकू’कार शिरीष पै

अवघ्या विसाव्या शतकावर आपल्या समृद्ध आणि आशयघन कवितांची शाश्वत नाममुद्रा उमटवणाऱ्या श्रेष्ठ कवयित्रींचे काव्याच्या इतिहासात फार महत्त्वाचे स्थान आहे. इंदिरा संत, शांता शेळके, बहिणाबाई चौधरी, पद्मा गोळे, संजीवनी मराठे आणि सर्वांत महत्त्वाचे नाव म्हणजे शिरीष पै. एखादी अत्यंत तरल भावविश्व प्रगट करणारी कविता मूर्त रूपात अवतीर्ण व्हावी ना, तसेच शिरीष पै यांचे प्रसन्न व्यक्तिमत्त्व होते. मराठी कविताविश्वात त्यांनी ‘हायकू’ हा काव्यप्रकार प्रथम रुजवला आणि ‘हायकू’कार शिरीष पै हीच त्यांची खरी ओळख मराठी काव्यप्रांतात झाली. ह्या संदर्भात शिरीष पै म्हणतात,

“अवघ्या तीन ओळींची ही जपानी कविता. शतकांची परंपरा असलेली; पण वाचताक्षणी मला ती भावली. सुप्रसिद्ध लेखक विजय तेंडुलकर यांनी एके दिवशी माझ्या हातात हायकूंचा एक सुंदर संग्रह ठेवला. मला तो संग्रह हाती देताना ते म्हणाले, ‘आधी नाही, नंतर नाही. फक्त तेवढाच काय तो क्षण...’ काय असेल बरं ह्याचा अर्थ?”

सत्यच सांगायचे झाले तर , शिरीष पै त्यांच्या आयुष्यातला तो सर्वोत्तम क्षण. हा दिव्य क्षण त्या अगोदर प्रकट झाला नव्हता; परंतु त्यानंतर मात्र तो ‘हायकू क्षण’ त्यांना आयुष्यभर सोबत करित राहिला. तो तेंडुलकरांनी दिलेला हायकूंचा संग्रह, त्यातले सर्व हायकू शिरीषताईंनी लगोलग वाचून काढले. तो काव्यप्रकार त्यांच्यावर मोहिनी घालून गेला. त्या संग्रहातले दोन हायकू त्यांना विलक्षण भावले. ह्या हायकूंचा शिरीष पै यांनी मराठीत अनुवाद केला. हायकू या काव्यप्रकाराची ती मराठी काव्यविश्वातली सुरवात होती. ते पहिलेवहिले दोन हायकू होते; त्यातला पहिला होता -

गळून पडलेले हे फूल
परतून गेले का फांदीवर

नव्हे, शुभ्र फुलपाखरू हे तर...

आणि दुसरा हायकू होता...

गळून पडता पडता

हे फूल कॅमेलियाचे

त्याच्याच फांदीत अडकून राहिलेले...

प्रथमच जेव्हा शिरीष पै ह्यांनी जपानी भाषेतला तो हायकू हा काव्यप्रकार वाचला, तेव्हा त्यांच्या अत्यंत संवेदनशील, तरल मनावर ठसला, हा अल्पाक्षरी काव्यप्रकार. ह्या हायकूंनी अवघ्या तीन ओळींतच, एक अप्रितम दृश्यचित्र उभे केले होते. मूळ हायकूकार कवीला काय जाणवले होते, तर फांदीवर शुभ्र फुलपाखरू बसताच जणू गळून पडलेले पांढरेशुभ्र फूलच पुन्हा फांदीवर जाऊन बसले. हे दृश्यचित्र शिरीषताईच्या डोळ्यांसमोर उभे राहिले. तसेच दुसऱ्या हायकूमध्ये जे दृश्यचित्र आहे तेसुद्धा तितकेच काव्यभारले आहे. फांदीवरून ते फूल गळून पडत असतानाच, ते दुसऱ्या एका फांदीवर अडकून पडले. हे हायकू शिरीषताईच्या अत्यंत दयार्द्र मनावर ठसले. त्यांचे तरल मन हेलावले. मनाला शब्दांचा स्पर्श झाला. मन शब्दांच्या पलीकडे अलगदपणे गेले. शब्दांपलीकडचा आशय, त्या आशयामागची कवीची अनुभूती शिरीषताईंना हलके हलके जाणवत गेली. सृष्टीतली काहीतरी काव्यभारली घटना तरल आणि संवेदनशील कविमनाने टिपली आणि एक छोटासा जिवंत, रसरसशीत अनुभव तीन ओळींमधून सहजपणे ईश्वरी अवतारासारखा सहज प्रकट झाला. एका गळून पडलेल्या इवल्याशा फुलाने पुन्हा फुलपाखराच्या रूपात जिवंत होणे, गळणाऱ्या फुलाने पुन्हा अस्तित्वाला पकडीत झाडावरच रेंगाळत राहाणे... त्या अस्पष्ट, अंधूक अशा तरल काव्यानुभवाचा तीव्र क्षण शिरीषताईंच्या काव्यभारल्या आयुष्यातला अद्भुत क्षण जणू नियतीनेच घडवून आणला होता. त्या क्षणी शिरीषताईंना मनापासून वाटले की, हायकू लिहावेत. त्यांनी हायकू लिहिण्याचा प्रयत्न केला; परंतु त्या जपानी कवीसारखे आपल्याला निसर्गातले नृत्य टिपता येत नाही हे प्रथम जाणवले. केवळ तीन ओळी म्हणजे हायकू नव्हे तर हायकू हा काव्यप्रकार त्याहून वेगळा आहे. शिरीषताईंनी हायकू रचनेचा मनोमनी ध्यास घेतला होता. वास्तविक, उत्तम कवयित्री म्हणून त्यांच्या कवितांचा ठसा काव्यविश्वावर निश्चितपणे उमटलेला होता. रचना मात्र हायकूची, त्यांच्या मनासारखी होत नव्हती. मराठी काव्यपरंपरेपेक्षा हा काव्यप्रकार खूपच वेगळा

आहे, ह्याचे भान शिरीषताईना आलेले होते. हायकूबद्दलची ओढ अधिकाधिक तीव्र होत असतानाच १९७० साली त्यांनी जपानचा दौरा केला. त्या सुंदर जपानमधला मनमोहक निसर्ग, तिथली कलासंस्कृती, साहित्याचे वेगळेपण प्रत्यक्ष अनुभवल्यावर त्यांच्या मनातले हायकूबद्दलचे आकर्षण अधिकच वाढत गेले. त्यांनी मूळ जपानी हायकूंचे संग्रह गोळा केले; परंतु श्रेष्ठ कवयित्री असूनही त्यांच्या हातून मनाजोगे हायकू लिहिले जात नव्हते; असे करता करता १९७५ साल उजाडले. डिसेंबर महिना चालू होता. त्यांच्या आयुष्यात विलक्षण घडामोडी घडल्या होत्या. सगळे आयुष्य पालटून गेले होते. अचानक जीवन थबकले होते. मन पूर्ण रिकामे झाल्यागत झाले होते. घरात बसल्या बसल्या खिडकीतून बाहेरचा निसर्ग फक्त अनुभवता येत होता. आणि एके दिवशी दुपारी कावळ्याची कावकाव ऐकल्यावर त्यातून काही तरी अचानकपणे जाणवायला लागले आणि हायकू मुखातून बाहेर पडला-

केव्हापासून करतोय कावकाव
खिडकीवरील एकाकी कावळा
इतका भरून येतो त्याचाही गळा?

वेलीवर भराभरा असंख्य कळ्या उमलाव्यात तसे मनात हायकू फुलून आले. सर्व काही अकल्पितपणे घडले. सुप्त इच्छेला अचानक फळ आले.

फुलं तोडताना त्यानं
फांदी खसदिशी ओढली
चुकून कळीच तोडली...

मराठी काव्यविश्वातला हायकू हा प्रकार १९७५च्या दरम्यान अचानकपणे फुलून आला. शिरीष पै यांनी मिळतील तेवढे इंग्रजीत अनुवादित झालेले जपानी हायकू संग्रह ध्यासपूर्वक वाचले. ह्या हायकूच्या काव्यानुभूतीने त्यांना मनस्वी आनंद झाला. त्या काव्यप्रकाराची मूळ परंपरा, त्याचा इतिहास ह्या हायकूंनी तीन ओळींमधून समर्थपणे प्रकट होणारी रचना, त्याची वैशिष्ट्ये ह्यांचा सखोल अभ्यास केला. हायकूंचे आधिकाधिक शुद्ध रूप जे आहे, त्याचा पूर्ण शोध घेतला आणि मगच हायकू लिहायला सुरुवात केली. दिवाळी अंकांमधून शिरीषताईचे हायकू प्रसिद्ध व्हायला लागले. काव्य रसिकांना हा अनोखा काव्याविष्कार विलक्षण भावला. 'हायकू'वर विशेषांक प्रसिद्ध होऊ लागले. हायकू हा काव्यप्रकार जनसामान्यांत रुजला. अनेकांनी

शिरीषताईकडून प्रेरणा घेऊन आपले हायकू प्रसिद्ध केले. ह्या संदर्भात शिरीष पै लिहितात,

“मला कल्पनाही नसताना हायकू कधीतरी मला भेटला एकदा आणि वर्षानुवर्ष त्याची आराधना करीत करीत मी त्याला अखेर प्रसन्न करून घेतला; पण तो पुढे इतक्या सगळ्यांना झपाटून टाकेल असं मला कधीही वाटलं नव्हतं. हा काव्यप्रकार आपलं मूळचं जपानी रूप बरंचसं बदलून मराठीत आता स्वतःचंच असं खास रूप घेऊन रुजला आहे.”

आचार्य प्रल्हाद केशव अत्रे यांच्या ज्येष्ठ कन्या असणाऱ्या शिरीषताईचा कालखंड आहे १५ नोव्हेंबर १९२९ ते २ सप्टेंबर २०१७. आचार्य अत्रे यांच्या ‘मराठा’ह्या दैनिकाचे संपादन त्यांनी आचार्य अत्रे त्यांच्या निधनानंतर १९६९ ते १९७६ ह्या कालखंडात केले. १९५३ ते १९६२ ह्या कालखंडात ‘नवयुग’ ह्या साप्ताहिकाचे संपादन केले. १९६२ साली ‘नवयुग’ बंद झाले तरी १९७६ पर्यंत त्यांनी ‘नवयुग’च्या दिवाळी अंकाचे संपादन केले. शिरीषताईचे आपल्या प्राणप्रिय पित्यावर जिवापाड प्रेम होते. ‘माझे पपा’ या त्यांच्या मुखातला शब्द मंत्रोच्चारसारखा प्रकट व्हायचा. कवितेवर नितांत प्रेम करणाऱ्या शिरीषताई कविताविश्व अक्षरशः जगत होत्या. शिरीषताईची ग्रंथसंपदा अफाट होती. बारा कथासंग्रह, सात कवितासंग्रह, दहा हायकूसंग्रह, दहा ललितनिबंध संग्रह, चार ललित लेखसंग्रह, चार नाटके, सहा व्यक्तिचित्रसंग्रह, दोन अनुवाद, दोन बालवाङ्मयाची छोटी पुस्तकं, शिवाय अग्रलेख, पुस्तक परीक्षणे, मुलाखती, सदरलेखन, प्रवासवर्णन असे विपुल लेखन शिरीष पै यांच्या नावावर आहे. त्यांच्या एकूण चार पुस्तकांना राज्य सरकार पुरस्कार मिळाले. २००३ च्या उपनगरी मराठी साहित्य संमेलनाचं अध्यक्षपद त्यांनी भूषवलं. पन्नासहून अधिक पुस्तके प्रकाशित होऊन- सुद्धा त्यांना अखिल भारतीय साहित्य संमेलनाचे अध्यक्षपद शेवटपर्यंत मिळाले नाही याची खंत अनेक चाहत्यांना होती.

वाल्मीक प्रकाशनातर्फे मी त्यांचा ‘विराग’ कवितासंग्रह मोठ्या दिमाखात प्रसिद्ध केला होता. शिरीषताईनी तेव्हा माझ्या पाठीवर शाबासकीची थाप दिली होती. माझ्या तारुण्यात माझे लेखन बहरले होते, त्याचे मुख्य कारण ‘मराठा’ आणि ‘शिरीष पै’. मला मराठामधून लिहिण्याची संधी देणाऱ्या शिरीषताईनी त्यांच्या संपादकीय कारकिर्दीत अनेकांना लिहिते केले होते, हे सत्य मी कधीच विसरणार नाही. शिरीष पै यांनी विपुल लेखन केले. तरीही कविता हा

त्यांचा काळजाचा विषय होता. 'हृदय अर्पण करतात' ही त्यांची कविता म्हणजे त्यांचे आत्मभानच आहे.

हृदय अर्पण करतात
ती माणसं निराळीच असतात
पूर असतो त्यांच्या स्वभावात
किनारा सोडतात तेव्हा नदीहून बेफाम होतात
कोसळतात खोल तेव्हा किती उंच जातात
जशी हसतात फुलं, पूर्ण उमलतात
उधळतात गंध, गळून पडतात
नियतीचा सहज स्वीकार हृदय देणारेच करतात
अश्रूच्या प्रत्येक थेंबातून त्यांची गाणी फुलतात
प्रीतीचे दिव्य किरण त्यांच्यातून नित्य पाझरतात
ज्यांची दारे बंद होतात त्यांनाही आपले हृदय देतात
हृदय अर्पण करतात ती माणसं निराळीच असतात...

मृत्यूपूर्वी महिनाभर आधी त्यांनी हायकू लिहिला होता आणि तो त्यांनी 'कुसुमाकर' या केवळ कविता विश्वाला वाहिलेल्या अंकाच्या दिवाळी विशेषांकासाठी पाठवला होता.

आनंद दिवस सरले
जगतेय आयुष्य
उरले सुरले...

वास्तविक पाहता चैतन्य अर्पण करणाऱ्या शिरीषताईचा या प्रस्तुतच्या हायकूमधून जो भाव प्रकट झाला आहे तो मुळात स्वभावच नव्हत; परंतु आजारपणाला कंटाळल्या असल्यामुळे कदाचित, परंतु त्यांनी मनातली अखेरची उदासीनता या हायकूमधून प्रकट केली असावी. शिरीषताईच्या दुःखद निधनानंतर माझ्या मनात त्यांचा एक हायकू सतत निनादत राहिला,

उधळीत धुळ
गाडी दूर दूर गेली
धूळ उडतच राहिली

विसाव्या शतकात ज्या उत्तुंग कवयित्री झाल्या, त्यातला अखेरचा दुवा आता मात्र आता उखडून पडला.

— वामन देशपांडे

९३२४६१५०७७

नवंबर

लेखक
स्वाती चांदोरकर

किंमत : २९५/-रु.। पोस्टेज : ५०/-रु.

खुदासे माफी मांगनी है अब ।
एक दरखास्त है उसकी चौखट पें ।
मैंने उसके साथ गद्दारी की ।
उसने मुझे भेजा यहाँ, इस धरतीपर एक लडका बनाके,
और मैं हो गयी लडकी, बिना उसकी इजाजतसे ।
गलत! मैंने उसका तोहफा कुबूल नहीं किया ...!
घराण्याला कलंक. समाजातली प्रतिष्ठा.
लोक काय म्हणतील? तू जा बाबा घरातून...
आपला संबंध संपला ... अशांनी काय करायचं?
इथे यायचं - गुरू करायचा.
पूर्णत्वाने हिजडा नसलेल्याने मग पूर्ण हिजडा व्हायचं आणि ...
सेक्सवर्क ... चक्रात अडकायचं... घर नाही.
नाती नाहीत. फक्त गुरू आणि त्याचे इतर चेले... आणि
मग इथेच मरायचं... बेवारस...

मेहता मराठी ग्रंथजगत : डिसेंबर २०१७ । ८७

अभिप्राय

वेदनेचे विभिन्न पोत

निःशब्दाचे मौन

लेखक - दिप्ती जोशी

पृष्ठसंख्या - १२०

किंमत - ₹ १४०/-

दिप्ती जोशी यांच्या या संग्रहातील काही कथा संकेतस्थळांवर प्रसिद्ध झालेल्या आहेत. तसेच त्यांच्या दर्जेदार कथांना मासिकांच्या व संकेतस्थळांच्या कथा स्पर्धामधून अव्वल स्थान मिळाले आहे.

‘निःशब्दाचे मौन’ हा कथासंग्रह १४ आशयसंपन्न व वैविध्यपूर्ण कथावस्तू लढून आपल्या भावविश्वामध्ये अलगद प्रवेश करतो. ‘शिक्षा’

ही कथा आयुष्यभर कठोर परीक्षा दिल्यानंतर आयुष्याच्या संध्याकाळी सर्व सुखांवर लाथ मारत नवऱ्याला 'शिक्षा' देणाऱ्या अनुराधाच्या स्वाभिमानाची कहाणी सांगते. 'व्यथा त्या दोघींची' ही भिन्न जीवनशैली असणाऱ्या एक माणसांच्या गोतावळ्यात व जबाबदाऱ्यांच्या ओझ्याखाली दबलेली तर दुसरी वेळ कसा घालवावा व गुजगोष्टी कोणाशी कराव्यात ही व्यथा कुरवळणारी अशी दोन बहिणींचे चित्र रेखाटणारी. 'खरेदी'मध्ये सासरी जबाबदारीने वागणाऱ्या आणि माहेरी येऊन आईकडून लाड पुरवून घेणाऱ्या, एकाच वेळी अल्लड व जबाबदार दोन्ही असणाऱ्या सायलीचा प्रसन्न संचार डोंबिवलीच्या जुन्या दुकानांमधून होताना डोंबिवलीच्या लोकांनाही तिथून सहज फिरवून आणतो. आठवणींची मोरपिसं अरुंधतीच्या तरल भावविश्वाचे दर्शन घडवितानाच सहजच तत्त्वज्ञानाच्या दोन ओळी देऊन जातात. 'तेरे फुलों से भी प्यारी' मधील श्रेयाच्या नशिबाचा फेरा डोळ्यांत टचकन पाणी आणतो; मात्र तिचे मनोव्यापार बरेच काही शिकवून जातात.

'उद्ध्वस्त'मधल्या देवदत्ताच्या वेदनेचा आणि 'निःशब्दाचे मौन'मधल्या समीरच्या वेदनेचा पोत भिन्न आहे; परंतु त्यातून जन्म घेणारी कल्याणकारी वृत्ती मात्र जिथे मनोमन हात जुळावे अशीच आहे. लेखिकेच्या भावविश्वाचे धागे सांस्कृतिक शहर डोंबिवलीशी घट्ट विणलेले आहेत. अनेक कथांमधून तसा उल्लेख आहे. 'श्यामची आजी'मधल्या आजीची व्यक्तिरेखा देवळाच्या गाभाऱ्यात शांतपणे तेवत राहणाऱ्या मंद ज्योतीशी नातं सांगते. विश्वामित्राची धडपड आणि त्या संकल्पाचा व्यवस्थित अन्वय जाणल्यावर दोन मनांचं जोडलं जाणं मनाला भावून जातं. कधी अंतःकरणाचा ठाव घेणाऱ्या, कधी जीवनाचे तत्त्वज्ञान सोपे करून सांगणाऱ्या, मौनाचे गूढउकलणाऱ्या, गबाळेपणातल्या सौंदर्याची जाण ठेवणाऱ्या आणि नजरेचे भान जपणाऱ्या या कथा सौम्य व रंजक आहेत.

— (दै. सामना)

अभिप्राय

गुन्हाच्या पार्श्वभूमीवरील विज्ञानकथा

द्विदल

लेखक - डॉ. बाळ फोंडके

पृष्ठसंख्या - १३८

किंमत - ₹ १७०/-

मराठी साहित्यविश्वात कल्पनारम्य, वास्तववादी आणि अशा अनेक प्रकारच्या कथावाचनाला रसिकांची पसंती असताना वाचकांमध्ये वैज्ञानिक कथावाचनाची रुची निर्माण करणारे डॉ. बाळ फोंडके यांचा 'द्विदल' हा कथासंग्रह नुकताच प्रकाशित झाला आहे.

प्रस्तुत कथासंग्रहात केवळ दोन दीर्घकथा आहेत. समाजात घडलेल्या विशिष्ट प्रकारच्या गुन्हांची उकल आणि निर्माण झालेल्या समस्यांचे निराकरण पोलीस व वैज्ञानिक एकत्र येऊन कसे करतात, याचे वर्णन या कथांमध्ये केले आहे. 'नर्सिसस' या पहिल्या कथेत 'मेंदू

व चेतासंस्था' हा संशोधनाचा विषय असलेल्या डॉ. अमर बोस नामक एका संशोधकाच्या जीवनातील काही घटनांचे वर्णन केले आहे.

'आत्मा' ही संकल्पना आध्यात्मिक असली तरी त्या संकल्पनेकडे वैज्ञानिक दृष्टिकोनातून कसे पाहता येईल हे स्पष्ट करताना ही संकल्पना गहन किंवा अमूर्त नसून, ती व्यवहारी व फलवादी असते, अशा वेगळ्या प्रकारचा विचार मांडत असल्याने डॉ. बोस यांच्या व्याख्यानाला गर्दी होत असते. 'मोटर न्युरॉन' या व्याधीने ग्रस्त असलेल्या डॉ. बोस यांना शारीरिक हालचाली करता येत नाहीत; परंतु 'स्पीच सिंथेसायझर' या वैज्ञानिक प्रणालीद्वारे ते व्याख्यान देत असतात. हे सर्व करत असताना त्यांची संशोधक असलेली सुविद्य पत्नी त्यांना साथ देत असते; परंतु कालांतराने त्यांच्यात मतभेद होतात. एकत्र राहूनही त्यांच्यात दुरावा निर्माण झालेला असतो. एके दिवशी श्री. व सौ. वास्तव्यास असलेल्या अतिथी गृहातच डॉ. बोस यांच्यावर हल्ला होतो. हा हल्ला कोणी व कोणत्या उद्देशाने केला हे शोधण्यासाठी आयुक्त अमृतराव आणि वैज्ञानिक डॉ. कौशिक तपास सुरू करतात आणि वेगवेगळ्या अडचणींवर मात करत हल्लेखोराला कसा शोधून काढतात ते येथे दाखविले आहे.

'कोव्हॅलंट बाँड' या दुसऱ्या कथेमधून 'टेस्ट्यूब बेबी' या जैविक प्रक्रियेने जन्माला आलेल्या मुलींच्या मातांनी मुलींचा ताबा मिळविण्यासाठी केलेल्या प्रयत्नांचे वर्णन केले आहे. जयंतीबेन पारेख आणि माधवी गोगटे दोघीही एकाच रुग्णालयात सुमारे दोन महिन्यांच्या अंतराने मुलींना जन्म देतात. साधारणपणे मुली दहा वर्षांच्या असताना जयंतीबेन पारेख यांच्या पतीचे मुलीसह अपघातात निधन होते. मुलीचा चेहरा अपघातात विद्रूप झाल्यामुळे जयंतीबेन तिला ओळखू शकत नाहीत. ती मुलीचे निधन झाल्याचे मान्य करत नाही. ती स्वतःची मुलगी तोरल हिच्यासारख्याच दिसणाऱ्या 'मोनिका'चे अपहरण करण्याचा घाट घालते; परंतु अपहरण करण्यास आलेल्या इसमाला पोलीस पकडतात आणि मोनिकाला तिच्या आईकडे सोपवितात.

पोलीस तपासात सकृतदर्शनी 'मोनिका' ही माधवीची मुलगी आहे असे दिसत असले, तरी जयंतीबेन तोरल आणि मोनिका यांच्या डीएनएमध्ये साम्य आढळून आल्याने मोठा पेच निर्माण झाला आहे. आणि मग हे कसे झाले हे जाणून घेण्यासाठी जयंतीबेन आणि माधवी यांनी जेथे मुलींना जन्म दिला त्या मल्होत्राच्या 'फर्टिलिटी क्लिनिक'मध्ये जाऊन आयुक्त अमृतराव आणि डॉ. कौशिक यांनी सत्य शोधून काढले आहे.

समाजात घडणाऱ्या अनेक गुन्ह्यांमधील गुन्हेगारांचा शोध घेण्यासाठी ठशांचा उपयोग होतो, त्याचप्रमाणे यात अलीकडे विकसित झालेल्या विज्ञान व तंत्रज्ञानाची मदत मोठ्या प्रमाणावर होत आहे, हे येथे दाखविले आहे.

येथे या दोन्ही कथांमधील पात्रांचे व्यक्तिमत्त्व, त्यांचे समाजातील स्थान, त्यांचे कार्य, पोलीस व वैज्ञानिक यांनी एकत्रितपणे केलेला तपास, त्यासाठी वापरलेले वैज्ञानिक तंत्रज्ञान आणि समस्यांची केलेली उकल आणि विशेषतः 'मोटार न्युरॉन' या आजारात बोलण्यासाठी वापरण्यात येणारी 'स्पीच सिंथेसायझर' ही प्रणाली, 'टेस्टट्यूब बेबी' ही जैविक प्रक्रिया, डीएनए चाचणी अशा माहितीबरोबरच डॉ. बोस, सौ. शर्मिला बोस, जयंतीबेन पारेख, माधवी गोगटे, मोनिका आणि आयुक्त अमृतराव व डॉ. कौशिक यांच्याबरोबरच काही पात्रांची भावनिक आंदोलनेही येथे पाहावयास मिळतात.

— (महाराष्ट्र टाइम्स)

२री आवृत्ती

व्हाईट टायगर

लेखक
अरविंद अडिगा

अनुवाद
लीना सोहोनी

किंमत : २९५/-रु.। पोस्टेज : ५०/-रु.

बलराम हलवाई, - 'द व्हाईट टायगर'
भारताच्या अंधेरनगरीतील एका खेड्यात,
एका सायकल शिक्षा चालवणाऱ्याच्या पोटी जन्म घेतलेला बलराम.
कहाणीचा नायक!

नोकर, तत्त्वज्ञ, उद्योजक आणि खुनीही.

सात रात्रींच्या कालावधीत बलराम त्याची जीवनकहाणी सांगतोय...

ही भारताच्या दोन रूपांची कहाणी आहे.

एक अंधारातला भारत आणि दुसरा प्रकाशातला!

अंधेरनगरीतून प्रकाशाकडे जाताना, एका ड्रायव्हरपासून एक अत्यंत
यशस्वी व कुशल व्यावसायिक बनताना बलरामला कोणत्या
संकटांना तोंड द्यावं लागतं, नीती-अनीतीच्या कल्पना कशा बाजूला
ठेवाव्या लागतात आणि तरीही शेवटपर्यंत त्याचं कनवाळू हृदय
आणि संवेदनशील मन कसं जागृत राहतं याची ही हृदयंगम कहाणी
वाचकाला शेवटपर्यंत खिळवून ठेवेल यात शंकाच नाही.

मेहता मराठी ग्रंथजगत : डिसेंबर २०१७ । ९३

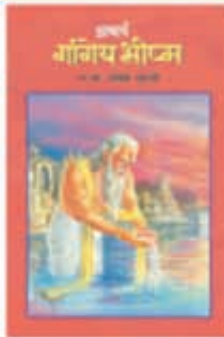
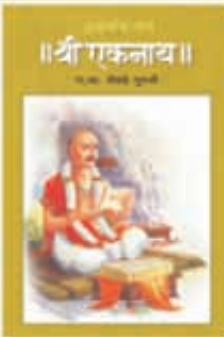

संस्कारांची शिदोरी

– रा. वा. शेवडे गुरुजी

मुलांनो, भारत ही संतांची, वीरांची, वीरांगनांची, समाजधुरीणांची, तत्त्वज्ञांची, देशभक्तांची भूमी आहे. या लोकोत्तर व्यक्तिमत्त्वांनी केलेलं कार्य खरोखर प्रेरणादायक आहे. या व्यक्तींचं हे कार्य तुमच्यापर्यंत पोहोचावं आणि तुमच्या संस्कारशील मनामध्ये ते रुजावं, या तळमळीने शेवडे गुरुजींनी या थोर विभूतींची चरित्रं लिहिली. ही चरित्रं म्हणजे तुमच्यासाठी संस्कारांची शिदोरी आहे, मुलांनो.

चरित्रांच्या या मालेत तुम्हाला भेटतील आचार्य भीष्म. त्यांचा पराक्रम, त्यांची उदारता, संयम, बुद्धिमत्ता, इ.गुणांचं तुम्हला दर्शन घडेल. याच मालेत समतावादी, मानवतावादी, लोककल्याणकारी संत एकनाथही भेटतील तुम्हाला. परदेशी वस्तूवर बहिष्कार, मिठाचा

सत्याग्रह, दांडीयात्रा इ.कार्ये करणारे बापूजी भेटतील.

दलितांचे पाठीराखे, विद्येचे उपासक, स्वतंत्र भारताची राज्यघटना तयार करणारे बुद्धभक्त डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरही भेटतील. श्रीमंत कुटुंबात जन्मूनही रुग्णांसाठी जीवन समर्पित केलेली, नर्सिंग क्षेत्रात

आमूलाग्र बदल घडवून आणलेली फ्लॉरेन्स नाइटिंगेल भेटेल आणि हिंदवी स्वराज्य संस्थापक, न्यायप्रिय, मुत्सद्दी शिवाजी महाराजांचंही तेजस्वी दर्शन घडेल.

मराठेशाहीच्या अस्थिर कालखंडात स्वराज्यासाठी लढणाऱ्या वीरांगना ताराबाई यांचा जीवनपट तुमच्यासमोर उलगडला जाईल. एक प्रतिभासंपन्न लेखक, उदारमतवादी शिक्षणतज्ज्ञ, कळकळीचा आणि लढाऊ समाजसुधारक असलेले ईश्वरचंद्र विद्यासागर यांचा

जीवनप्रवासही तुम्हाला समजेल. जांवनभर कृष्णभक्तांत तल्लीन झालेल्या आणि शेवटी श्रीकृष्णातच विलीन झालेल्या मीरेचा भक्तिमय जीवनप्रवास तुम्ही अनुभवाल आणि समाजसुधारक दयानंद सरस्वती यांचं अस्पृश्योद्धाराचं कार्य, मूर्तिपूजेला आणि कर्मकांडांना त्यांचा असणारा विरोध इत्यादीमधून तुम्हाला आकळेले दयानंद सरस्वती यांचं व्यक्तिमत्त्वं.

‘मिशनरीज ऑफ चॅरिटी’ या संस्थेच्या माध्यमातून अनाथ, अपंगांची आजीवन सेवा करणाऱ्या मदर तेरेसांचा जीवनपट तुम्ही जाणून घ्याल आणि गुलामांना मुक्त करून मानवतेचा वस्तुपाठ घालून देणारे अमेरिकेचे माजी राष्ट्राध्यक्ष अब्राहम लिंकन यांचा जीवनप्रवासही तुम्हाला समजेल. ‘तुम्ही मला रक्त द्या; मी तुम्हाला स्वातंत्र्य देतो!’ या मंत्राची मोहिनी घालणाऱ्या सुभाषबाबूंचं तेजस्वी दर्शन तुम्हाला घडेल.

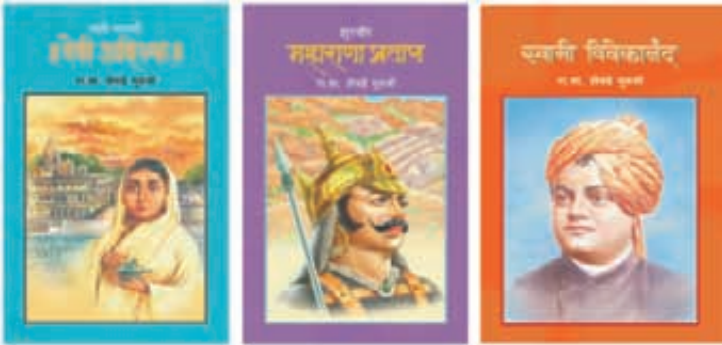

लोकाभिमुखता, विज्ञानवादी दृष्टिकोन, रसिकता इ. गुणांचं वलय लाभलेले चाचा नेहरू भेटतील. याच वाटेवर जुलमी रूढीविरुद्ध बंड पुकारणारे, अंधश्रद्धांवर मात करून डोळस बनण्यास शिकवणारे, प्राणपणाने झगडून सतीची चाल बंद पाडणारे राजा राममोहन रायही तुमच्या भेटीला येतील. तर अकबरासारख्या शत्रूसमोर रणांगणात

प्राणपणाने लढून वीरगतीला प्राप्त झालेल्या प्रजाहितदक्ष दुर्गराणीची तेजस्विता तुम्हाला दिपवून टाकेल.

राजकारण, धर्मकारण, समाजकारण यावर स्वतंत्र नाममुद्रा उमटवणाऱ्या अहिल्याबाई होळकरांच्या कर्तृत्वाने तुम्ही थक्क व्हाल, तर मेवाडच्या स्वतंत्रतेसाठी जीवनाच्या अंतापर्यंत लढणाऱ्या महाराणा प्रतापाच्या स्वाभिमान आणि शौर्यासमोर नतमस्तक व्हाल. मानवजातीच्या कल्याणासाठी हिंदू धर्माचा प्रचार व प्रसार करण्याचं महान कार्य करणाऱ्या स्वामी विवेकानंदांमुळे तुम्हाला एका वेगळ्या कार्याची ओळख होईल .

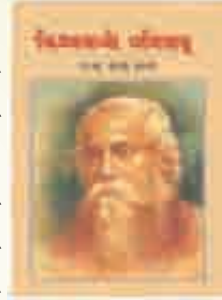

शंभूराजे, राजाराम महाराज आणि शाहू महाराज या तीनही छत्रपतींचा विश्वास संपादन करून स्वराज्याची सेवा करणाऱ्या खंडो बल्लाळांची निष्ठावंत वृत्ती तुमच्या मनाला भावेल. कवी-गीतकार, लघुकथाकार, कादंबरीकार, संगीतकार, शिक्षणतज्ज्ञ, समाजसुधारक अशी बहुआयामी ओळख असलेल्या रविन्द्रनाथ

टागोरांचं व्यक्तिमत्त्व तुम्हाला मोहिनी घालेल.

तेव्हा मुलांनो, ही एकवीस चरित्रं लिहिण्यामागची शेवडे गुरुजींची तळमळ लक्षात घ्या. या एकवीस व्यक्तिमत्त्वांचं बालपण, कौटुंबिक पार्श्वभूमी, त्यांचं आपापल्या क्षेत्रातील योगदान अशा पद्धतीने अगदी तुम्हाला सहज समजेल अशा भाषेत त्यांनी ही चरित्रं लिहिली आहेत. या चरित्रांतून या व्यक्तिमत्त्वांबरोबरच तुम्हाला माहिती होईल भारताचा विविध कालखंडांतील इतिहास. भारतातील त्या त्या वेळची सामाजिक स्थिती.

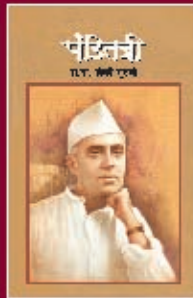
आणि मुलांनो, ही व्यक्तिमत्त्वं वेगवेगळ्या क्षेत्रातील असली, त्यांचं कार्यही वेगवेगळं असलं तरी ध्येयनिष्ठा, चिकाटी, अविरत परिश्रमांची तयारी, ज्या क्षेत्रात काम करायचं आहे त्या क्षेत्राविषयीची अविचल निष्ठा, वैशिष्ट्यपूर्ण विचारधारणा आणि त्यांचं बहुआयामित्व हे या व्यक्तिमत्त्वांमधील समान गुणविशेष आहेत. हे गुणविशेष तुम्हाला तुमच्या भावी क्षेत्रात यशस्वी तर करतीलच मुलांनो, पण एक माणूस म्हणून तुम्हाला जगायला शिकवतील. तेव्हा संस्कारांची ही शब्दरूपी शिदोरी बरोबर घ्या आणि देशाचं नाव उज्वल करा! कराल ना?

— अंजली धर्माधिकारी

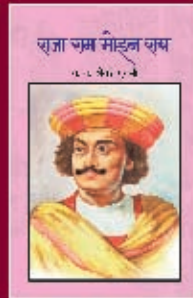
बाल-कुमारांसाठी आनंदठेवा

बेतामी
सुभाषचंद्र बोस

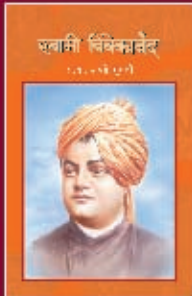
पेंडितजी

राजा राम मोहन राय

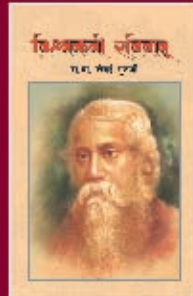
दुर्वाचणी
दुर्वाचणी

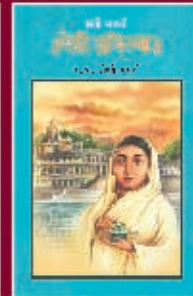
स्वामी विवेकानंद

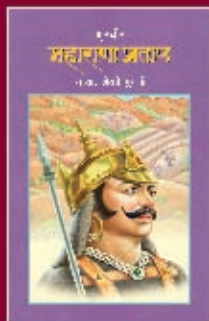
सुमेवुल्लळ

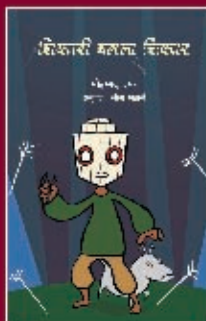
शिथ्वाचणी एविवार

देवी आदित्या
॥ देवी आदित्या ॥

महाराणा प्रताप

शिथ्वाचणी बळवा शिथ्वाच

शुभाचणी व शिथ्वाचणी
व चावडेली विल्लळ

आपर्जूल यापावे

मेहता मराठी ग्रंथजगत

१९४१, सदाशिव पेठ, माडीवाले कॉलनी, बाजीराव रोड,
टेलिफोन भवन समोर, पुणे-३०. फोन-०२० २४४७६९२४

प्रति,

संपादक, मुद्रक, प्रकाशक : सुनिल अनिल मेहता हे मासिक १९४१, सदाशिव पेठ, माडीवाले कॉलनी, पुणे ४११ ०३० येथून केले. मुद्रण स्थळ : जय गणेश ऑफसेट २०/१डी / १ अ, सोमनार पेठ, महाराष्ट्र लॉन भागे, पुणे ४११ ०११.